

hombat.eu

Trainees Manual

Greek Edition

Funded by the European Union's
Rights, Equality and Citizenship
Programme (2014-2020)

Call: REC-DISC-AG-2016

Action grants 2016: European citizenship rights, anti-discrimination, preventing and combating intolerance

“Combating HOMophoBic And Transphobic bullying in schools - HOMBAT”

Project number: 764746

Deliverable 3.12
Manual for Trainees

Document information	
Due date of deliverable	M12
Actual submission date	
Organisation name of lead contractor for this deliverable	
Revision	

Dissemination Level		
PU	Public	X
PP	Restricted to other programme participants (including the Commission Services)	
RE	Restricted to a group specified by the consortium (including the Commission Services)	
CO	Confidential, only for members of the consortium (including the Commission Services)	

The project no 764746 has been funded with support from the European Commission.

The content of this publication represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Authors list		
Author	Partner	Date
Elena Skarpidou, Margarita Gerouki, Mary Hioni	KMOP	30/11/2018
Stalo Lesta, Konstantinos Pappageorgiou	AcceptCY	30/11/2018
Vilma Gabrieliute, Birutė Sabatauskaitė	DDG	30/11/2018
Editor		
Editor	Partner	
Christina Ioannou	KMOP	17/12/2018
Versioning		
Version	Summary	Date
1.0	Development of the Draft version v01	30/11/2018
2.0	Version 2.0 final	17/12/2018

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

HOMBAT: Σύντομη περιγραφή.....	5
1. Βασικοί κανόνες συνύπαρξης και αξιολόγηση αναγκών.....	6
1.1. Βασικοί κανόνες συνύπαρξης.....	6
1.2. Αξιολόγηση αναγκών.....	7
1.3 Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης αναγκών.....	9
2. Διερεύνηση στάσεων απέναντι στη σεξουαλική διαφορετικότητα.....	12
2.1 Η ετεροκανονικότητα ως εμπόδιο.....	12
2.2 Πώς λειτουργούν οι διακρίσεις στο σχολείο;.....	15
3. Πως επηρεάζουν οι αρνητικές στάσεις τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα;.....	19
3.1 Ομοφοβία και Τρανσφοβία στην Ευρώπη: <i>Η έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις λεσβίες, τα αμφιφυλόφιλα και τα τρανς άτομα.....</i>	19
4. Δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος.....	29
4.1 Οι νομικές υποχρεώσεις των σχολείων: παγκόσμια νομικά πλαίσια που καθοδηγούν την αντιμετώπιση στον τομέα της εκπαίδευσης.....	29
4.2 Η ανάγκη να λάβουμε υπόψη την ταυτότητα φύλου και τη σεξουαλική ποικιλομορφία στο συμπεριληπτικό σχολείο.....	32
4.3 Τι είναι το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα;.....	34
4.4 Κοινωνικός αποκλεισμός και ετεροκανονικότητα.....	36
4.5 Πώς είναι το συμπεριληπτικό σχολείο;.....	37
4.6 Κατευθυντήριες γραμμές που θα καταστήσουν το σχολικό περιβάλλον έναν συμπεριληπτικό, ασφαλή χώρο για τις/τους ΛΟΑΚΤΙ μαθήτριες/-θητές.....	46
4.7 Ο Πίνακας αποτελεσματικών στοιχείων στις παρεμβάσεις κατά του εκφοβισμού του οργανισμού GALE.....	51
4.8 Η μη ενοχοποιητική προσέγγιση (No Blame Approach) του εκφοβισμού.....	58
4.9 Ασκήσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην τάξη για μαθήτριες/-θητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.....	61

Εισαγωγή

HOMBAT: Σύντομη περιγραφή

Το παρόν εγχειρίδιο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου "HOMBAT - Combating HOMorphoBic And Transphobic (HT) bullying in schools", το οποίο στοχεύει να συμβάλει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της ομοφοβίας και τρανσφοβίας στην Ελλάδα, την Κύπρο και τη Λιθουανία. Συγκεκριμένα, οι στόχοι του HOMBAT περιλαμβάνουν:

- Προώθηση και ενίσχυση της πρόληψης και της αντιμετώπισης του ομοφοβικού/τρανσφοβικού (ΟΤ) εκφοβισμού στα σχολεία.
- Ενίσχυση των ικανοτήτων των εκπαιδευτικών και των σχολικών συμβούλων στην πρόληψη και αντιμετώπιση του ΟΤ εκφοβισμού.
- Ανάπτυξη μίας πολυπαραγοντικής συνεργασίας φορέων και την ανταλλαγή απόψεων σχετικά με την καταπολέμηση του ΟΤ εκφοβισμού στα σχολεία.
- Αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τον ΟΤ εκφοβισμό στο σχολικό περιβάλλον και στην ενίσχυση της πρόληψης μέσω της έμμεσης μεταβολής των κοινωνικών αντιλήψεων και στάσεων απέναντι στο φαινόμενο αυτό.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων θα βοηθήσει όχι μόνο τους/τις εκπαιδευτικούς αλλά και τους υπόλοιπους επαγγελματίες που εργάζονται στον χώρο της εκπαίδευσης να ενημερωθούν σφαιρικά γύρω από το φαινόμενο του ΟΤ εκφοβισμού και τον αντίκτυπο που έχει στη σχολική επίδοση και την ευημερία των μαθητριών/-θητών. Επίσης, θα έχουν τη δυνατότητα να λάβουν τη στήριξη που χρειάζονται, ώστε να διαδραματίσουν θετικό ρόλο στην πρόληψη του φαινομένου αυτού.

Εκπαίδευση

Μία από τις βασικές επιδιώξεις του έργου HOMBAT είναι η ανάπτυξη των ικανοτήτων και η βελτίωση των γνώσεων των εκπαιδευτικών, των σχολικών συμβούλων και των επαγγελματιών της εκπαιδευτικής κοινότητας -όπως σχολικοί διευθυντές/-ντριες και ψυχολόγοι-, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά το φαινόμενο του ΟΤ εκφοβισμού στο σχολείο.

Εγχειρίδιο

Το παρόν έγγραφο παρέχει συμπληρωματικές βασικές πληροφορίες στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολουθήσατε πάνω στα θέματα που συζητήθηκαν και θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός σε συνδυασμό με την εκπαίδευση.

1. Βασικοί κανόνες συνύπαρξης και αξιολόγηση αναγκών

1.1. Βασικοί κανόνες συνύπαρξης

Το σχολείο επιτελεί σπουδαίο ρόλο στο να διδάξει τις/τους μαθήτριες/-θητές να συμπεριφέρονται με σεβασμό, να είναι ανεκτικές/οί και να έχουν καλούς τρόπους. Ο σεβασμός, η ανεκτικότητα και οι καλοί τρόποι αποτελούν τον πυρήνα της αγωγής του πολίτη. Το κύριο επιχείρημα για τη διδασκαλία του μαθήματος της αγωγής του πολίτη απορρέει από τη φύση της ειρήνης και της δημοκρατίας ενός τόπου και διαμορφώνεται από τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε ο ένας τον άλλον στην καθημερινή ζωή, από το πώς μπορούμε να είμαστε ο εαυτός μας, να αναπτύξουμε τις προσωπικές μας απόψεις και να ορίσουμε την ατομική μας ταυτότητα. Το σχολείο οφείλει να βοηθά όλες/-λους τις/τους μαθήτριες/-θητές προς αυτή την κατεύθυνση χωρίς να αποκλείει τις λεσβίες, τους ομοφυλόφιλους, τους αμφιφυλόφιλους και τους τρανς ανθρώπους (ΛΟΑΤΙ) ή όσους θέτουν υπό αμφισβήτηση τον ερωτικό/σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους.

Οι εκπαιδευτικοί, από την πλευρά τους, οφείλουν να δημιουργήσουν ένα ασφαλές περιβάλλον, στο οποίο οι μαθήτριες/-θητές θα τολμούν να πουν ανοιχτά τη γνώμη τους και να εκμυστηρευτούν προσωπικές τους εμπειρίες. Όταν οι μαθήτριες/-θητές νιώσουν αρκετά ασφαλείς να μοιραστούν ελεύθερα τις απόψεις τους, μπορείτε να ξεκινήσετε μία συζήτηση για το πόσο ενοχλητικό είναι να σε επικρίνουν ή να σε απορρίπτουν. Σε κάθε σχολείο και σε κάθε τάξη, συνηθίζεται, στην καλύτερη περίπτωση, να γίνεται μία συμφωνία με τις/τους μαθήτριες/-θητές για τους κανόνες προστασίας της κοινωνικής ασφάλειας, οι οποίοι περιλαμβάνουν το δικαίωμα να μην κατακρίνεται ή να απορρίπτεται κανείς, αλλά να γίνονται όλες/-λοι αποδεκτές/-κτοί, ακόμη και όταν κάποια/-ποιος είναι διαφορετική/-ός από την υπόλοιπη ομάδα ή όταν εκφράζει διαφορετικές απόψεις. Στην προκειμένη περίπτωση, ο σεβασμός είναι η λέξη-κλειδί. Οι κατάλληλες Κατευθυντήριες γραμμές θωρακίζουν τα άτομα από ασεβείς συμπεριφορές, ενώ ταυτόχρονα δημιουργείται χώρος για την ανάπτυξη ενδιαφέροντος και την ανταλλαγή απόψεων.

Όπως καταδεικνύουν αρκετές έρευνες, κύριο χαρακτηριστικό των επιτυχημένων σχολικών στρατηγικών για τη δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος είναι η καθιέρωση θετικών και σαφών βασικών κανόνων συνύπαρξης, οι οποίοι αποτελούν προϊόν διαπραγμάτευσης μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητριών/-θητών και τηρούνται από κοινού.

Βασικοί κανόνες συνύπαρξης

1. Ξεκινήστε τη σχολική χρονιά με αλληλογνωριμία, καλλιέργεια της συνεργασίας μεταξύ των μαθητών και όσο το κάνετε αυτό, καθορίστε βασικούς κανόνες για την τάξη που θα αφορούν την κοινωνική αλληλεπίδραση τους στον χώρο του σχολείου (**θετική κοινωνική συμπεριφορά**). Η διαδικασία αυτή υλοποιείται συχνά μέσω του θεσμού των «θεματικών εβδομάδων». Σύμφωνα με έρευνες, ο καθορισμός βασικών κανόνων πρέπει να ολοκληρωθεί μέσα σε

έξι (6) εβδομάδες. Εάν, όμως, τα σχολεία αφήσουν τις/τους μαθήτριες/-θητές να αποφασίσουν μόνες/-νοι τους το περιεχόμενο αυτών των κανόνων, ενδέχεται να αναπτυχθούν αρνητικές αλληλεπιδράσεις σε επίπεδο ομάδας, οι οποίες – άπαξ και εκδηλωθούν – είναι πολύ δύσκολο να αμβλυνθούν σε μεταγενεστερο στάδιο. Στην περίπτωση του Ο/Τ εκφοβισμού, αυτό συνεπάγεται ότι πρέπει να δοθεί προσοχή στον τρόπο με τον οποίο οι μαθήτριες/-θητές θα δείχνουν σεβασμό προς όλες/-λους τις/τους συμμαθήτριες/-θητές τους, συμπεριλαμβανομένων των μειονοτήτων ή των μαθητριών/-ών που είναι «διαφορετικοί».

2. Τήρηση αξιών. Σε όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, οι βασικοί κανόνες (νόρμες) αλλά και οι καθιερωμένες αξίες της τάξης και του σχολείου (κοινά ιδανικά) πρέπει να επανεπιβεβαιώνονται διαρκώς. Κάτι τέτοιο είναι εφικτό μόνο όταν τα μέλη του σχολικού προσωπικού έχουν συνειδητοποιήσει αυτές τις αξίες και τις έχουν αποδεχθεί και είναι σε θέση να τις εμφυσήσουν στις/στους μαθήτριες/-θητές και συγχρόνως να αποτελέσουν αυθεντικά και μοναδικά πρότυπα προς μίμηση. Σε ό,τι αφορά τον Ο/Τ εκφοβισμό, αυτό συνεπάγεται ότι το σχολικό προσωπικό παρακολουθεί την εκδήλωση πιθανών ενεργειών κοινωνικού αποκλεισμού και μεροληψίας σε βάρος ορισμένων μαθητριών/-τών και αναλαμβάνει άμεση δράση για την αντιμετώπισή τους.

1.2. Αξιολόγηση αναγκών

Είναι γενικά παραδεκτό ότι μερικά άτομα υφίστανται αποκλεισμό και διακρίσεις λόγω του ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού ή της έκφρασης φύλου τους. Παρά το γεγονός ότι εστιάζουμε στον Ο/Τ εκφοβισμό, η δουλειά μας θα μπορούσε να είναι πιο αποτελεσματική εάν προσεγγίζαμε το ζήτημα αυτό με ένα ευρύτερο όραμα να θέσουμε υπό αμφισβήτηση τις δυσλειτουργικές ετεροκανονικές αντιλήψεις (βλέπε περισσότερα για την Ετεροκανονικότητα στην ενότητα 2). Εκτός από αυτό, θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη ότι ο Ο/Τ εκφοβισμός ενδέχεται να ερμηνευθεί περιοριστικά από τις/τους εκπαιδευόμενες/-ους. Για παράδειγμα, η «ομοφοβία» ενδέχεται να συνδεθεί μόνο με ομοφυλόφιλους άνδρες (αγνοώντας λεσβίες και αμφιφυλόφιλες/-ους), ενώ η «τρανσφοβία» είναι πιθανό να συσχετιστεί μόνο με τρανσέξουαλ άτομα (αγνοώντας άλλες μορφές μη-παραδοσιακών εκφράσεων φύλου, είτε αυτές εκφράζονται από ομοφυλόφιλους άνδρες, είτε από αμφιφυλόφιλες/-ους, λεσβίες ή ετεροφυλόφιλους).

Οι μαθήτριες/-θητές χρειάζεται να διδαχθούν και να μάθουν να έχουν μία φιλική, φιλόξενη, ανοιχτή και συνεργατική σχέση μεταξύ τους. Η ηλικία, το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκονται, η επιρροή του άμεσου περιβάλλοντός και του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος και κουλτούρας επηρεάζουν το πώς νιώθουν, δρουν και συμπεριφέρονται. Η ετεροκανονικότητα διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο τόσο στην κοινωνικοποίησή τους όσο και στο κοινωνικό σύστημα και τις δομές που τις/τους περιβάλλουν. Η επιρροή αυτή δεν μπορεί να εξαλειφθεί, αλλά οι αρνητικές και δυσλειτουργικές πτυχές της μπορούν σίγουρα να περιορισθούν.

Το επίπεδο των γνώσεων και ο βαθμός της κατανόησης του ζητήματος του Ο/Τ

εκφοβισμού διαφέρει από άτομο σε άτομο. Για τον λόγο αυτό, η διαδικασία που θα πρέπει να προηγηθεί είναι η αξιολόγηση αναγκών. Θα είναι χρήσιμη, ώστε οι εκπαιδευτριες/-δευτές να μπορέσουν να αξιολογήσουν ενδεικτικά το επίπεδο των γνώσεων που διαθέτουν και να εκθέσουν τις ανάγκες που έχουν όσον αφορά την υποστήριξη πριν το εργαστήριο εκπαίδευσης εκπαιδευτριών/-τών. Συνεπώς, μπορεί να αναπτυχθεί ένα ερωτηματολόγιο και στη συνέχεια, να προσφερθεί μέσω του διαδικτύου στις/στους συμμετέχουσες/-χόντες λίγες μέρες πριν τη διεξαγωγή του εργαστηρίου. Έπειτα, μπορείτε να μελετήσετε τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων αξιολόγησης αναγκών είτε μέσω e-mail είτε μέσω της χρήσης των Google Forms. Οι εκπαιδευτριες/-δευτές θα πρέπει να επιλέξουν τη μέθοδο που τους εξυπηρετεί καλύτερα, διότι η επιλογή αυτή θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις προσαρμογές που θα χρειαστεί να κάνουν, όταν θα διεξαγάγουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Εναπόκειται στην/στον εκπαιδευτρία/-δευτή να αποφασίσει εάν θέλει να το συζητήσει ή απλώς να χρησιμοποιήσει τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου για να αποφασίσει ποιες προσαρμογές θα γίνουν, όταν θα διενεργήσει την εκπαίδευση.

Η αναγνώριση των προκαταλήψεων που έχουμε καθένας μας σε προσωπικό επίπεδο είναι ένα σημαντικό πρώτο βήμα για να γίνει κανείς σύμμαχος της ΛΟΑΤΙ κοινότητας. Όσο μεγαλύτερη επίγνωση έχει ένα άτομο των προκαταλήψεων του και του αντίκτυπου που έχουν στη συμπεριφορά του, τόσο ευκολότερο είναι να διασφαλίσει ότι οι προσωπικές του αντιλήψεις δεν θα πρέπει να υπονομεύουν την προσπάθειά του να υποστηρίξει τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές. Δεδομένου ότι οι εκπαιδευτριες/-δευτές και οι εκπαιδευόμενες/-νοι πρέπει να εξετάσουν και να αντιμετωπίσουν τις προσωπικές τους ετεροκανονικές αντιλήψεις καθώς και να σκεφτούν πώς αυτές μπορούν να επηρεάσουν την προσπάθειά τους να βοηθήσουν τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές, ο σκοπός της αξιολόγησης αναγκών θα πρέπει να είναι διττός:

- i. πρώτον, να αξιολογήσει κατά πόσον οι εκπαιδευόμενες/-νοι κατανοούν τον αντίκτυπο της ετεροκανονικότητας στη ζωή τους·
- ii. δεύτερον, να αξιολογήσει το επίπεδο της ετοιμότητάς τους να ασχοληθούν με ζητήματα που αφορούν τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα.

Σημείωση: το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης αναγκών θα πρέπει να διανέμεται πριν από κάθε εργαστήριο, ώστε η/ο εκπαιδευτρία/-δευτής να έχει σχηματίσει μία ιδέα για το επίπεδο γνώσης και ετοιμότητας των συμμετεχουσών/-χόντων πριν παρακολουθήσουν την εκπαίδευση. Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί ενδέχεται να είναι προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο του εκφοβισμού γενικότερα, αλλά όχι τον Ο/Τ εκφοβισμό συγκεκριμένα και, κατά συνέπεια, να μην είναι έτοιμοι/ες να αντιμετωπίσουν ζητήματα που σχετίζονται με τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα.

1.3 Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης αναγκών

1. Έχετε εφαρμόσει στο παρελθόν κάποιο είδος εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού στην τάξη σας; **ΝΑΙ / ΟΧΙ**
2. Έχετε παρακολουθήσει στο παρελθόν κάποια εκπαίδευση για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΙ ατόμων; **ΝΑΙ / ΟΧΙ**
3. Γνωρίζετε έρευνες που έχουν διεξαχθεί σχετικά με τις ανάγκες των ΛΟΑΤΙ νέων;
 - Ναι, είναι η ειδικότητά μου.
 - Σε μεγάλο βαθμό.
 - Σχεδόν.
 - Κάτι ξέρω, αλλά όχι και πολλά.
 - Καθόλου.
4. Είστε εξοικειωμένη/-νος με τη βιβλιογραφία που αφορά την ετεροκανονικότητα;
 - Ναι, είναι η ειδικότητά μου.
 - Σε μεγάλο βαθμό.
 - Σχεδόν.
 - Κάτι ξέρω, αλλά όχι και πολλά.
 - Καθόλου.
5. Γνωρίζετε πώς να αντιμετωπίσετε με κατάλληλο τρόπο διάφορα αρνητικά σχόλια και προσβλητικές ερωτήσεις που γίνονται σε βάρος ΛΟΑΤΙ ατόμων στο περιβάλλον του σχολείου;
 - Ασφαλώς.
 - Ικανοποιητικά.
 - Σχεδόν.
 - Όχι, ιδιαίτερα.
 - Καθόλου.

6. Πόσο άνετα νιώθετε με το ενδεχόμενο να επιμορφώνετε εκπαιδευτικούς για την αντιμετώπιση του Ο/Τ εκφοβισμού;

- Πολύ άνετα.
- Αρκετά άνετα.
- Σχεδόν άνετα.
- Όχι και τόσο άνετα.
- Καθόλου άνετα.

7. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα δυνατά σας σημεία στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών με θέμα την αντιμετώπιση του Ο/Τ εκφοβισμού;

8. Πώς θα αντιδρούσατε εάν κάποιος κοντινός σας άνθρωπος σας εκμυστηρευόταν ότι είναι ΛΟΑΤΙ;

9. Ποιοι είναι οι μεγαλύτεροί σας φόβοι κατά την επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση του Ο/Τ εκφοβισμού;

10. Ποιες συγκεκριμένες ανάγκες έχετε για τη διεξαγωγή της επιμόρφωσης;

11. Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό για τις/τους μαθήτριες/-θητές να δηλώνουν ανοιχτά ότι είναι ΛΟΑΤΙ (εάν το επιθυμούν) στο σχολείο σας;

- Ναι.
- Όχι.
- Δεν είμαι σίγουρη/-ος.

2. Διερεύνηση στάσεων απέναντι στη σεξουαλική διαφορετικότητα

2.1 Η ετεροκανονικότητα ως εμπόδιο

Η ετεροκανονικότητα, που είναι γνωστή ως ετεροκεντρισμός ή ετεροσεξισμός, στηρίζεται στην αντίληψη ότι οι ετεροφυλοφιλικές σχέσεις και οι παραδοσιακοί ρόλοι του φύλου είναι ο «κανόνας» και ότι κάθε άλλο είδος ποικιλομορφίας φύλου ή σεξουαλικής ποικιλομορφίας που παρεκκλίνει ή βρίσκεται εκτός του «κανόνα» είναι «μη φυσιολογικό», εσφαλμένο και ανήθικο (Chase and Ressler, 2009). Περιλαμβάνει, επίσης, κοινωνικές προσδοκίες που βασίζονται στην πεποίθηση ότι όλες/-λοι είναι ή θα έπρεπε να είναι ετεροφυλόφιλες/-λοι (Meyer, 2010).

Η αντίληψη ότι η ετεροκανονικότητα είναι ο «κανόνας» και ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ετεροφυλόφιλοι, εκτός αν δηλώσουν το αντίθετο, ενισχύεται συνεχώς μέσα από τις κοινωνικές νόρμες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η κοινωνία, οι διαφημίσεις και τα ΜΜΕ τείνουν να αδιαφορούν, ή και να αγνοούν, την ύπαρξη όσων δεν είναι ετεροφυλόφιλοι ή σιστζέντερ (μη τρανστζέντερ).

Η ετεροκανονικότητα, λοιπόν, είναι ένα σύστημα που λειτουργεί για να κανονικοποιεί συμπεριφορές και κοινωνικές προσδοκίες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την υπόθεση της ετεροφυλοφιλίας και με την προσκόλληση σε ένα αυστηρά δυαδικό φύλο. Ένα μεγάλο μέρος της πολιτισμικής ατμόσφαιρας σχετικά με τη σεξουαλικότητα στη δυτική κουλτούρα σχετίζεται με την τεκνοποίηση, τη θρησκεία και την εναρμόνιση με τους ρόλους των φύλων. Το δυαδικό φύλο, η αναγνώριση ότι υπάρχουν άντρες και γυναίκες (αγόρια και κορίτσια) και τίποτε άλλο ενδιάμεσο, είναι ζωτικής σημασίας σε ένα σύστημα ετεροκανονικότητας. Η δημιουργία δύο αντίθετων, φαινομενικά τελείως διαχωρισμένων φύλων, συντελεί στην επιβίωση της ετεροκανονικών αντιλήψεων.

Για παράδειγμα, η αντίληψη ότι οι άνδρες αγαπούν τα αθλήματα και οι γυναίκες λατρεύουν να φτιάχνουν τα μαλλιά τους (όπως επίσης και ότι στις γυναίκες δεν αρέσουν τα αθλήματα, ενώ στους άνδρες δεν αρέσει να φτιάχνουν τα μαλλιά τους) είναι μία έμφυλη προσδοκία που βασίζεται στο δυαδικό φύλο. Η αντίληψη ότι στα αγόρια αρέσουν οι υπερήρωες και στα κορίτσια οι πριγκίπισσες (καθώς και ότι στα αγόρια δεν αρέσουν οι πριγκίπισσες, ενώ στα κορίτσια δεν αρέσουν οι υπερήρωες) είναι μία ακόμη έμφυλη προσδοκία. Αυτού του είδους οι προσδοκίες είναι αυτές που χρησιμοποιούν οι βιομηχανίες παιχνιδιών για να πουλήσουν περισσότερα παιχνίδια. Η ετεροκανονικότητα είναι αυτή που υπαγορεύει ποιος θα πρέπει να πληρώσει για το δείπνο, όταν βγαίνετε έξω, και ποιος θα πρέπει να μαγειρέψει, όταν είστε σπίτι. Επίσης, υπαγορεύει ότι οι άντρες θα πρέπει να βγάζουν περισσότερα χρήματα, γεγονός που επηρεάζει το ποιος θα προσληφθεί και πόσο θα αμείβεται. Άλλο παράδειγμα, είναι το χρώμα των βρεφικών ρούχων με τα οποία σε ντύνουν, όταν γεννιέσαι και το επιστημονικό πεδίο που θεωρείς κατάλληλο να σπουδάσεις στο πανεπιστήμιο ή/και τα χόμπι που προτιμάς.

Το σύστημα της ετεροκανονικότητας μας ενημερώνει τι αναμένουμε από τους άνδρες και τι από τις γυναίκες – και δικαιωνίζουμε αυτό το σύστημα όταν «αστυνομεύουμε» αυτές τις συμπεριφορές. Αυτή είναι η ουσία της ετεροκανονικότητας, το ότι, δηλαδή, όσες/-σοι δεν ακολουθούν αυτές τις κανονικοποιημένες προσδοκίες, αποκτούν την ταμπέλα της/του «μη φυσιολογικής/-κού» και της/του «αφύσικης/-κου». Το πρόβλημα είναι ότι λίγοι μόνο άνθρωποι νιώθουν την ανάγκη να αμφισβητήσουν αυτά τα πρότυπα, οπότε αυτά εκλαμβάνονται ως «φυσιολογικά» ή «φυσικά» και φαινομενικά παγιώνονται στην κοινωνική μας συνείδηση ως «αντικειμενική αλήθεια».

Ο αντίκτυπος της ετεροκανονικότητας είναι σοβαρός. Για την ακρίβεια, είναι ισχυρός, αποπνικτικός και περιοριστικός. Δεν είναι παράξενο που μπορεί να σας κουράζουν όλοι αυτοί οι μακροσκελείς όροι, αλλά έχει μεγάλη σημασία να αντιλαμβανόμαστε τότε η ετεροκανονικότητα διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη ζωή μας και στις ζωές των γύρω μας. Συνεπώς, είναι χρήσιμο να αναλύουμε τους τρόπους με τους οποίους η συμπεριφορά και οι αλληλεπιδράσεις μας κατευθύνονται από το αόρατο χέρι της ετεροκανονικότητας. Από τη στιγμή που το συνειδητοποιούμε, μπορούμε να αρχίσουμε να αντιστεκόμαστε.

Στον κόσμο μας, πολύ συχνά η λέξη «αδερφή» εκτοξεύεται σε ένα άτομο με μίσος. Ακόμη, πολύ συχνά τη λέξη αυτή συνοδεύει μία μπουνιά ή κλοτσιά ή ένα σπρώξιμο στις σκάλες. Τα παιδιά και οι έφηβοι/ες δέχονται ακόμη πειράγματα, ξυλοκοπούνται, βασανίζονται, ή/και δολοφονούνται, επειδή είναι ομοφυλόφιλοι/ες ή επειδή οι άλλοι νομίζουν ότι είναι ομοφυλόφιλοι/ες και γυναίκες πέφτουν θύματα βιασμού, επειδή είναι λεσβίες, από αυτούς που πιστεύουν ότι με αυτόν τον τρόπο «διορθώνουν» μία ομοφυλόφιλη γυναίκα. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να συνεχίσουμε να εξιστορούμε την ιστορία του Βαγγέλη Γιακουμάκη, του νεαρού Άλεξ και άλλων μαθητριών/-θητών που αυτοκτόνησαν ή και δολοφονήθηκαν, επειδή ήταν διαφορετικές/-οί. Όταν ένα άτομο θεωρείται «απόβρασμα της κοινωνίας», αξίζει στα μάτια του βασανιστή του λιγότερο από άνθρωπος, γίνεται κάτι χωρίς σημασία που αν το θελήσεις, μπορείς να το καταστρέψεις χωρίς συνέπειες.

Όλοι/ες μας θέλουμε να ζούμε σε έναν κόσμο στον οποίο η/ο καθεμία/-θένας θα μπορεί να κυκλοφορεί ελεύθερα και άφοβα ανεξαρτήτως ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου (και εννοείται ανεξαρτήτως φύλου, καταγωγής, θρησκείας, σωματότυπου, ικανοτήτων, ειδικών αναγκών κλπ). Δυστυχώς, όμως, αυτός δεν είναι ακόμη ο κόσμος στον οποίο ζούμε. Ο κόσμος μας είναι εξακολουθεί να είναι επικίνδυνος. Η ενίσχυση της ισότητας των φύλων και της αναγνώρισης της ερωτικής και σεξουαλικής ποικιλομορφίας στα σχολεία αποτελεί ένα σπουδαίο και πολύτιμο έργο που πρέπει να υλοποιηθεί. Όπως δήλωσε κάποτε η Μάγια Αγγέλου: «Έμαθα ότι οι άνθρωποι θα ξεχάσουν αυτά που είπες, θα ξεχάσουν αυτά που έκανες, αλλά δεν θα ξεχάσουν ποτέ πώς τους έκανες να νιώσουν».

Ως εκπαιδευτικοί, έχουμε τη δύναμη να εξασφαλίσουμε ότι όλες/-λοι οι μαθήτριες/-θητές θα απολαμβάνουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων τους και θα αισθάνονται ασφαλείς και ευπρόσδεκτες/οι.

Εσωτερικευμένη ετεροκανονικότητα

Οι εκπαιδευτικοί και το υπόλοιπο σχολικό προσωπικό έχουν τις ίδιες ανάγκες μάθησης και ζουν κάτω από τις ίδιες συνθήκες με τους μαθητές/-τριες. Μπορεί να είναι λιγότερο ανοιχτοί/ές στην αλλαγή, επειδή έχουν κοινωνικοποιηθεί κατά κύριο λόγο σε ένα περιβάλλον ετεροκανονικότητας και συχνά εκλαμβάνουν ακόμα και τη δυσλειτουργική ετεροκανονικότητα ως «φυσιολογική» (=νόρμα). Ακόμη και οι συμμετέχουσες/-χοντες που είναι θετικά διακείμενες/-νοι ως προς τα ΛΟΑΤΙ άτομα μπορεί να έχουν εσωτερικεύσει ένα επίπεδο ετεροκανονικότητας, το οποίο ενδεχομένως να μην επιθυμούν να αμφισβητήσουν. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη μετάδοση αντικρουόμενων μηνυμάτων προς τις/τους μαθήτριες/θητές· από τη μία, ο/η εκπαιδευτικός είναι κατά των διακρίσεων, αλλά από την άλλη μοιάζει να θέλει να διατηρήσει νόρμες που ευνοούν τον αποκλεισμό. Συνεπώς, ως έναν βαθμό, οι ενήλικες πρέπει να βιώσουν τα ίδια συναισθήματα και να μάθουν πώς να αμφισβητούν παρόμοιες στάσεις και συμπεριφορές όπως οι μαθήτριες/-θητές. Πέραν αυτού, πρέπει να μάθουν να επιτηρούν, να εκπαιδεύουν και να καθοδηγούν τις/τους μαθήτριες/-θητές κατά τη διαδικασία της μάθησης. Αυτό, με τη σειρά του, απαιτεί γνώση των λειτουργιών της ομάδας και του τρόπου άσκησης συστηματικής επιρροής στις/τους μαθήτριες/-θητές προς πιο ανοιχτές και δημοκρατικές στάσεις και συμπεριφορές. Ωστόσο, αν έχουν λάβει εκπαίδευση μόνο για το δεύτερο κομμάτι, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ρητά να παρέχουν εκπαίδευση κατά του Ο/Τ εκφοβισμού, αλλά σιωπηρά να λειτουργούν ως πρότυπα της ετεροκανονικότητας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Η λύση σε αυτό το πρόβλημα είναι η προσεκτική διερεύνηση του επιπέδου ετεροκανονικότητας των εκπαιδευτικών και η διακριτική υπενθύμιση ότι η αποτελεσματική διδασκαλία είναι εν μέρει αποτελεσματική παροχή προτύπων προς μίμηση και, συνεπώς, κάθε εκπαιδευτικός, σχολικός/-ή σύμβουλος ή εκπαιδευτρια/-δευτής οφείλει να διερευνήσει το προσωπικό της/του επίπεδο υιοθέτησης ετεροκανονικών αντιλήψεων. Η ευαισθητοποίηση ως προς τις εσωτερικευμένες προκαταλήψεις μας αποτελεί βασικό παράγοντα για τη διακοπή του ετεροκανονικού τρόπου σκέψης. Εάν κάποια άτομα ή η ομάδα στο σύνολό της παρουσιάσουν υψηλά επίπεδα ετεροκανονικότητας και ανησυχίας να παρεκκλίνουν από τις κοινωνικές νόρμες, οι εκπαιδευτές/-τριες πρέπει να προσαρμόσουν την εκπαίδευσή σε αυτά τα επίπεδα, καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις η έντονη αντιπαράθεση μπορεί να οδηγήσει σε αντίσταση και άρνηση για μάθηση. Μια πολύ καλή επιλογή θα ήταν να επιλέξετε μία λίγο μελοδραματική ταινία για τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα ή μία ταινία που να αναδεικνύει τα ετεροκανονικά πρότυπα. Σε κάθε περίπτωση, ο απώτερος σκοπός θα πρέπει να είναι να αποδομήσουμε την ετεροκανονικότητα, η οποία αποτελεί τη βαθύτερη αιτία του αποκλεισμού.

2.2 Πώς λειτουργούν οι διακρίσεις στο σχολείο;

Εάν θέλετε να αυξήσετε την ευαισθητοποίηση για τη σεξουαλική ποικιλομορφία, χρειάζεται να λάβετε υπόψη ότι οι άνθρωποι συχνά σκέφτονται σύμφωνα με τα στερεότυπα που διέπουν τις κοινωνικές νόρμες.

Το μοντέλο ΔΦΤΠ (OGLO)

Ο οργανισμός GALE ανέπτυξε το μοντέλο ΔΦΤΠ (OGLO) για να εξηγήσει πώς λειτουργούν οι κοινωνικές νόρμες και πώς οδηγούν σε διακρίσεις και κοινωνικό αποκλεισμό.

ΔΦΤΠ (OGLO): Υπάρχουν 4 πεδία βασικής αντίστασης ενάντια στις παρεκκλίσεις από τις κοινωνικές νόρμες

1. Ειλικρίνεια.
2. Φύλο.
3. Τρόπος ζωής και σεξουαλικότητα.
4. Προσανατολισμός και σεξουαλικές προτιμήσεις.

Κάθε πεδίο κρύβει μια θεμελιώδη προσδοκία. Εάν παρεκκλίνεις από αυτή την προσδοκία, οι μαθήτριες/θητές βιώνουν μία αίσθηση δυσφορίας, την οποία εκφράζουν με διαφορετικούς τρόπους. Μπορείτε να αναφέρετε σε ποια «θεμελιώδη αξιώματα» βασίζεται καθένα από αυτά τα πεδία; Η/Ο εκπαιδευτρια/-δευτής εξηγεί με διαδραστικό τρόπο.

Τα μοντέλα είναι χρήσιμα γιατί μας βοηθούν να αναγνωρίσουμε καλύτερα τις νόρμες που κρύβονται πίσω από τις διαφορετικές μορφές διακρίσεων.

Ο «κανόνας» της δεκτικότητας σημαίνει ότι ακολουθείς τους κανόνες των συνομηλίκων σου (π.χ. της κοινότητας, της θρησκείας, της (υπο)κουλτούρας που ανήκεις, κ.α.), όταν βρίσκεσαι σε δημόσιο χώρο και κρύβεις συναισθήματα και συμπεριφορές που δεν συμμορφώνονται με τους κανόνες και τις αξίες της ομάδας.

Ο «κανόνας» των έμφυλων ρόλων επιτάσσει ότι οι άνθρωποι προσδοκούν από εσένα να είσαι «σωστός άνδρας» ή «σωστή γυναίκα» και να συμπεριφέρεσαι σύμφωνα με το βιολογικό σου φύλο.

Ο «κανόνας» για τον τρόπο ζωής και τη σεξουαλικότητα είναι μία σειρά προσδοκιών για τις σχέσεις και τη σεξουαλικότητα. Η συντηρητική εκδοχή αυτής της σειράς προσδοκιών είναι ότι μία σχέση θα πρέπει να είναι αιώνια, ρομαντική και μονογαμική. Όσον αφορά τη σεξουαλικότητα, η πιο συντηρητική προσδοκία είναι ότι το «αληθινό σεξ» ταυτίζεται με τη διείσδυση του πέους στον γυναικείο κόλπο, η οποία είναι αποδεκτή μόνο όταν έχει ως στόχο την αναπαραγωγή. Παρόλο που οι κανόνες του τρόπου ζωής έχουν χαλαρώσει μετά την εφεύρεση των αντισυλληπτικών και την επακόλουθη ενδυνάμωση των γυναικών να κάνουν τις προσωπικές τους σεξουαλικές επιλογές, πολλοί από τους προαναφερόμενους κανόνες και αξίες εξακολουθούν να επιβιώνουν έως σήμερα και άλλα είδη σχέσεων ή σεξουαλικότητας να απορρίπτονται.

Ο «κανόνας» του σεξουαλικού προσανατολισμού ή προτίμησης δηλώνει ότι οι άνθρωποι υποθέτουν ότι σε ελκύει το άλλο φύλο, που σημαίνει ότι, σύμφωνα με τον «κανόνα», μπορείς να είσαι μόνο ετεροφυλόφιλη/-λος. Εάν είσαι διαφορετική/-κός, οφείλεις να δώσεις εξηγήσεις ειδάλλως κινδυνεύεις να θεωρηθείς περιέργος/η ή ακόμη και αναξιοπρεπής.

Το σύνολο αυτών των κανόνων και αξιών ονομάστηκε «νόρμα της ετεροφυλοφιλίας» από την Alice Schwartz, η οποία είναι ευρέως γνωστή ως «ετεροκανονικότητα» (ο όρος έγινε δημοφιλής από τον θεωρητικό Michael Warner το 1991, αλλά η θεωρία αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1970). Ετεροκανονικότητα δεν σημαίνει ότι όλοι/ες πρέπει να είναι ετεροφυλόφιλοι/ες, αλλά προϋποθέτει ότι όλες/-λοι είναι ετεροφυλόφιλες/-λοι και πρέπει να συμπεριφέρονται σύμφωνα με το κοινωνικό ιδεώδες του ετερόφυλόφιλου ζευγαριού.

<https://www.gale.info/doc/gale-products/GALE-Toolkit-Schools-2011-EN.pdf>

Το σπινάλ των διακρίσεων

Ασφαλώς, στην πραγματικότητα, αρκετοί άνθρωποι δεν ακολουθούν τον «κανόνα» και όταν συμβαίνει αυτό, μπορεί να προκαλέσει δυσάρεστα συναισθήματα σε κάποιους άλλους και για την ακρίβεια, αρνητικά συναισθήματα.

Αρνητικά Συναισθήματα

Αυτό το αρχικό συναίσθημα είναι μια φυσική και ενστικτώδης αντίδραση. Το ένστικτο επιβίωσής του ανθρώπου έχει αναπτύξει ένα αντανακλαστικό μηχανισμό «μάχης-ή-φυγής» στον εγκέφαλό μας. Όταν βιώνουμε μια εικόνα ή ένα γεγονός που μας φαίνεται ασυνήθιστο, η πρώτη ενστικτώδης αντίδραση του εγκεφάλου μας είναι να αποφασίσουμε αν μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε ή όχι: η πρώτη αυτόματη αντίδραση είναι είτε να δώσουμε μάχη είτε να φύγουμε. Δεν έχει νόημα να προσπαθήσουμε να αντισταθούμε σε αυτό το ένστικτο, καθώς είναι πολύ βαθιά ριζωμένο μέσα μας. Όμως, μπορούμε να μάθουμε πώς να το διαχειριζόμαστε. Η προσπάθεια να καταπνίξουμε αυτά τα πρωταρχικά συναισθήματα μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στον εαυτό μας προκαλώντας άγχος και μακροπρόθεσμα, burn out.

Επίσης, δεν είναι σωστό να μην αφήνουμε τους άλλους ανθρώπους να εκφράσουν τα αρχικά ομοφοβικά, αμφιφοβικά και τρανσφοβικά συναισθήματά τους, διότι πιθανόν να το εκλάβουν ως μία απευθείας απόρριψη των προσωπικών τους συναισθημάτων. Εάν θέλετε να διαχειριστείτε έναν άνθρωπο που έχει αρχικά ομοφοβικά συναισθήματα, πρέπει πρώτα να τον αφήσετε να τα εξωτερικεύσει ως ένα βαθμό, ύστερα να περιγράψετε αυτό που βλέπετε και να ρωτήσετε τι συμβαίνει. Είναι πολύ σημαντικό να το κάνετε αυτό χωρίς να τον κατακρίνετε. Έτσι, δημιουργείται χώρο και για τα υπόλοιπα άτομα, ενώ αντίθετα, αν τον επικρίνετε υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να εγείρετε μία νέα αντίδραση «μάχης-ή-φυγής». Το συναίσθημα «μάχης-ή-φυγής» δεν διαρκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Μόλις ένα άτομο αρχίσει να συζητά τι συμβαίνει, μετατοπίζεται μέσω του αναστοχασμού από το συναισθηματικό στο γνωστικό πεδίο.

Αρνητική Στάση

Εάν τα αρνητικά συναισθήματα για τη σεξουαλική ποικιλομορφία γίνονται αποδεκτά ή και διεγείρονται, οι άνθρωποι θα αναπτύξουν τελικά μια αρνητική στάση. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι η αρνητική στάση αποτελείται από δύο διαφορετικά είδη στοιχείων: γνωστικά και συναισθηματικά στοιχεία. Οι γνωστικές πτυχές της αρνητικής στάσης διαφαίνονται στα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί κάποιος/α για να απορρίψει τη σεξουαλική διαφορετικότητα. Για παράδειγμα, μερικοί άνθρωποι θα μπορούσαν να πουν ότι τα θρησκευτικά τους πιστεύω απαγορεύουν την «ομοφυλοφιλία», υποστηρίζοντας ότι δεν είναι κάτι «φυσικό» και ότι αν όλες/-λοι ήταν ομοφυλόφιλες/λοι, όλη η ανθρωπότητα θα πέθαινε. Μπορείτε να προσπαθήσετε να αλλάξετε αυτήν την αιτιολόγηση δίνοντας στους ανθρώπους τις κατάλληλες πληροφορίες, αλλά συνήθως αυτό δεν είναι αποτελεσματικό. Πρόκειται για το φαινόμενο «Magnum». Σε ένα παγωτό “Magnum”, το παγωτό καλύπτεται από ένα λεπτό στρώμα σοκολάτας. Ας φανταστούμε ότι το λεπτό στρώμα σοκολάτας συμβολίζει τα γνωστικά επιχειρήματα που επικαλύπτουν τη στάση. Στον συμβολισμό του «Magnum», η στάση αντιπροσωπεύεται από το κύριο μέρος του παγωτού, δηλαδή το παγωμένο εσωτερικό του. Αυτό αντιστοιχεί σε «ψυχρά» συναισθήματα, διότι οι άνθρωποι με αρνητική στάση τείνουν να είναι κλειστοί στη μάθηση και στον γνήσιο διάλογο. Πιο συγκεκριμένα, το φαινόμενο Magnum έχει ως εξής: μόλις ξεκαθαρίσεις μία από τις παρανοήσεις ή προκαταλήψεις ενός ατόμου, θα προχωρήσει στο επόμενο επιχειρήμα. Αυτό συμβαίνει, επειδή ο πυρήνας της αρνητικής στάσης δεν βρίσκεται στο γνωστικό επίπεδο των επιχειρημάτων, αλλά στο συναισθηματικό, δηλαδή, στα συναισθήματα ενός ανθρώπου.

Αυτές οι «απόψεις» εκ πρώτης όψεως, ίσως να μην φαίνονται και τόσο συναισθηματικές, αλλά βγάζουν στην επιφάνεια ακλόνητα, επίμονα, αρνητικά συναισθήματα και απόψεις. Μια καλή εκπαιδευτική στρατηγική είναι να εμπλακείτε σε έναν διάλογο σχετικά με τα συναισθήματα που υπολανθάνουν σε αυτές τις επιφανειακές απόψεις και προκαταλήψεις. Μπορείς να διαχειριστείς το γνωστικό μέρος των ερωτήσεων μόνο όταν οι μαθήτριες/θητές είναι δεκτικές/-κοί και κάνουν ελικρινείς και διερευνητικές ερωτήσεις. Αυτή η δεκτικότητα προκύπτει μόνο όταν έχετε ήδη αντιμετωπίσει τα αρνητικά συναισθήματα και τις αρνητικές στάσεις.

Αρνητική συμπεριφορά

Εάν μια αρνητική στάση μετατραπεί σε αρνητική συμπεριφορά, υπάρχει η πιθανότητα άσκησης διακρίσεων. Όταν σκεφτόμαστε την ομοφοβία και τις διακρίσεις κατά των ΛΟΑΤΙ ατόμων, συχνά σκεφτόμαστε κάθε άσεμνη ενέργεια, όπως την εξύβριση ή τη βία. Στην πραγματικότητα, η μεγαλύτερη και πιο συνηθισμένη μορφή διακρίσεων κατά των ΛΟΑΤΙ ατόμων είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός. Εάν οι άνθρωποι γνωρίζουν ή υποθέτουν ότι είσαι ομοφυλόφιλη/-λος, λεσβία, αμφιφυλόφιλη/-λος ή τρανς/διεμφυλική/-κός, αποφεύγουν γενικά την επαφή μαζί σου ή προσπαθούν να βρουν κάθε πιθανή δικαιολογία για να μείνουν μακριά σου. Αυτού του είδους ο κοινωνικός αποκλεισμός πρέπει να ληφθεί υπόψη, διότι μπορεί να αποτελέσει κάλλιστα αιτία άγχους για τα ΛΟΑΤΙ άτομα: κάθε άνθρωπος χρειάζεται κοινωνικές επαφές. Κάτι άλλο που ενδέχεται να συμβεί σε ένα ΛΟΑΤΙ άτομο είναι να κρατάει κρυφά στοιχεία της προσωπικότητάς του και/ή την προσωπική του ζωή εξαιτίας του φόβου της απόρριψης, της άρνησης της αγάπης, της απομάκρυνσης/απώλειας των γονέων, φίλων και συναδέλφων κ.α. Το άγχος που προκαλείται από τον κοινωνικό αποκλεισμό ονομάζεται και στρες μειονοτήτων.

Στερεότυπα και αρνητικές εικόνες

Εάν οι άνθρωποι επιμένουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των ομοφυλόφιλων ατόμων, αρνούνται στον εαυτό τους την πιθανότητα να τα γνωρίσουν στην πραγματικότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η μόνη εικόνα της ομοφυλοφιλίας που έχουν στο μυαλό τους να είναι μία εικόνα που τους σόκαρε, επειδή ήταν διαφορετική από τον κανόνα της ετεροσεξουαλικότητας. Στερεότυπα είναι γενικεύσεις με τη λογική του άσπρου-μαύρου που χρησιμοποιούνται ως αρνητικές αναπαραστάσεις μιας ολόκληρης ομάδας ανθρώπων. Οπότε, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα «στερεότυπα» δεν είναι «ακραία πρότυπα» που αυτοδημιουργούνται από τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα, αλλά εικόνες που σχηματίζονται όταν εστιάζεις σε επιμέρους χαρακτηριστικά. Επειδή οι στερεοτυπικές αντιλήψεις φαίνεται ότι βγαίνουν στην επιφάνεια ως απάντηση σε παρεκκλίσεις από τις υπάρχουσες νόρμες, είναι πιθανόν να οδηγήσουν σε μία αντίδραση «μάχης-ή-φυγής». Με αυτόν τον τρόπο, ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται:

GALE
THE GLOBAL ALLIANCE
FOR LGBT EDUCATION

How does social exclusion work?

1. Don't deviate from your peer group; if you have to, keep it private or hidden
2. Naturally, there are only men and women, so men should be warriors and women should be caring
3. Everybody wants a romantic, everlasting, monogamous relationship and children
4. Everybody will be treated as heterosexual unless proven otherwise

Για περισσότερες πληροφορίες, κάντε κλικ εδώ: <https://www.gale.info/doc/gale-products/GALE-Toolkit-Schools-2011-EN.pdf>

Ανακεφαλαιώνοντας, το μοντέλο ΔΦΤΠ (OGLO) και το σπирάλ των διακρίσεων παρέχουν μία περίληψη του τι είναι η ετεροκανονικότητα και πώς η συνεχής ενδυνάμωση αρνητικών συναισθημάτων, στάσεων και συμπεριφορών δημιουργεί ένα φαύλο κύκλο αρνητικότητας και στερεοτύπων. Εάν θέλουμε να καταπολεμήσουμε την ομοφοβία, θα πρέπει να συζητήσουμε και να αποδομήσουμε την ετεροκανονικότητα και το αρνητικό σπирάλ που δημιουργεί. Αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί:

1. Προωθώντας ένα όραμα ειλικρίνειας και αποδοχής·
2. Προσφέροντας άλλες εικόνες, εκτός από τα ετεροφυλοφιλικά πρότυπα·
3. Δίνοντας χώρο στα αρνητικά συναισθήματα, χωρίς να τα επικυρώνουμε.
4. Συμμετέχοντας σε έναν διάλογο για τις αρνητικές στάσεις και τις συνέπειές τους, καθώς και για τις αρνητικές συμπεριφορές·
5. Ενισχύοντας την θετική κοινωνική συμπεριφορά, περιορίζοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό και παράλληλα προωθώντας τη συνεργασία.

3. Πως επηρεάζουν οι αρνητικές στάσεις τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα;

3.1 Ομοφοβία και Τρανσφοβία στην Ευρώπη: Η έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις λεσβίες, τα αμφιφυλόφιλα και τα τρανς άτομα

Τα δεδομένα ελήφθησαν από: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-lgbt-survey-2012>

Η έρευνα της ΕΕ για τους ΛΟΑΤΙ διεξήχθη διαδικτυακά σε 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου 2012. Η έρευνα αυτή είναι η μεγαλύτερη έρευνα αυτού του είδους μέχρι σήμερα και έχει οδηγήσει στην πιο πλήρη και κατανοητή διαθέσιμη εικόνα των εμπειριών που έχουν βιώσει τα ΛΟΑΤΙ άτομα που διαμένουν στην Ευρώπη. Τα δεδομένα δεν είναι αντιπροσωπευτικά για όλα τα ΛΟΑΤΙ άτομα που μένουν στις 28 χώρες που καλύπτονται από την έρευνα, αλλά αντικατοπτρίζουν τις συλλογικές εμπειρίες ενός μεγάλου αριθμού ατόμων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο. Κατά τη διάρκεια της έρευνας συγκεντρώθηκαν πληροφορίες από 93.079 άτομα, ηλικίας 18 ετών και άνω που αυτοπροσδιορίζονταν ως λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι ή διεμφυλικοί και ζουν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι παρακάτω ερωτήσεις και απαντήσεις αντικατοπτρίζουν ορισμένες από τις κοινές εμπειρίες των ΛΟΑΤΙ ατόμων στα σχολεία.

Κατά τη διάρκεια της σχολικής σας εκπαίδευσης, πριν την ηλικία των 18 ετών, δεχθήκατε αρνητικά σχόλια ή συμπεριφορές στο σχολείο επειδή είστε ΛΟΑΤΙ;

Χώρα	Πάντα/Συχνά
Κύπρος	47%
Ελλάδα	49%
Ολλανδία	32%
Λιθουανία	37%

Κατά τη διάρκεια της σχολικής σας εκπαίδευσης, πριν την ηλικία των 18 ετών, κρύψατε ότι είστε ΛΟΑΤΙ στο σχολείο;

Χώρα	Πάντα/Συχνά
Κύπρος	88%
Ελλάδα	90%
Ολλανδία	78%
Λιθουανία	90%

Κατά τη διάρκεια της σχολικής σας εκπαίδευσης, πριν την ηλικία των 18 ετών, ακούσατε ή αντιληφθήκατε αρνητικά σχόλια ή συμπεριφορές, επειδή θεωρήθηκε ότι κάποια/-ος από τις/τους εκπαιδευτικούς ήταν λεσβία, ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλη/-ος ή/και διεμφυλική/-ός;

Χώρα	Πάντα/Συχνά
Κύπρος	62%
Ελλάδα	58%
Ολλανδία	38%
Λιθουανία	32%

Κατά τη διάρκεια της σχολικής σας εκπαίδευσης, πριν την ηλικία των 18 ετών, ακούσατε ή αντιληφθήκατε αρνητικά σχόλια ή συμπεριφορές, επειδή θεωρήθηκε ότι κάποιος/α συμμαθήτρια/-θητής / συνομήλική/-κός σας ήταν λεσβία, ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλη/-ος ή/και διεμφυλική/-ός;

Χώρα	Πάντα/Συχνά
Κύπρος	84%
Ελλάδα	87%
Ολλανδία	56%
Λιθουανία	63%

Αποτελέσματα της έρευνας πεδίου του HOMBAT «Συγκριτική μελέτη των περιπτώσεων της Κύπρου, της Ελλάδας και της Λιθουανίας» (Žibas & Sabatauskaitė, 2018)

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της διαδικτυακής έρευνας (συνολικό δείγμα – 226 άτομα, Κύπρος-70 άτομα, Ελλάδα-84 άτομα, Λιθουανία-72 άτομα), ο εκφοβισμός γενικά θεωρείται συχνό φαινόμενο στα σχολεία από την πλειονότητα των συμμετεχουσών/-χόντων. Πάνω από το 50% των συμμετεχουσών/-χόντων θεώρησαν τις ακόλουθες ομάδες μαθητριών/-θητών ως τις πιο ευάλωτες στον εκφοβισμό: μαθήτριες/-θητές που είναι υπέρβαρες/-ροι (Κύπρος - 69%, Ελλάδα -65%, Λιθουανία-42%), μαθήτριες/-θητές με μαθησιακές δυσκολίες (Κύπρος-51%, Ελλάδα-76%, Λιθουανία-42%), μαθήτριες/-θητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο (Κύπρος-54%, Ελλάδα-65%, Λιθουανία-4%). Οι λιγότερο ευάλωτες/-τοι στον εκφοβισμό είναι οι μαθήτριες/-θητές στην Ελλάδα και την Κύπρο, ενώ περισσότερο ευάλωτες/-τοι στον εκφοβισμό θεωρήθηκαν αυτές/-τοί από τη Λιθουανία και συγκεκριμένα, που προέρχονταν φτωχές οικογένειες (Κύπρος-34%, Ελλάδα-30%, Λιθουανία-46%).

Στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Λιθουανία, το 73%, το 71% και το 29% των ερωτηθέντων αντιστοίχως (58% κατά μέσο όρο), ανέφερε ότι οι μαθήτριες/-θητές που δεν ταιριάζουν με την αναμενόμενη εικόνα του αγοριού και του κοριτσιού πέφτουν συνήθως θύματα εκφοβισμού, γεγονός που μπορεί να αποτελεί ένδειξη ότι ο Ο/Τ εκφοβισμός μπορεί να μην αναγνωρίζεται απαραίτητα ως τέτοιου είδους. Σχεδόν οι μισές/-σοί συμμετέχουσες/-χόντες δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν ΛΟΑΤΙ άτομα στο σχολείο τους (Κύπρος -43%, Ελλάδα -51%, Λιθουανία -51%), ενώ περισσότεροι από το ένα τέταρτο στην Κύπρο και την Ελλάδα δήλωσε ότι γνωρίζει τέτοια άτομα (Κύπρος-31%, Ελλάδα-26%). Στη

Λιθουανία, το ποσοστό αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό χαμηλότερο, ήτοι 14%. Παρόλο που δεν γνώριζαν ΛΟΑΤΙ άτομα, σχεδόν οι οι μισές/-σοί συμμετέχουσες/-χοντες στην Κύπρο και την Ελλάδα (Κύπρος-54%, Ελλάδα- 41%) δήλωσαν ότι πιστεύουν ότι υπάρχουν ΛΟΑΤΙ άτομα στο σχολείο τους, συγκριτικά με ποσοστό της τάξης του 18% στη Λιθουανία. Η πλειονότητα δεν είχε άποψη για την ύπαρξη ΛΟΑΤΙ ατόμων στα σχολεία τους στη Λιθουανία (57%).

Ο Ο/Τ εκφοβισμός θεωρείται συχνός από το 53% των Ελλήνων, το 21% των Κυπρίων και το 25% των Λιθουανών συμμετεχουσών/-χόντων. Η πλειονότητα των συμμετεχουσών/-χόντων από τη Λιθουανία (63%) πιστεύει ότι ο Ο/Τ εκφοβισμός δεν είναι συχνός στα σχολεία, σε σύγκριση με το 49% στην Κύπρο και το 7% στην Ελλάδα. Ωστόσο, υπάρχει μία έλλειψη ενημέρωσης στην Ελλάδα, καθώς το 40% των συμμετεχουσών/-χόντων απάντησε ότι δεν γνωρίζει αν ο Ο/Τ εκφοβισμός είναι συχνός στα σχολεία. Σε αυτήν την περίπτωση, οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης έδειξαν μία μικρή διαφωνία την Κύπρο και τη Λιθουανία, καθώς οι συμμετέχουσες/-χοντες πίστευαν ότι ο Ο/Τ εκφοβισμός είναι συχνός. Στην έκθεση της Ελλάδας, τα αποτελέσματα των ομάδων εστιασμένης συζήτησης επιβεβαίωσαν τα δεδομένα της διαδικτυακής έρευνας, καθώς οι συμμετέχουσες/-χοντες ανέφεραν ότι ο Ο/Τ εκφοβισμός είναι συχνό φαινόμενο.

Ωστόσο, όταν οι συμμετέχουσες/-χοντες ρωτήθηκαν αν οι μαθήτριες/-θητές στο σχολείο τους έχουν βιώσει ποτέ Ο/Τ εκφοβισμό ή αν έχουν ακούσει αρνητικά σχόλια για τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα, περίπου οι μισές/-σοί συμμετέχουσες/-χοντες και στις τρεις χώρες απάντησαν ότι δεν γνώριζαν (Κύπρος-47%, Ελλάδα-44%, Λιθουανία-44%), αλλά περίπου το ένα τρίτο –κατά μέσο όρο- απάντησε θετικά (Κύπρος-40%, Ελλάδα-25%, Λιθουανία-33%). Σύμφωνα με τις/τους επαγγελματίες που συμμετείχαν στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης στην Κύπρο, η σχολική κοινότητα, είτε λόγω άγνοιας είτε σε μια προσπάθεια να προστατεύσει τις/τους μαθήτριες/-θητές με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό και ταυτότητα φύλου (SOGI), συχνά τείνει να δικαιώνει Ο/Τ στάσεις. Εντούτοις, οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης με τις/τους επαγγελματίες και τους γονείς / τις/τους μαθήτριες/-θητές στη Λιθουανία αποκάλυψαν ότι ο Ο/Τ εκφοβισμός υπάρχει στα σχολεία, αλλά μπορεί να είναι υποβόσκων ή μη αναγνωρίσιμος από την εκπαιδευτική κοινότητα.

Οι γονείς και οι μαθήτριες/-θητές στην ομάδα εστιασμένης συζήτησης τόνισαν ότι ο Ο/Τ εκφοβισμός είναι διαδεδομένος και συμβαίνει σε καθημερινή βάση. Οι ειδικοί της εκπαίδευσης στην Ελλάδα είχαν παρόμοια άποψη, δηλώνοντας ότι το φαινόμενο δεν είναι σπάνιο στην Ελλάδα, αλλά τείνει να παραμένει απαρατήρητο, εκτός και αν έχει πολύ σοβαρές συνέπειες για το θύμα. Παρότι οι συμμετέχουσες/-χοντες δεν φάνηκαν να θυμούνται να έχουν υπάρξει μάρτυρες κάποιου συγκεκριμένου περιστατικού τέτοιου εκφοβισμού, περιέγραψαν ένα γενικότερο αρνητικό σχολικό κλίμα, όπου ο εκφοβισμός δεν ασκείται μόνο από τους μαθητές, αλλά και από το σχολικό προσωπικό.

Σε όλες τις χώρες, οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης αναγνώρισαν Ο/Τ συμπεριφορές ως πρακτικές Ο/Τ εκφοβισμού. Ωστόσο, οι υβριστικοί χαρακτηρισμοί με λεξιλόγιο που σχετιζόταν με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου με υποτιμητική χροιά φάνηκαν να μην αναγνωρίζονται πάντα ως Ο/Τ εκφοβισμός σε καμία από τις ομάδες εστιασμένης συζήτησης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της διαδικτυακής έρευνας, η αναγνώριση συγκεκριμένων συμπεριφορών που θα μπορούσαν να θεωρηθούν Ο/Τ εκφοβισμός, διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Τα πιο

συχνά περιστατικά Ο/Τ εκφοβισμού, που λαμβάνουν χώρα τουλάχιστον μερικές φορές το μήνα είναι τα ακόλουθα: χρήση εκφράσεων όπως gay, αδερφή, λεσβία, αντρογυναίκα, και άλλων παρόμοιων λέξεων (Κύπρος-41%, Ελλάδα-40%, Λιθουανία-31%)· παραίνεση σε μαθήτριες/-θητές να «μην συμπεριφέρονται σαν κορίτσια» (για αγόρια) ή να «μην συμπεριφέρονται σαν αγόρια» (για κορίτσια), ή άλλα παρεμφερή σχόλια (Κύπρος-43%, Ελλάδα-47%, Λιθουανία-29%)· απόδοση χαρακτηρισμών που μπορεί να μη συνδέονται απαραίτητα με τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα (Κύπρος -37%, Ελλάδα-55%, Λιθουανία-32%).

Τα άτομα που συμμετείχαν στη διαδικτυακή έρευνα και στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης όρισαν τη λεκτική βία ως μία πρακτική Ο/Τ εκφοβισμού, όπως για παράδειγμα τη χρήση όρων που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου ως προσβολή. Ωστόσο, η πλειονότητα ανέφερε ότι έχει ακούσει αρνητικά σχόλια για τα ΛΟΑΤΙ άτομα τόσο από μαθήτριες/-θητές, όσο και από το σχολικό προσωπικό, αλλά δεν αναγνωρίζονται πάντα ως εκφοβισμός. Στην Ελλάδα, οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης υπέδειξαν, ακόμα, την εσκεμμένη χρήση λέξεων που απευθύνονται σε διαφορετικό φύλο από αυτό του ατόμου ως πρακτική Ο/Τ εκφοβισμού. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της διαδικτυακής έρευνας, η χρήση αρνητικών σχολίων για τα ΛΟΑΤΙ άτομα λαμβάνει χώρα μεταξύ μαθητριών/-θητών, εκπαιδευτικού προσωπικού και από εκπαιδευτικούς προς μαθήτριες/-θητές. Στην Ελλάδα και την Κύπρο, οι ερωτηθείσες/-θέντες άκουσαν αρνητικά σχόλια για τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα από μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας περισσότερο από τις/τους ερωτηθείσες/-θέντες στη Λιθουανία. Για παράδειγμα, αρκετά σημαντικό ποσοστό (Κύπρος-26%, Ελλάδα-38%, Λιθουανία-18%) των ερωτηθεισών/-θέντων που είναι μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, ανέφεραν ότι έχουν ακούσει ή έχουν μάθει αρνητικά σχόλια που είπαν συνάδελφοί τους για τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα αρκετές φορές μέσα σε διάστημα ενός χρόνου. Περίπου το ένα τρίτο (Κύπρος-29%, Ελλάδα-25%, Λιθουανία-7%) ανέφερε ότι άκουσε τέτοια σχόλια τουλάχιστον αρκετές φορές μέσα σε έναν μήνα. Άλλες/-λοι είπαν ότι ακούν τέτοια σχόλια σπάνια (Κύπρος-31%, Ελλάδα-28%, Λιθουανία-32%) ή σχεδόν ποτέ (Κύπρος-13%, Λιθουανία-43%, Ελλάδα-8%). Όταν ρωτήθηκαν για αρνητικά σχόλια προς τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα από τις/τους μαθήτριες/-θητές, ακόμα περισσότερα άτομα ανέφεραν ότι τα ακούν αρκετές φορές τον χρόνο (Κύπρος-29%, Ελλάδα-28%, Λιθουανία-19%) ή αρκετές φορές τον μήνα (Κύπρος-21%, Ελλάδα-19%, Λιθουανία-17%).

Όπως γίνεται αντιληπτό, τα σχόλια αυτά που προέρχονται από επαγγελματίες της εκπαίδευσης που εργάζονται στη σχολική κοινότητα δεν είναι μόνο ενδεικτικά των Ο/Τ στάσεων που υπάρχουν μέσα στο σχολείο, αλλά κυρίως, αποκαλύπτουν τον αρνητικό αντίκτυπο που μπορεί να έχει αυτό το περιβάλλον στα ΛΟΑΤΙ άτομα (Εθνική Έκθεση Κύπρου, 2018). Σύμφωνα με όσα έδειξαν οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης, η κατάσταση αυτή φαίνεται να είναι παρόμοια και στις τρεις χώρες. Οι συμμετέχουσες/-χοντες των ομάδων υπέδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί πολύ συχνά εκφράζουν αρνητικές απόψεις. Αυτό επηρεάζει τα άτομα που πέφτουν θύματα Ο/Τ εκφοβισμού σε δύο επίπεδα: (α) φοβούνται να αναζητήσουν βοήθεια, και (β) οι ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές αποφεύγουν να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους λόγω του φόβου αρνητικών σχολίων που μπορεί να δεχθούν από συμμαθήτριες/-θητές ή/και το σχολικό προσωπικό.

Παρά κάποιες διαφορές που σχετίζονται με τη συχνότητα του Ο/Τ εκφοβισμού ή/και την αναγνώριση του στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Λιθουανία, οι περισσότερες/-ροι συμμετέχουσες/-χόντες και στις τρεις χώρες συμφώνησαν στον ίδιο βαθμό ή συμφώνησαν απόλυτα ότι τα σχολεία θα έπρεπε να προλαμβάνουν ή να καταπολεμούν τα αρνητικά σχόλια που εκτοξεύονται κατά ΛΟΑΤΙ ατόμων (Κύπρος-81%, Ελλάδα-93%, Λιθουανία-56%), να λαμβάνουν υπόψη την ευημερία των ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών (Κύπρος-84%, Ελλάδα-92%, Λιθουανία-72%) και να διασφαλίζουν ότι δεν χάνουν μαθήματα (Κύπρος-79%, Ελλάδα-93%, Λιθουανία-72%). Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (Κύπρος-83%, Ελλάδα-94%, Λιθουανία-76%) συμφώνησε με τη δήλωση ότι οι ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό αυτοκτονιών από τις/τους ετεροφυλόφιλες/-λους μαθήτριες/-θητές και ότι τα σχολεία θα έπρεπε να διασφαλίζουν ότι νιώθουν άνετα. Παρόλα αυτά, οι περισσότερες/-ροι ερωτηθείσες/-θέντες στην Ελλάδα και την Κύπρο (Κύπρος-79 %, Ελλάδα-80%) πιστεύουν ότι τα ΛΟΑΤΙ άτομα θα έπρεπε να μπορούν να εκφράσουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα του φύλου τους στο σχολείο, σε σύγκριση με το 36% στη Λιθουανία. Τέλος, κατά μέσο όρο λιγότερο από το ένα τρίτο των συμμετεχουσών/-χόντων πιστεύουν ότι η ακαδημαϊκή επίδοση των ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών μπορεί να είναι χαμηλότερη σε σύγκριση με άλλες/-λους μαθήτριες/-θητές (Κύπρος-30%, Ελλάδα-24%, Λιθουανία-10%), ενώ περισσότερο από το ένα τρίτο θεωρεί ότι δεν είναι χειρότερη (Κύπρος-20%, Ελλάδα-24%, Λιθουανία-33%) ή πιθανόν να μην είναι χειρότερη (Κύπρος-13%, Ελλάδα-12%, Λιθουανία-22%).

Αντιδράσεις της σχολικής κοινότητας στον ομοφοβικό και τρανσφοβικό εκφοβισμό στο σχολείο

• Αντιδράσεις της διοίκησης του σχολείου

Η πλειονότητα των σχολικών κοινοτήτων και στις τρεις χώρες (CY-83%, GR-95%, Λιθουανία-92%) πιστεύει ότι το σχολικό προσωπικό θα έπρεπε να αναλαμβάνει δράση για την αντιμετώπιση του Ο/Τ εκφοβισμού. Ωστόσο, οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης αποκάλυψαν ότι αυτό συμβαίνει σπάνια (ομάδες εστιασμένης συζήτησης στη Λιθουανία). Πιο συγκεκριμένα, οι αντιδράσεις στον Ο/Τ εκφοβισμό δεν παίρνουν επίσημη μορφή (ομάδες εστιασμένης συζήτησης στην Ελλάδα) και συνήθως αποκρύπτονται λόγω των Ο/Τ στάσεων της κοινωνίας και πολύ συχνά η εφαρμογή πολιτικών εξαρτάται από τις στάσεις των διευθυντριών/-θωντών (ομάδες εστιασμένης συζήτησης στην Κύπρο). Ειδικοί που συμμετείχαν στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης στη Λιθουανία συμφώνησαν ότι τα ΛΟΑΤΙ ζητήματα δεν ήταν δημοφιλή και δεν υπήρχε μεγάλη ευαισθητοποίηση στην κοινωνία για αυτά, ενώ το ίδιο συμβαίνει και στο σχολείο, καθώς στάσεις και στερεότυπα που κυριαρχούν στην κοινωνία, αντικατοπτρίζονται και στο σχολείο. Εάν στην κοινωνία κυριαρχούν ομοφοβικές στάσεις, αναμένεται ότι θα εκδηλωθούν και στο σχολικό περιβάλλον μέσα από διαφορετικούς διαύλους: διοίκηση, εκπαιδευτικοί, μαθήτριες/-θητές και γονείς (Εθνική Έκθεση Λιθουανία, 2018).

• Αντιδράσεις των εκπαιδευτικών, των ειδικών παιδαγωγών και των ψυχολόγων

Από τα αποτελέσματα της διαδικτυακής έρευνας, δεν είναι ξεκάθαρο αν το σχολικό προσωπικό θεωρεί ότι έχει αρκετή γνώση για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο. Στην Ελλάδα και τη Λιθουανία, παρόμοιος αριθμός συμμετεχουσών/-χόντων δήλωσε ότι διαθέτει (43% και 40%) και ότι δεν διαθέτει (52% και 44%) αρκετές γνώσεις για να αναλάβει δράση για την αντιμετώπιση του Ο/Τ εκφοβισμού. Οι περισσότερες/-ροι ερωτηθείσες/-θέντες στην Κύπρο πιστεύουν ότι έχουν επαρκή γνώση (50%) και λιγότερες/-ροι ότι δεν έχουν (27%), ενώ σχεδόν το ένα τρίτο δεν είναι σίγουρο (23%). Τα αποτελέσματα της ομάδας εστιασμένης συζήτησης δείχνουν μία ελαφρώς διαφορετική άποψη. Η περιορισμένη αντίδραση ή η αδράνεια σχετικά με θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου στα σχολεία αποδίδεται, από τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης, στην έλλειψη εκπαίδευσης και ακριβούς γνώσης των εκπαιδευτικών (Εθνική Έκθεση Ελλάδας, 2018). Οι συμμετέχουσες/-χοντες της ομάδας εστιασμένης συζήτησης με τους γονείς και τις/τους μαθήτριες/-θητές συμφώνησαν μεταξύ τους ότι η πλειονότητα των σχολικών υπαλλήλων δεν έχει τα προσόντα να αντιμετωπίσει ζητήματα σχετικά με τον Ο/Τ εκφοβισμό ή να μιλήσει για θέματα σχετικά με τα ΛΟΑΤΙ άτομα. Οι σχολικοί υπάλληλοι επιδεινώνουν την κατάσταση, κάνοντας ανάρμοστα σχόλια, ερωτήσεις και δηλώσεις, που ενθαρρύνουν τις περαιτέρω διακρίσεις κατά των ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών ή/και τον Ο/Τ εκφοβισμό (Λιθουανία).

Στην Κύπρο, οι συμμετέχουσες/-χοντες ανέφεραν ότι οι υπάρχουσες πολιτικές δεν εφαρμόζονται από το σχολείο και, συνεπώς, δεν μπορούν να παράσχουν ένα στερεό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι επαγγελματίες να μπορούν να καταπολεμήσουν τον Ο/Τ εκφοβισμό. Κατά τη γνώμη τους, την ευθύνη φέρει το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Στην Ελλάδα αναφέρθηκε επίσης, ως ένας άλλος παράγοντας η εξάντληση των εκπαιδευτικών. Μερικές φορές, οι εκπαιδευτικοί φοβούνται να βοηθήσουν τις/τους μαθήτριες/-θητές λόγω των αρνητικών αντιδράσεων άλλων εκπαιδευτικών ή/και των γονέων (Κύπρος, Λιθουανία). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της διαδικτυακής έρευνας, περισσότερες/-ροι από τις/τους μισές/-σους συμμετέχουσες/-χοντες στην Κύπρο και την Ελλάδα φάνηκαν να πιστεύουν ότι πληροφορίες για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου πρέπει να παρουσιάζονται στα σχολεία (Κύπρος-66%, Ελλάδα- 78%, Λιθουανία -50%) και κάποιοι ανέφεραν ότι θα έπρεπε να παρουσιάζονται, αλλά δεν τους το επιτρέπουν οι σχολικές αρχές (Κύπρος-17%, Ελλάδα-14%, Λιθουανία-4%). Ένας σχετικά μεγάλος αριθμός συμμετεχουσών/-χόντων στη Λιθουανία δεν είχε άποψη πάνω σε αυτό (Κύπρος-16%, Ελλάδα-6%, Λιθουανία -30.6%) και ένα μεγαλύτερο ποσοστό Λιθουανών συμμετεχόντων/ουσών, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες, πίστευαν ότι δε θα έπρεπε να παρουσιάζεται στα σχολεία (Κύπρος-1%, Ελλάδα-2%, Λιθουανία -15%). Στην Ελλάδα και την Κύπρο, δεν υπάρχει κάποιος νόμος που να περιορίζει την παροχή πληροφοριών στις/τους μαθήτριες/-θητές για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, όπως στη Λιθουανία (αναφέρθηκε από τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης), αλλά ακόμα ένας μεγαλύτερος αριθμός ατόμων ανέφερε ότι η παροχή πληροφοριών δεν επιτρέπεται από τη διοίκηση του σχολείου. Αυτό μπορεί να συμβαίνει λόγω των θρησκευτικών ή άλλων στάσεων της σχολικής διοίκησης.

Κάτω από το 50% των συμμετεχουσών/-χόντων (44%) στην Κύπρο και την Ελλάδα αναφέρουν ότι θέματα σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου παρουσιάζονται στα σχολεία και πάνω από από το 50% των συμμετεχουσών/-χόντων θεωρούν ότι οι μαθήτριες/-θητές δεν έχουν την ευκαιρία να μάθουν για αυτά τα θέματα στη διάρκεια των μαθημάτων (56%). Ένας μεγαλύτερος αριθμός συμμετεχουσών/-χόντων στη Λιθουανία φάνηκε να θεωρεί πιθανό να μάθει για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου στη διάρκεια του μαθήματος (61,1%). Ωστόσο, ο αριθμός των συμμετεχουσών/-χόντων που πίστευαν ότι αυτά τα θέματα πρέπει να παρουσιάζονται στο σχολείο είναι μικρότερος. Το μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων και των Κυπρίων δεν πιστεύουν ότι τα παραπάνω θέματα συζητούνται στα σχολεία (Κύπρος-44%, Ελλάδα-41%, Λιθουανία-24%), ενώ η πλειονότητα των Λιθουανών ερωτηθέντων πιστεύει ότι αυτά τα θέματα παρουσιάζονται με ουδέτερο τρόπο (Κύπρος-31%, Ελλάδα-36%, Λιθουανία -65%). Στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης, κάποιες/-οι μαθήτριες/-θητές και όλοι οι γονείς δήλωσαν ότι η εκπαίδευση πάνω στον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου (ΣΠΤΦ) στο σχολείο μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο οι μαθήτριες/-θητές αντιμετωπίζουν άλλες/-λους μαθήτριες/-θητές που ανήκουν στη ΛΟΑΤΙ κοινότητα. Ωστόσο, αποκάλυψαν ότι οι μαθήτριες/-θητές δεν έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν σε ζητήματα ΣΠΤΦ στο πλαίσιο του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής ή άλλων μαθημάτων (Λιθουανία), παρότι ανέφεραν τη διεξαγωγή μαθημάτων σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία. Η κατάσταση φαίνεται να είναι παρόμοια στην Ελλάδα και την Κύπρο, όπου η πλειονότητα των δασκάλων έχει παραμελήσει το θέμα και πιστεύει ότι η ύπαρξη σαφών πολιτικών θα ήταν πιο αποτελεσματική (Κύπρος, Ελλάδα και Λιθουανία).

Και στις τρεις χώρες οι συμμετέχουσες/-χοντες των ομάδων εστιασμένης συζήτησης ανέφεραν την ανασφάλεια των εκπαιδευτικών να μιλήσουν για θέματα σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Παρόλα αυτά, η πλειονότητα όσων συμμετείχαν στη διαδικτυακή έρευνα στην Κύπρο δήλωσαν ότι θα ένιωθαν άνετα να μιλήσουν για αυτά τα θέματα στα σχολεία, συγκριτικά με έναν μικρότερο αριθμό στην Ελλάδα και τη Λιθουανία (Κύπρος-60%, Ελλάδα-46%, Λιθουανία-24%), ενώ άλλοι θα ένιωθαν ουδέτερα (Κύπρος-27%, Ελλάδα-21%, Λιθουανία-51%). Η ευρεία επιλογή της ουδετερότητας μπορεί να δείχνει ότι η λιθουανική σχολική κοινότητα θα ένιωθε σχετικά άβολα, επιλογή που επιλέχθηκε κατηγορηματικά από το 25% των ερωτηθέντων στη Λιθουανία, σε σύγκριση με το 13% και το 3% στην Κύπρο και την Ελλάδα αντιστοίχως.

Η πλειονότητα των συμμετεχουσών/-χόντων στην Κύπρο και την Ελλάδα (Κύπρος-59%, Ελλάδα-64%, Λιθουανία-37%) φάνηκε να πιστεύει ότι υπάρχουν άνθρωποι που εργάζονται στο σχολείο που θα εξέφραζαν την υποστήριξή τους στις/στους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές (το ποσοστό στη Λιθουανία είναι σημαντικά μικρότερο). Περίπου το ένα τρίτο στην Κύπρο και η πλειονότητα των συμμετεχουσών/-χόντων στη Λιθουανία δήλωσε ότι δεν γνωρίζει εάν υπάρχουν άτομα (Κύπρος-38%, Ελλάδα-24%, Λιθουανία-56%) ή ότι δεν υπάρχουν άτομα που θα εξέφραζαν την υποστήριξή τους σε ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές (Κύπρος-6%,

Ελλάδα-12%, Λιθουανία-7%). Τέλος, στην Κύπρο και τη Λιθουανία οι περισσότεροι/ες συμμετέχουσες/-χοντες (Κύπρος-40%, Λιθουανία -46%) ανέφεραν ότι θα υποστήριζαν τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές ακόμα και αν ρίσκαραν τη θέση τους στο σχολείο ή ότι θα τις/τους υποστήριζαν, αλλά θα λάμβαναν υπόψη τους τον κίνδυνο που θα είχε η θέση τους στο σχολείο (Κύπρος-37%, Λιθουανία-7%). Στην Ελλάδα, η πλειονότητα (65%) ανέφερε ότι θα υποστήριζε τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές και ότι δεν πιστεύει ότι θα υπήρχε κίνδυνος για τη θέση που έχει στο σχολείο.

- **Αντιδράσεις μαθητριών/-θητών και γονέων**

Ένα μεγάλο ποσοστό από τις/τους ερωτηθείσες/-θέντες της διαδικτυακής έρευνας δεν γνώριζαν (Κύπρος-41%, Ελλάδα-26%, Λιθουανία-47%) αν οι μαθήτριες/-θητές αντιδρούν στα Ο/Τ σχόλια. Μία μικρότερη μερίδα υπέδειξε ότι οι μαθήτριες/-θητές αντιδρούν μόνο κάποιες φορές (Κύπρος-8,6%, Ελλάδα-51%, Λιθουανία-31%), μικρότερη μερίδα ανέφερε ότι αντιδρούν σπάνια, πάντα ή ποτέ (από 1% έως 10%). Οι περισσότερες/-ροι συμμετέχουσες/-χοντες στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης με τους γονείς και τις/τους μαθήτριες/-θητές φάνηκαν ευαισθητοποιημένοι ως προς το θέμα. Οι περισσότερες/-ροι αντιδρούν σε καταστάσεις ή εκφράζουν την υποστήριξή τους, ακόμη και αν δεν είναι δημοφιλής. Εντούτοις, οι άνθρωποι που συμμετείχαν στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης προέρχονταν κυρίως από οικογένειες με μη-στερεοτυπικές απόψεις (Ελλάδα, Λιθουανία), ή ήταν μαθήτριες/-θητές που είχαν διαφορετικό ΣΠΤΦ (Λιθουανία). Οι περισσότεροι από τους γονείς που συμμετείχαν στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης μίλησαν με τα παιδιά τους για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και δεν ένιωσαν άβολα για αυτό (Κύπρος, Ελλάδα και Λιθουανία). Οι γονείς ανέλαβαν, επίσης, το ρόλο να εξηγήσουν στα παιδιά τους ότι θα πρέπει να αντιδρούν όταν άλλα άτομα πέφτουν θύματα εκφοβισμού εξαιτίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου τους (Κύπρος, Λιθουανία), αλλά ανέφεραν ακόμα ότι μερικές φορές η σχολική κοινότητα φοβάται τις αντιδράσεις των άλλων γονέων (Λιθουανία). Ιδίως, οι γονείς που συμμετείχαν στις ομάδες εστιασμένης συζήτησης τόνισαν πόσο σημαντικό είναι να μιλούν στα παιδιά τους από νεαρή ηλικία για τις σχέσεις, τη διαφορετικότητα, τη σεξουαλικότητα και τον σεβασμό.

Μέτρα που λαμβάνονται από το σχολείο και διοργανική συνεργασία για την καταπολέμηση τους Ο/Τ εκφοβισμού

- **Μέτρα, που λαμβάνονται σε ατομικό επίπεδο**

Λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά μέτρα που έχουν στόχο να καταπολεμήσουν τον Ο/Τ εκφοβισμό, έχουν αναγνωρισθεί διαφορετικές τάσεις στις τρεις χώρες. Για παράδειγμα, στη Λιθουανία, σημαντικά μεγάλη μερίδα (σχεδόν η μισή) της εκπαιδευτικής κοινότητας συζητά με τις/τους μαθήτριες/-θητές για τον Ο/Τ εκφοβισμό και την πρόληψή του σε σχέση με την Ελλάδα και την Κύπρο. Ωστόσο, σε σύγκριση με αυτό, η συζήτηση για τον Ο/Τ εκφοβισμό με τους γονείς και τους συμβούλους είναι αισθητά μικρότερη και στις τρεις χώρες.

- **Μέτρα, που λαμβάνονται εντός του σχολικού περιβάλλοντος**

Ένα μεγάλο ποσοστό συμμετεχουσών/-χόντων υπέδειξε ότι τα σχολεία έχουν συγκεκριμένο πρόγραμμα που στοχεύει στην καταπολέμηση του εκφοβισμού γενικότερα, ενώ σημαντικά μικρότερος αριθμός συμμετεχουσών/-χόντων υπέδειξε ότι στο σχολείο τους υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα για την καταπολέμηση του Ο/Τ εκφοβισμού ειδικότερα. Εντούτοις, στην Κύπρο, υπάρχουν περισσότερα σεμινάρια, στα οποία συμμετέχουν η σχολική διοίκηση, οι εκπαιδευτικοί, οι παιδαγωγοί, οι ψυχολόγοι και οι ειδικοί παιδαγωγοί για να μπορούν να αναγνωρίσουν και να καταπολεμήσουν τον Ο/Τ εκφοβισμό, από ότι στην Ελλάδα και τη Λιθουανία. Η μεγαλύτερη διαφορά εντοπίστηκε στην Ελλάδα και τη Λιθουανία, όπου ποσοστό 53% και 63% των συμμετεχουσών/-χόντων αντιστοίχως υπέδειξε ότι η σχολική κοινότητα στέλνεται σε σεμινάρια σχετικά με τον εκφοβισμό γενικότερα, ενώ μόνο το 24% και το 21% υπέδειξε ότι στέλνεται σε σεμινάρια για τον Ο/Τ εκφοβισμό ειδικότερα. Φαίνεται ότι στη Λιθουανία ένα μεγαλύτερο ποσοστό ερωτηθέντων, από ότι στην Ελλάδα και την Κύπρο, απάντησε ότι υπάρχουν γενικές κατευθυντήριες γραμμές για την καταπολέμηση του εκφοβισμού στα σχολεία.

Εξετάζοντας άλλα μέτρα, που εφαρμόζονται εντός των σχολείων, φαίνεται ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερα κοινό όραμα στην Ελλάδα, όπως επίσης και λιγότερα μαθήματα κατά του εκφοβισμού και εισαγωγή κανόνων για τις/τους μαθήτριες/-θητές στην αρχή του σχολικού έτους, σε σχέση με τη Λιθουανία και την Κύπρο, ενώ η Λιθουανία χρησιμοποιεί περισσότερο την ομαδική ανάλυση για την κατανόηση του εκφοβισμού σε σχέση με την Κύπρο και την Ελλάδα. Ταυτόχρονα, η Λιθουανία εστιάζει περισσότερο στην παιδαγωγική διόρθωση και στην προσέγγιση αποφυγής επίρριψης ευθυνών, και λιγότερο στην τιμωρία. Η έρευνα αποκάλυψε, ακόμη, ότι σημαντικά υψηλό ποσοστό ερωτηθέντων στη Λιθουανία (75%) σε σχέση με την Ελλάδα (15%) και την Κύπρο (39%) ανέφερε ότι τα σχολεία παρέχουν σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Ωστόσο, στη Λιθουανία μεγαλύτερο ποσοστό ερωτηθέντων (46%) ανέφερε ότι τέτοια εκπαίδευση δεν περιλαμβάνει τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου.

- **Εκπαίδευση**

Η συντριπτική πλειονότητα των εκπροσώπων των εκπαιδευτικών κοινοτήτων στην Ελλάδα και την Κύπρο τόνισε την ανάγκη εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, των συμβούλων και της σχολικής διοίκησης για την καταπολέμηση του εκφοβισμού γενικότερα και του Ο/Τ εκφοβισμού ειδικότερα, ενώ στη Λιθουανία η μερίδα όσων συμφώνησαν ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητη ήταν σημαντικά μικρότερη. Και στις τρεις περιπτώσεις (εκπαιδευτικοί, σύμβουλοι και διοίκηση), οι ελληνικές και οι κυπριακές εκπαιδευτικές κοινότητες θεώρησαν την εκπαίδευση για την καταπολέμηση του Ο/Τ εκφοβισμού ελαφρώς πιο σημαντική από την εκπαίδευση για την καταπολέμηση του εκφοβισμού γενικότερα, ενώ στη Λιθουανία η υποστήριξη για την καταπολέμηση του εκφοβισμού γενικότερα ήταν μεγαλύτερη από την υποστήριξη για την εκπαίδευση για την καταπολέμηση του Ο/Τ εκφοβισμού συγκεκριμένα. Συνοψίζοντας την ανάγκη για εκπαίδευση, υπάρχει σαφής ανάγκη για την οργάνωση και την υλοποίηση εκπαιδεύσεων, τόσο για την καταπολέμηση του εκφοβισμού γενικότερα, όσο και του Ο/Τ ειδικότερα. Στη Λιθουανία, η ανάγκη εκπαίδευσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, δεν είναι ορατή όπως

στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Ωστόσο, η πλειονότητα των ερωτηθέντων σε όλες τις χώρες πιστεύει ότι χρειάζεται.

Η ίδια τάση εντοπίστηκε κατά την εξέταση διαφορετικών πτυχών των εκπαιδεύσεων. Οι κυπριακές και οι ελληνικές εκπαιδευτικές κοινότητες εξέφρασαν την ανάγκη να οργανωθούν διαφορετικά είδη εκπαιδεύσεων σε μεγαλύτερο βαθμό από τη λιθουανική εκπαιδευτική κοινότητα. Με λίγες μόνο εξαιρέσεις στην Ελλάδα, περισσότερο από το 90% των ερωτηθέντων υποστηρίζουν την εκπαίδευση, σχετικά με τις παιδαγωγικές δεξιότητες, τις διδακτικές ικανότητες, τις ισορροπημένες απόψεις, την αντιμετώπιση των συναδέλφων, την καθοδήγηση των ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών, την επιρροή στην πολιτική του σχολείου, τους νομικούς/πολιτισμικούς περιορισμούς και τις ενστάσεις των γονέων. Στη Λιθουανία, η υποστήριξη στην προαναφερθείσα εκπαίδευση ήταν σημαντικά μικρότερη. Ταυτόχρονα, και στις τρεις χώρες αποκαλύφθηκε ένα ευρύτερο πεδίο αναγκών σχετικά με τις ικανότητες διαχείρισης περιστατικών στην Κύπρο, την υποστήριξη των εκπαιδευτικών και την επιρροή στους γονείς στην Ελλάδα, και τις καλές πρακτικές και τη διαχείριση στρες/συγκρούσεων στη Λιθουανία.

- **Μέτρα που λαμβάνονται εκτός της σχολικής μονάδας σε συνεργασία με ΜΚΟ, δήμους, ειδικούς και άλλα σχολεία**

Αναγνωρίστηκαν κάποιες διαφορές σχετικά με τη συνεργασία ανάμεσα στα σχολεία και σχετικούς ενδιαφερόμενους (ΜΚΟ, υπουργεία, δήμοι). Για παράδειγμα, η συνεργασία με ΜΚΟ, δήμους και άλλα σχολεία θεωρείται πολύ σημαντική για τις ελληνικές και τις κυπριακές εκπαιδευτικές κοινότητες, σε σχέση με την εκπαιδευτική κοινότητα της Λιθουανίας, ενώ η συνεργασία με σχετικά υπουργεία (ιδιαίτερα αυτό της εκπαίδευσης) θεωρείται πιο σημαντική στη Λιθουανία και την Ελλάδα σε σχέση με την Κύπρο. Σε όλες τις χώρες, μεγάλη μερίδα των ερωτηθέντων αναγνώρισε άλλα όργανα με τα οποία θα ήταν σημαντικό να συνεργαστεί: όπως με κοινωνικούς λειτουργούς, ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ΜΜΕ, την εκκλησία, τη ΛΟΑΤΙ κοινότητα, ψυχολόγους και πανεπιστήμια. Ωστόσο, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι οι συμμετέχουσες/-χοντες της έρευνας ανέφεραν τη σημασία της συνεργασίας, περίπου το 75% των ερωτηθέντων από τη Λιθουανία, το 77% από την Κύπρο και το 80% από την Ελλάδα ανέφερε ότι τα σχολεία δε συνεργάζονται με σχετικούς οργανισμούς για την καταπολέμηση του Ο/Τ εκφοβισμού.

4. Δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος

4.1 Οι νομικές υποχρεώσεις των σχολείων: παγκόσμια νομικά πλαίσια που καθοδηγούν την αντιμετώπιση στον τομέα της εκπαίδευσης

Τα σχολεία έχουν νομική υποχρέωση να προλαμβάνουν και να καταπολεμούν όλες τις μορφές εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένου και του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού. Σε οποιοδήποτε πλαίσιο, η αντιμετώπιση της ομοφοβικής και τρανσφοβικής βίας στον τομέα της εκπαίδευσης θα έπρεπε να είναι σύμφωνη με τα διεθνή πλαίσια στα οποία δεσμεύεται κάθε χώρα και να στοχεύει στην εκπλήρωσή τους.

Αρκετές διεθνείς συμφωνίες ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποχρεώνουν τις υπογράφουσες χώρες να παρέχουν ασφαλές, ανεκτικό και υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον, χωρίς βία και διακρίσεις για όλες/-λους τις/τους μαθήτριες/-θητές, ανεξαρτήτως θρησκείας, εθνικότητας, καταγωγής, σεξουαλικού προσανατολισμού και/ή ταυτότητας φύλου. Όλα μαζί αυτά τα πλαίσια υποστηρίζουν μία αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα – μια αντιμετώπιση που μπορεί να εφαρμοσθεί και στην ομοφοβική και τρανσφοβική βία στο πλαίσιο της εκπαίδευσης.

Αρκετά, παλαιότερα και τρέχοντα, διεθνή προγράμματα ανάπτυξης επιτάσσουν τα σχολικά περιβάλλοντα να είναι ασφαλή και συμπεριληπτικά για όλες/-λους τις/τους μαθήτριες/-θητές και να εγγυώνται την ευημερία τους, εστιάζοντας στο γεγονός ότι στα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν θα έπρεπε να υπάρχει βία, ώστε να εκπληρώνουν τους παιδαγωγικούς και μαθησιακούς σκοπούς τους.

Εκπαιδευτικές στρατηγικές με στόχο την αντιμετώπιση και την πρόληψη της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας μπορούν να μειώσουν την ομοφοβική και τρανσφοβική βία στην κοινωνία γενικότερα. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των τρανς παιδιών μπορεί να συμβάλει στη λήξη της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των τρανς ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων και τρανς γυναικών σε κάποιες περιοχές του κόσμου. Ο συμπεριληπτικός και χωρίς διακρίσεις εκπαιδευτικός τομέας και οι πολιτικές σε επίπεδο σχολείου αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την εμπειριστατωμένη και αποτελεσματική αντιμετώπιση της ομοφοβικής και τρανσφοβικής βίας στο εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Ο στόχος μιας προσέγγισης βασισμένης στα ανθρώπινα δικαιώματα στην εκπαίδευση είναι να διασφαλίσει ποιοτική εκπαίδευση που σέβεται την αξιοπρέπεια και το δικαίωμα βέλτιστης ανάπτυξης κάθε παιδιού. Έχει τρεις διαστάσεις:

- Το δικαίωμα πρόσβασης στην εκπαίδευση – στη βάση των ίσων ευκαιριών και χωρίς διακρίσεις για κανένα λόγο.
- Το δικαίωμα για ποιοτική εκπαίδευση – να αξιοποιεί τις δυνατότητές του, να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες εργασίας και να αναπτύσσει δεξιότητες

απαραίτητες για την καθημερινή ζωή στη βάση ενός ευρέως, σχετικού και συμπεριληπτικού προγράμματος εκπαίδευσης και στο πλαίσιο ενός φιλικού για τα παιδιά, ασφαλούς και υγιούς περιβάλλοντος.

- Το δικαίωμα στο σεβασμό εντός του μαθησιακού περιβάλλοντος – σεβασμός σε κάθε παιδί, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού για την ταυτότητα, την ακεραιότητα και το δικαίωμα συμμετοχής και προστασίας από όλες τις μορφές βίας.
- Μια προσέγγιση βασισμένη στα δικαιώματα στην εκπαίδευση αυξάνει την πρόσβαση και τη συμμετοχή στη σχολική εκπαίδευση, καθώς προωθεί τη συμπερίληψη, τη διαφορετικότητα, τις ίσες ευκαιρίες και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Επιπλέον, βελτιώνει την ποιότητα της εκπαίδευσης μέσω της προώθησης των μαθητοκεντρικών και συμμετοχικών μεθόδων διδασκαλίας και της δημιουργίας ενός ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος, θεμελιώδη στοιχεία της εκπαίδευσης.

Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποστηρίζει την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, διασφαλίζοντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τις θεμελιώδεις ελευθερίες τους, που είναι απαραίτητες για να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Επιπλέον, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καλλιεργεί τον σεβασμό για τη διαφορετικότητα, που είναι ζωτικής σημασίας για την πρόληψη της βίας. Μια προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα οδηγεί στη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος ευνοϊκού για τη μάθηση, όπου οι εκπαιδευτικοί και οι μαθήτριες/-θητές απολαμβάνουν και επωφελούνται πλήρως από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Πως μπορεί να ενσωματωθεί στις εκπαιδευτικές πρακτικές η προσέγγιση με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι απαραίτητα για την πλήρη ανάπτυξη των ατόμων και των κοινοτήτων. Οι εκπαιδευτικοί έχουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού και ασφαλούς εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. Χρειάζεται να είναι ενημερωμένοι/ες και να κατανοούν επαρκώς τις διεθνείς και εθνικές πολιτικές και συμφωνίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα και να λειτουργούν με επαγγελματισμό ως προς την τήρησή τους. Μπορούμε να ξεκινήσουμε τη συζήτηση στην τάξη με την προσοχή στραμμένη στις βασικές κοινωνικές δεξιότητες και τον σεβασμό. Στη συνέχεια, μπορούμε να αναλύσουμε περισσότερο τον ρόλο της ταυτότητας, που είναι μοναδική για κάθε άνθρωπο και να συζητήσουμε πώς κανείς/καμία δε θέλει να τον/την απομονώνουν εξ αιτίας ενός στοιχείου της ταυτότητάς του/της. Όταν επιτυγχάνεται μια κοινή κατανόηση για τις βασικές κοινωνικές συμπεριφορές που είναι επιθυμητές, μπορούμε να επεκτείνουμε περαιτέρω την κατανόηση της κοινωνικής συμπεριφοράς στο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεγγύης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εντός αυτού του πλαισίου, οι μαθήτριες/-θητές εξερευνούν πώς μπορούν να μεταφράσουν τις ανάγκες τους για έναν πιο ασφαλή κόσμο, ένα πιο ασφαλές σχολείο στις προτάσεις που ταιριάζουν στο παγκόσμιο πλαίσιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνοψίζοντας, για να βοηθήσουμε τις/τους μαθήτριες/-θητές να εμπεδώσουν τις γνώσεις τους, τους/τις

παρακινούμε να φτιάξουν ένα μήνυμα καμπάνιας, ένα σλόγκαν, ένα σχέδιο εκστρατείας, και να δημιουργήσουν κάτι σχετικά άμεσο και απτό, όπως εκστρατείες στα κοινωνικά δίκτυα και/ή διαφημιστικά.

Γιατί θα έπρεπε ο τομέας της εκπαίδευσης να αντιμετωπίζει τον ομοφοβικό εκφοβισμό;

Πολλά υπουργεία και ιδρύματα εκπαίδευσης έχουν κάνει βήματα για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού που βασίζεται στην καταγωγή, τη θρησκεία ή τις ειδικές ανάγκες, αλλά μόνο λίγα έχουν κάνει βήματα για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού που βασίζεται στο σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Αυτό συμβαίνει κυρίως επειδή η έκταση του προβλήματος του ομοφοβικού εκφοβισμού δεν έχει αναγνωρισθεί και οι μέθοδοι πρόληψης και αντιμετώπισης του δεν είναι ευρέως γνωστές, καθιστώντας πολλές περιπτώσεις ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού στα σχολεία αόρατες. Ένας άλλος λόγος είναι ότι οι ευρύτερες κοινωνικές στάσεις καθιστούν την ομοφυλοφιλία και τη μη παραδοσιακή ταυτότητα φύλου ευαίσθητα θέματα και εμποδίζουν την ανάληψη δράσης.

Ωστόσο, όπως υποδεικνύουν τα διεθνή δεδομένα, ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός εκφοβισμός έχει αντίκτυπο στα θύματα, τους δράστες, στους παρατηρητές και στο σχολείο στο οποίο λαμβάνει χώρα, και, όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα, έχει σοβαρές επιπτώσεις στην εκπαίδευση.

Ο ομοφοβικός/τρανσφοβικός εκφοβισμός είναι, συνεπώς, ένα πρόβλημα στην εκπαίδευση που πρέπει να αντιμετωπισθεί από τον τομέα της εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, ο εν λόγω τομέας πρέπει να αντιμετωπίσει το φαινόμενο αυτό, ανεξάρτητα από το αν η ομοφυλοφιλία είναι αποδεκτή σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, εξαιτίας του αντικτύπου που έχει στο δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην

Πηγές

- UNESCO και UNICEF, (2007), A human rights-based approach to Education for All.
- UNESCO, (2011), Stopping violence in schools: A Guide for Teachers.
- UNICEF, (2007) Eliminating discrimination against children and parents based on sexual orientation and/ or gender identity.
- Πολύχρωμο Σχολείο, «Εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος παιδιών και γονέων που βασίζονται στο σεξουαλικό προσανατολισμό ή/και την ταυτότητα φύλου».

4.2 Η ανάγκη να λάβουμε υπόψη την ταυτότητα φύλου και τη σεξουαλική ποικιλομορφία στο συμπεριληπτικό σχολείο

Η κοινωνική συμπερίληψη της ποικιλομορφίας του φύλου και της σεξουαλικότητας υπάρχει όταν όλοι οι άνθρωποι που συμμετέχουν στη σχολική κοινότητα μπορούν να εκφράζουν ανοιχτά και ορατά τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους με πλήρη ασφάλεια και ελευθερία. Ένα συμπεριληπτικό σχολείο, με αυτούς τους όρους, αναγνωρίζει, επικυρώνει και κάνει προσπάθειες να συμπεριλάβει ποικίλες ανθρωπίνες εμπειρίες, όπως άτομα που είναι λεσβίες, ομοφυλόφιλα, αμφιφυλόφιλα, trans, intersex, queer και άλλα.

Στο σχολικό περιβάλλον, τα ΛΟΑΤΙ νεαρά άτομα συμπεριλαμβάνονται, όταν οι συνθήκες τους επιτρέπουν να εκφράσουν πλήρως την ταυτότητά τους και να εκμεταλλευτούν πλήρως τις ικανότητές τους. Ενθαρρύνονται και έχουν πραγματικές ευκαιρίες να εκφραστούν, να αναπτύξουν ηγετικές ικανότητες, να πάρουν πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν πλήρως. Οι ΛΟΑΤΙ νέες/-οι και τα παιδιά με ΛΟΑΤΙ γονείς και μέλη της οικογένειας νιώθουν ότι αναγνωρίζονται και είναι αποδεκτά στο σχολείο. Αποκτούν την αίσθηση του «ανήκειν», και διαπιστώνουν ότι οι ίδιοι/ες και η οικογένειά τους αντικατοπτρίζονται σε όλες τις δραστηριότητες, τόσο τις εκπαιδευτικές όσο και τις εξωσχολικές. Οι ΛΟΑΤΙ νέες/-οι και παιδιά και οι ΛΟΑΤΙ γονείς και μέλη της οικογένειας νιώθουν ασφάλεια και απολαμβάνουν δίκαιη μεταχείριση στο σχολείο. Είναι πεπεισμένοι/ες ότι οι συγκεκριμένες ανάγκες, βιώματα και συνθήκες θα αντιμετωπίζονται πάντα ως σημαντικά και έγκυρα. Παρατηρούν τέτοιες δίκαιες πρακτικές να είναι υπόδειγμα και στην αλληλεπίδραση των ενηλίκων (γονείς και σχολικό προσωπικό) στη σχολική τους κοινότητα.

Αυτές οι θετικές εμπειρίες και σχέσεις είναι το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα μιας συνεχούς διαδικασίας εκ μέρους του σχολικού προσωπικού να εμπλέξει όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας στις προσπάθειες και το διάλογο για τη διασφάλιση ενός δίκαιου, συμπεριληπτικού και γεμάτο σεβασμό σχολικού κλίματος. Τα σχολεία που είναι ασφαλή και συμπεριληπτικά για όλα τα παιδιά και τις/τους νέες/-ους παρέχουν την πιο ουσιώδη προϋπόθεση για αποτελεσματική μάθηση.

Ως επικεφαλής της τάξης, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα των μαθητριών/-θητών τους, συμπεριλαμβανομένων των λεσβιών, των ομοφυλοφίλων, των αμφιφυλοφίλων, των τρανς, των queer και των intersex (ΛΟΑΤΙ) μαθητριών/-θητών. Ο ερωτικός/σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου, τα χαρακτηριστικά φύλου και η έκφραση φύλου διαμορφώνουν ένα ζωτικό κομμάτι της ταυτότητας του ατόμου, όπως και άλλες πτυχές, όπως είναι η καταγωγή, η εθνικότητα, η θρησκεία και οι ειδικές ανάγκες. Σε κάθε τάξη, η ποικιλομορφία μπορεί να αντιμετωπιστεί με σεβασμό σε κάθε μία από αυτές τις πτυχές.

Ως εκπαιδευτικοί, έχουμε έναν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουμε στην ανάδειξη του ομοφοβικού, τρανσφοβικού και αμφιφοβικού εκφοβισμού και στη διασφάλιση ότι οι μαθήτριες/-θητές που είναι ή ενδέχεται να είναι ΛΟΑΤΙ, και αυτές/-οί με ΛΟΑΤΙ γονείς, νιώθουν ότι συμπεριλαμβάνονται στο σχολείο.

Η ανάγκη δημιουργίας ενός συμπεριληπτικού και ασφαλούς περιβάλλοντος μάθησης καταδεικνύεται από αρκετά μεγάλο αριθμό ερευνών. Η ομοφοβία και η τρανσφοβία στη σχολική τάξη έχουν ξεκάθαρες συνέπειες στο πώς κάθε μαθήτρια/-θητής αντιλαμβάνονται την ασφάλεια στο μαθησιακό περιβάλλον. Μία σύντομη περιγραφή των συνεπειών αυτών μπορεί να είναι χρήσιμη σε συζητήσεις με συναδέλφους και γονείς όταν αποφασίσετε να καταπολεμήσετε έμπρακτα το φαινόμενο της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας στο σχολείο σας.

Τα σχολεία συχνά δημιουργούν και ακολουθούν παραδόσεις και πρακτικές ετεροκανονικότητας ή βασισμένες στο δίπολο των φύλων, που εκούσια ή ακούσια αποθαρρύνουν τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές να αποκτήσουν την αίσθηση ότι ανήκουν στο σχολείο και στην ομάδα των συνομηλίκων τους. Αυτή η έλλειψη του «ανήκειν» μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά προβλήματα των ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών, οι οποίες/-οι παρουσιάζουν:

- Διπλάσιες πιθανότητες από τις/τους μη ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών να αυτοτραυματιστούν ·
- Τριπλάσιες πιθανότητες από τις/τους μη ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών να κάνουν απόπειρας αυτοκτονίας ·
- Τετραπλάσιες πιθανότητες από τις/τους μη ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών να υποφέρουν από σοβαρό/πολύ σοβαρό στρες, άγχος και κατάθλιψη

Το να είσαι ΛΟΑΤΙ δεν αυξάνει από μόνο του τον κίνδυνο κακής ψυχικής υγείας. Η εμπειρία του εκφοβισμού, της απόρριψης ή της παρενόχλησης λόγω αυτής της ιδιότητας είναι που οδηγεί σε υψηλότερα επίπεδα αυτοτραυματισμού και απόπειρας αυτοκτονίας.

Ο εκφοβισμός που βασίζεται στον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου υπονομεύει την αίσθηση ασφάλειας των μαθητριών/-θητών και επηρεάζει όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των θυμάτων, των φίλων τους, των παρατηρητών, αλλά και τους ίδιους τους δράστες. Η ανισότητα στη σχολική αίθουσα αποτρέπει την έκφραση των μαθητριών/-θητών, εμποδίζοντας την ενεργό συμμετοχή και καλλιεργώντας δυσλειτουργικές σχέσεις με τις/τους συνομηλίκους, το σχολικό προσωπικό και την οικογένεια. Επιπρόσθετα, ο κοινωνικός αποκλεισμός των νέων ανθρώπων μέσα στο σχολικό περιβάλλον συμβάλλει και σε μια γενική αίσθηση κοινωνικού αποκλεισμού και στην ευρύτερη κοινότητα, εκτός του σχολείου.

Δεδομένων των παραπάνω, η καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας στο σχολείο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα θεμελιώδες κομμάτι διαχείρισης της τάξης. Θα οδηγήσει σε εκπαιδευτική ολοκλήρωση και προσωπική ανάπτυξη όλων των μαθητριών/-θητών, ανεξαρτήτως ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή έκφρασης φύλου.

4.3 Τι είναι το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα;

Τα μηνύματα που λαμβάνουν τα παιδιά και οι έφηβοι/ες εντός και εκτός τάξης, είτε προέρχονται από την pop κουλτούρα είτε από το πρόγραμμα εκπαίδευσης, προέρχονται από μια ετεροκανονική κοσμοθεωρία. Η ετεροκανονικότητα έχει κανονικοποιηθεί σε τέτοιο βαθμό που συχνά οδηγεί στην αγνόηση, παράκαμψη, μη αναγνώριση και ακατάλληλη 'απόδοση' πολλών ταυτοτήτων ή συμπεριφορών, γιατί θεωρείται ότι όλα αυτά είναι η 'νόρμα', 'αποδεκτά/αναμενόμενα', μη-σημαντικά ή ακόμη και χαριτωμένα αστεία. Για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του Πέτρου Σαπουντζάκη από το Πολύχρωμο Σχολείο, στην Αθήνα, «οι διακρίσεις προς τα ΛΟΑΤΙ+ άτομα είναι όπως το νερό για τα ψάρια: είναι συνεχώς τριγύρω αλλά παρόλα αυτά δεν το βλέπεις γιατί "δεν αποτελεί πρόβλημα"». Οι περισσότερες διακρίσεις που δέχονται τα ΛΟΑΤΙ+ άτομα συχνά δεν είναι ορατές.

Το σχολείο και η εκπαίδευση γενικότερα δεν είναι απρόσβλητα στις διακρίσεις και τις προκαταλήψεις. Τα στερεότυπα και οι λανθασμένες απόψεις για τα ΛΟΑΤΙ άτομα εμφυσούν αντίστοιχες αντιλήψεις, στάσεις, προσδοκίες και συμπεριφορές στις/στους μαθήτριες/-θητές, στους/στις εκπαιδευτικούς και στη διοίκηση του σχολείου. Παρότι η εγκαθίδρυση ενός πλαισίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο σχολικό περιβάλλον (π.χ. ένα σχολείο που προωθεί το δικαίωμα να κάνει καθέννας και καθενιά τις επιλογές του, την ισότητα, το σεβασμό, την ελευθερία της έκφρασης, την προστασία από την παρενόχληση και τις διακρίσεις, την υγεία και ευημερία, την υποστήριξη στις/στους μαθήτριες/-θητές να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητές τους κλπ.) είναι σημαντική για την πρόληψη και την καταπολέμηση ομοφοβικών/τρανσφοβικών συμπεριφορών, υπάρχουν πολλές προκαταλήψεις και διακρίσεις που λαμβάνουν χώρα και παραμένουν 'απαρατήρητες' στον καθημερινό διάλογο και την καθημερινή αλληλεπίδραση στο σχολείο. Κάποιες από αυτές τις συμπεριφορές δεν γίνονται πάντα από πρόθεση. Μπορεί να μην έχουν συνειδητή πρόθεση να πληγώσουν ή να παράγουν διακρίσεις κατά των ΛΟΑΤΙ ατόμων. Οι άνθρωποι που παρουσιάζουν τέτοιες συμπεριφορές μερικές φορές γιατί «ενδιαφέρονται» για τα ΛΟΑΤΙ άτομα, κάνουν πράγματα «για το δικό τους καλό», «τις/τους βοηθούν», δείχνοντας «φροντίδα». Για παράδειγμα, η παροχή συμβουλών σε ένα άτομο για το πως να μην εκφράζει ή να μην 'καυχιέται' για τη διαφορετικότητά του ώστε να αποφύγει την παρενόχληση ή η υπόδειξη για το πως να φέρεται πιο «αντρίκια» ή πιο «γυναικεία» ώστε να «ταιριάζει» με το περιβάλλον, γίνονται πολλές φορές με καλή πρόθεση, παρότι αποτελούν ομοφοβικές και τρανσφοβικές πράξεις.

Αυτές οι αρνητικές συμπεριφορές κατά των ΛΟΑΤΙ ατόμων που δεν εντοπίζονται και λαμβάνουν χώρα στις καθημερινές μη τυπικές δραστηριότητες στο σχολείο, π.χ. δραστηριότητες που δεν είναι μέρος του επίσημου αναλυτικού προγράμματος εκπαίδευσης, αποτελούν αυτό στο οποίο συχνά αναφερόμαστε ως «κρυφό ή λανθάνον αναλυτικό πρόγραμμα». Σύμφωνα με το γλωσσάρι της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης (2015), 'το κρυφό ή λανθάνον αναλυτικό πρόγραμμα αναφέρεται στα άγραφα, ανεπίσημα, και συχνά ακούσια μαθήματα, αξίες και αντιλήψεις που οι μαθήτριες/-θητές μαθαίνουν στο σχολείο. Αποτελείται από τα σιωπηρά ή έμμεσα ακαδημαϊκά, κοινωνικά και πολιτισμικά μηνύματα που μεταδίδονται στους μαθητές/-τριες'.

Το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό και έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών/τριών τα τελευταία χρόνια. Τα μηνύματα (ή ακόμα –πολύ συχνά– λανθασμένες μορφές γνώσης) που μεταφέρονται ανεπίσημα ή αόρατα μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος, συχνά μεταδίδουν πιο επίμονες πεποιθήσεις σε σχέση με το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης (Γκότσοβος, Μαυρογιώργος και Παπακωνσταντίνου, 2000). Οι εκπαιδευτικοί, ωστόσο, φαίνονται να μην έχουν επίγνωση του ρόλου τους στην εξάπλωση του «Κρυφού Αναλυτικού Προγράμματος», ενώ επίσης δε γνωρίζουν ότι αυτές οι ανεπίσημες συμπεριφορές αποτελούν πηγές στερεοτύπων ή μπορούν ακόμα και να συμβάλλουν σε ανεπιθύμητες συμπεριφορές και αποτελέσματα, όπως ο εκφοβισμός, οι διακρίσεις, ο κοινωνικός αποκλεισμός ή οι συγκρούσεις.

Κάποια παραδείγματα τρόπων εκδήλωσης του κρυφού αναλυτικού προγράμματος μπορούν να περιλαμβάνουν τα παρακάτω:

- Ασυνείδητη ενθάρρυνση ή επιβράβευση της συμμόρφωσης με τις κοινωνικές νόρμες που σχετίζονται με το φύλο, την έκφραση φύλου και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Αντιθέτως, παρουσίαση αρνητικών πτυχών των ΛΟΑΤΙ ταυτοτήτων.
- Αυθαίρετες συμβουλές για τη συμμόρφωση με τις νόρμες που σχετίζονται με τα φύλα ή με τις συμπεριφορές, τους ρόλους, τις δραστηριότητες και τα χόμπι που στερεοτυπικά θεωρούνται αντρικά ή γυναικεία.
- Διαχωρισμός των μαθητριών/-θητών σε «αγόρια» και «κορίτσια» στις δραστηριότητες, τα αθλήματα, τη γυμναστική κλπ.
- Σεξουαλικοποίηση των ΛΟΑΤΙ ταυτοτήτων. Αναπαραγωγή στερεοτύπων και προκαταλήψεων για τις ΛΟΑΤΙ σχέσεις, που συχνά θεωρείται ότι στερούνται τις ποικίλες διαστάσεις που κυριαρχούν στις ετεροκανονικές σχέσεις (όπως ο ρομαντισμός, η αγάπη, η μακροχρόνια δέσμευση, η αμοιβαία υποστήριξη κλπ.).
- Ανοχή και απάθεια για τις υποτιμητικές εκφράσεις όπως «gay/αδερφή» ή «λεσβία», που μπορεί να θεωρούνται η «νόρμα» στη γλώσσα των μαθητριών/-θητών.
- Ανοχή σε αστεία για τα ΛΟΑΤΙ άτομα.
- Αποφυγή χρήσης του ονόματος και/ή του προσδιορισμού ως προς το φύλο που έχει επιλέξει κάθε παιδί για τον εαυτό του ή προτιμά να χρησιμοποιεί στις σχέσεις με τους/τις συνομηλίκους και τις/τους εκπαιδευτικούς του.
- Παραβίαση του δικαιώματος κάθε παιδιού στην ελευθερία επιλογής και στην ελευθερία έκφρασης, μέσω της αποτροπής και αποθάρρυνσης συγκεκριμένων επιλογών ένδυσης και στυλ (όπως το make up, το χτένισμα, τα κοσμήματα κλπ.) που μπορεί να θεωρούνται «ακατάλληλα» για το φύλο τους.
- Η απαγόρευση χρήσης των διαχωρισμένων με βάση το φύλο δημοσίων χώρων (όπως τουαλέτες, αποδυτήρια, εστίες κλπ.) σύμφωνα με το φύλο που βιώνει κάθε παιδί.

- Πλήρης απουσία ΛΟΑΤΙ θεμάτων στα σχολικά κείμενα (ιστορία, γεωγραφία, λογοτεχνία κλπ.) και καμία αναγνώριση των επιτευγμάτων ή συμβολών των ΛΟΑΤΙ ατόμων στα πολιτισμικά ή ιστορικά γεγονότα.
- Ετεροκανονικές υποθέσεις για το φύλο ή/και τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου.
- Μη-συμπεριληπτική γλώσσα όταν μιλάμε για το φύλο, τις οικογένειες, τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό.
- Στερεοτυπικές απεικονίσεις των ΛΟΑΤΙ ατόμων σε εικόνες, δραστηριότητες, σχολικά κείμενα κλπ.

Είναι εμφανές ότι η ομοφοβική/τρανσφοβική παρενόχληση και όλες οι μορφές παρενόχλησης— και οι τοξικές συνέπειες που παράγουν— είναι προβλήματα ολόκληρου του σχολείου που πρέπει να αντιμετωπισθούν από όλους τις/τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ποικίλα βήματα και μέτρα που μπορούν να ληφθούν για την πλήρη συμμετοχή όλων των μαθητριών/-ητών στη μαθησιακή διαδικασία και την αξιοποίηση των ικανοτήτων τους. Υπάρχουν πολλές στρατηγικές για να γίνει αυτό, και συνήθως λειτουργούν καλύτερα όταν συνδυάζονται. Ο συνδυασμός στατιστικών, προσωπικών ιστοριών και παιχνιδιών ρόλων μπορούν να δουλέψουν μαζί για να μεταφέρουν το μήνυμα ότι η χρήση χαρακτηρισμών και ο εκφοβισμός δεν είναι αποδεκτά και οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δύναμη να το εξαλείψουν.

4.4 Κοινωνικός αποκλεισμός και ετεροκανονικότητα

Φαίνεται ότι ο κύριος παράγοντας για το στίγμα των ΛΟΑΤΙ νέων είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός από τα ετεροφυλόφιλα νεαρά άτομα. Αυτή η κοινωνική απόσταση διατηρείται και από τις δύο πλευρές. Από τη μία, υπάρχει το ετεροκανονικό περιβάλλον, με τους μάτσο άντρες, στην πιο ακραία εκδοχή, που δημιουργούν απόσταση προς τους ΛΟΑΤΙ νέες/-ους· από την άλλη, υπάρχουν οι ΛΟΑΤΙ νέες/-οι που αναμένουν εχθρικότητα και αρνητικές αντιδράσεις και κρατούν προληπτικά μια απόσταση. Οι ετεροφυλόφιλοι/ες νέες/-οι γνωρίζουν λίγα πράγματα για τη σεξουαλική ποικιλομορφία. Ειδικά νέες/-οι με χαμηλές δεξιότητες δε γνωρίζουν πως να διαχειριστούν κατάλληλα την επαφή με τις/τους ΛΟΑΤΙ νέες/-ους, χωρίς να διακινδυνεύουν το κοινωνικό τους στάτους «αρρενωπότητας» ή «ετεροκανονικότητας». Έχουν μια στερεοτυπική εικόνα για το πώς θα έπρεπε να είναι η ανδρική και γυναικεία συμπεριφορά, η οικογένεια, η σεξουαλικότητα και οι σχέσεις. Θεωρούν ότι καμία/κανείς δε θα έπρεπε να παρεκκλίνει πολύ από τον κύκλο συνομηλίκων της/του. Οι νέοι ΛΟΑΤΙ άνθρωποι δεν έχουν τη δύναμη να αντιμετωπίσουν αυτήν την κατάσταση. Τη διαχειρίζονται προσαρμοζόμενοι στη νόρμα της ετεροφυλοφιλίας και αγνοώντας ή κρύβοντας τα συναισθήματά τους.

4.5 Πώς είναι το συμπεριληπτικό σχολείο;

Αναγνωρίστε πώς είναι το συμπεριληπτικό σχολείο.

Το επίπεδο δραστηριοποίησης του σχολείου σας να γίνει ένα συμπεριληπτικό θα επηρεάσει το επίπεδο θετικής αλλαγής που θα επιτευχθεί. Η δέσμευσή σας να συμβάλλετε σε ένα ασφαλές σχολείο μπορεί να οδηγήσει στη μείωση των συμπεριφορών και της γλώσσας που αναπαράγουν τις διακρίσεις στο σχολείο σας. Οι μαθήτριες/-θητές μπορεί να δείχνουν περισσότερο σεβασμό στη διαφορετικότητα και την ασφάλεια στο σχολείο ή να νιώθουν περισσότερο δυνατοί/ές, στοιχεία που συμβάλλουν στην επίτευξη καλύτερων ακαδημαϊκών αποτελεσμάτων. Το προσωπικό μπορεί να ξεκινήσει περισσότερες συζητήσεις με τις/τους μαθήτριες/-θητές σχετικά με τη σημασία και τα οφέλη της ποικιλομορφίας και του σεβασμού στην κοινωνία.

Η αναγνώριση ξεκάθαρων στόχων θα καθοδηγήσει τις δραστηριότητες συμβάλλοντας στην αξιολόγηση όσων λειτουργούν σωστά και αναγνωρίζοντας τα περιθώρια βελτίωσης.

Προετοιμαστείτε

- i. Αποκτήστε ικανότητες να συζητάτε για τα ανθρώπινα δικαιώματα με τις/τους μαθήτριες/-θητές, με τέτοιο τρόπο, ώστε οι μαθήτριες/-θητές να νιώθουν ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει να απολαμβάνουν πλήρως αυτά τα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των ανδρών, των γυναικών και των σεξουαλικών μειονοτήτων. Μάθετε πώς να τηρείτε τις νομικές προϋποθέσεις της χώρας σας.
- ii. Αξιολογήστε το σχολικό σας περιβάλλον: υπάρχουν εσωτερικοί κανόνες ή πολιτικές για τον εκφοβισμό ή τη συμπερίληψη; Μιλήστε με συναδέλφους και τη/τον διευθύντρια/-θνή για να δείτε πώς μπορεί να έχουν συζητήσει για τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Έχουν συναντήσει το φαινόμενο του εκφοβισμού, και αν ναι, πως το αντιμετώπισαν;
- iii. Αξιολογήστε την προηγούμενη εμπειρία σας και βρείτε τρόπους βελτίωσης. Η ικανότητά σας να υποστηρίξετε τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές είναι πολύτιμη, καθώς οι μαθήτριες/-θητές αυτές/-τοί μπορεί να φοβούνται να μιλήσουν στους/στις συνομηλικούς ή τους γονείς τους, και μία/ένας εκπαιδευτικός μπορεί να είναι η μόνη τους βοήθεια.
- iv. Σιγουρευτείτε ότι γνωρίζετε τις πιο κοινές προκαταλήψεις για τα ΛΟΑΤΙ άτομα και πώς να τις αντιμετωπίσετε μέσω της συζήτησης με τις/τους μαθήτριες/-θητές. Επικοινωνήστε με ΛΟΑΤΙ οργανώσεις στη χώρα σας· έχουν χρήσιμη γνώση και εμπειρία, πέρα από τις πληροφορίες που μπορείτε να βρείτε σε φυλλάδια που εκδίδουν. Μπορούν να σας παράσχουν υλικό και υποστήριξη για την υλοποίηση έργων για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού, και είναι πιθανόν να έχουν πληροφορίες για τις εμπειρίες των μαθητριών/-θητών από το τοπικό ή/και εθνικό σας πλαίσιο.
- v. Αποκτήστε ικανότητες να ενδυναμώσετε τις/τους μαθήτριες/-θητές να παίρνουν ενημερωμένες αποφάσεις για τη σεξουαλικότητά τους (συμπεριλαμβανομένης της έλξης και τη σύναψη σχέσεων με το ίδιο φύλο)

και να δείχνετε σεβασμό για τις επιλογές των άλλων, συμπεριλαμβανομένης της ομοφυλοφιλικής συμπεριφοράς, της μη-ετεροκανονικής συμπεριφοράς και του αυτοπροσδιορισμού ως ομοφυλόφιλος, λεσβία, αμφιφυλόφιλος/η και τρανς (συμπεριλαμβανομένων διαφορετικών τύπων αυτοπροσδιορισμού των τρανστζέντερ ατόμων και άλλων τοπικών ταυτοτήτων). Οι ΛΟΑΤΙ οργανώσεις της χώρας σας μπορούν να σας παράσχουν σχετικό υλικό.

- vi. Να θυμάστε πάντα ότι η Ετεροκανονικότητα, που αποτελεί το θεμέλιο του ετεροσεξισμού, της ομοφοβίας, του μισογυνισμού, των ανδρικών προνομίων και της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης των γυναικών, δρα με έναν τρόπο πλύσης εγκεφάλου που δεν αφήνει χώρο για κάποια άλλη πιθανή εξήγηση της εμπειρίας μας. Ακόμα, επιβάλλει και ενσταλάζει την πεποίθηση ότι κάτι δεν πάει καλά με κάποια/-ον που δεν ταιριάζει με αυτήν την πραγματικότητα. Αυτός είναι ο λόγος που οι εκπαιδευτικοί, οι σχολικοί σύμβουλοι, οι εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι και άλλοι άνθρωποι που δουλεύουν για ή με παιδιά ενθαρρύνονται να εμπλακούν σε μια διαδικασία προσωπικού αναστοχασμού, ώστε να ξανασκεφτούν, να αμφισβητήσουν και να επαναξιολογήσουν τα προσωπικά τους στερεότυπα, προκαταλήψεις και ταμπού σε σχέση με το φύλο και το ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό, που μπορούν πιθανώς να οξύνουν την ομοφοβία και την τρανσφοβία. Η διαφορετικότητα και η μοναδικότητα κάθε ατόμου πρέπει να ενθαρρύνεται θετικά, να αναγνωρίζεται, να γίνεται αποδεκτή και να επικυρώνεται.
- vii. Λάβετε προληπτικά μέτρα για να δώσετε τον τόνο ενός συμπεριληπτικού περιβάλλοντος. Θέστε Προσδοκίες και Καλλιιεργήστε Σεβασμό. Δουλέψτε με τις/τους μαθήτριες/-θητές σας για να θέσετε προσδοκίες και συμφωνίες μέσα στην κοινότητα για τον εκάστοτε χρόνο, ώστε όλες/-λοι οι μαθήτριες/-θητές να νιώθουν ασφάλεια και συμπερίληψη στην τάξη σας. Δημιουργήστε βασικούς κανόνες συνύπαρξης και κάνετε συχνή αναφορά σε αυτούς. Καθιερώστε διαδικασίες λειτουργίας της τάξης και σχέσεις με τις/τους μαθήτριες/-θητές σας που να δίνουν έναν θετικό τόνο προσέγγισης. Βεβαιωθείτε ότι κάνετε γνωστές τις αρνητικές επιπτώσεις της γλώσσας και της συμπεριφοράς που βασίζονται σε προκαταλήψεις που σχετίζονται με την καταγωγή, την εθνικότητα, τη θρησκεία, τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου, την έκφραση φύλου, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, τη γλώσσα, την ικανότητα ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο της ταυτότητας των μαθητριών/-θητών. Ζητήστε από τα παιδιά να καταστήσουν το ένα το άλλο υπόλογο αυτής της συμφωνίας.

Εξερευνήστε πιθανές μεθόδους.

Υπάρχει περιορισμένη έρευνα σχετικά με το ποιες μέθοδοι είναι αποτελεσματικές για την καλλιέργεια της αποδοχής και της σεξουαλικής ποικιλομορφίας στα σχολεία. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις και στοιχεία. Μια από τις σημαντικότερες θεωρίες που φαίνεται να είναι σχετική είναι η Θεωρία Επικοινωνίας εντός της Ομάδας. Η θεωρία αυτή αναφέρει ότι όταν οι ομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά έχουν περισσότερη επαφή, δημιουργείται περισσότερη ανοχή. Όσο στενότερη είναι η επαφή, τόσο περισσότερη είναι η ανοχή που δημιουργείται. Η διαδραστική

συνεργασία για έναν κοινό στόχο είναι ακόμη καλύτερη. Η εφαρμογή αυτής της θεωρίας σε πιθανές αποτελεσματικές παρεμβάσεις απαιτεί τη δημιουργία κοινών ετεροφυλοφιλικών/ομοφυλοφιλικών χώρων με ανοιχτή συζήτηση και πρόγραμμα συνεργασίας.

Άλλη έρευνα δείχνει ότι η δημιουργία ενσυναίσθησης είναι ένα δυνατό εργαλείο για την καταπολέμηση του στίγματος. Η εφαρμογή αυτής της θεωρίας συγκεκριμένα για ΛΟΑΤΙ άτομα μπορεί να γίνει μέσω της ενθάρρυνσης των ετεροφυλόφιλων νέων να στοχαστούν την κατάσταση και να κατανοήσουν τις/τους ΛΟΑΤΙ νέες/-ους. Επίσης, μια πιο παραδοσιακή στρατηγική θα ήταν να διορθωθούν οι στερεοτυπικές εικόνες. Η έρευνα για άλλες μορφές στίγματος καταδεικνύει συχνά αυτή την προσέγγιση ως αποτελεσματική. Παράλληλα, η μείωση του αυτοστιγματισμού των ΛΟΑΤΙ νέων μπορεί να είναι ένα άλλο θέμα στο οποίο θα μπορούσαμε να εστιάσουμε. Οι γνωστικές-συμπεριφοριστικές τεχνικές θα μπορούσαν να συμβάλλουν σε μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση και σε καλύτερες στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων. Ένας συνδυασμός τέτοιων παρεμβάσεων θα ήταν ακόμα πιο επιθυμητός.

Να είστε «ορατοί/ές».

Όταν κάποιος/α επιθυμεί να αναλάβει τον ρόλο του/της υποστηρικτής/-κτρια ΛΟΑΤΙ ατόμων, θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη ότι χρειάζεται να γνωστοποιήσει τον νέο του αυτό ρόλο. Οι μαθήτριες/-θητές για να απευθυνθούν σε εσάς για βοήθεια, θα πρέπει πρώτα να είναι σε θέση να κατανοήσουν ότι είστε υποστηρικτής/-κτρια και σύμμαχός τους. Ακόμη και αν οι μαθητές/-τριες δεν έρθουν απευθείας σε εσάς σε περίπτωση που βιώνουν εκφοβισμό, και μόνο το γεγονός ότι θα γνωρίζουν πως στο σχολείο τους υπάρχει μία/ένας εκπαιδευτικός που υπερασπίζεται τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΙ, θα τους/τις κάνει να νιώσουν καλύτερα, όπως καταδεικνύουν διάφορες έρευνες. Για να γίνετε περισσότερο ορατοί/ές, μπορείτε να προχωρήσετε σε διάφορες απλές πράξεις. Για παράδειγμα, αν θέλετε να βοηθήσετε του μαθητές/-τριες σας να νιώσουν περισσότερο ασφαλείς και αποδεκτοί/ές, μπορείτε να προβάλετε βίντεο με ΛΟΑΤΙ θεματολογία για παιδιά, να παρουσιάσετε βιβλία που ενθαρρύνουν τη σχολική συμπερίληψη, να διακοσμήσετε την τάξη με ένα σημαϊάκι ή ένα αυτοκόλλητο από το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας (PRIDE) και να μιλήσετε για ιστορικές ΛΟΑΤΙ προσωπικότητες και «οικογένειες ουράνιο τόξο». Παράλληλα, μπορείτε να διδάξετε στις/στους μαθήτριες/-θητές σας υποστηρικτικές συμπεριφορές απέναντι στα ΛΟΑΤΙ άτομα στο πλαίσιο του μαθήματος.

Φροντίστε να ενημερώσετε και τους/τις υπόλοιπους/ες εκπαιδευτικούς για την υποστηρικτική σας δράση προς τους ΛΟΑΤΙ. Σε έναν ιδανικό κόσμο, όλοι οι εκπαιδευτικοί θα λειτουργούσαν ως σύμμαχοι των ΛΟΑΤΙ μαθητών/-τριών. Στην πραγματικότητα, όμως, ενδέχεται να είστε ο/η μόνος/-η εκπαιδευτικός στο σχολείο που εργάζεστε, ο/η οποίος/-α τηρεί αυτή τη στάση. Για τον λόγο αυτό, ενημερώστε τους συναδέλφους σας ότι είστε σύμμαχος των ΛΟΑΤΙ και συζητήστε μαζί τους πόσο σημαντικός είναι αυτός ο ρόλος για τη στήριξη των ΛΟΑΤΙ μαθητών/-τριών που φοιτούν στο σχολείο. Μην παραλείψετε να τους αναφέρετε τις νομικές, ηθικές και επαγγελματικές υποχρεώσεις που έχετε ως εκπαιδευτικοί σχετικά με την προώθηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος μάθησης χωρίς αποκλεισμούς. Μία άλλη καλή ιδέα θα ήταν να προσεγγίσετε συγχρόνως όχι μόνο συναδέλφους σας (ΛΟΑΤΙ

και μη) αλλά και τη/τον διευθύντρια/-θунτή καθώς και λοιπό σχολικό προσωπικό που συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Προσέξτε τον τρόπο με τον οποίο εκφράζετε γλωσσικά.

Στις μέρες μας, η ισχύουσα κουλτούρα της ετεροκανονικότητας και του ετεροσεξισμού θεωρείται συχνά υπεύθυνη για τη βία που εκδηλώνεται σε βάρος ατόμων που δεν συμμορφώνονται με τα έμφυλα στερεότυπα και σε βάρος ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-ών. Η κανονικοποίηση του φύλου, η οποία διαμορφώνει νόρμες καθώς και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μαθητών, θέτει όσους αμφισβητούν τις έμφυλες νόρμες σε κίνδυνο θυματοποίησης. Η κανονικοποίηση και η ενθάρρυνση της ετεροκανονικότητας σε επίπεδο γλωσσικής έκφρασης και καθημερινών πρακτικών, αλλά και στο πλαίσιο του επίσημου και του κρυφού αναλυτικού προγράμματος, συμβάλλουν στη μετάδοση σαφών καθώς και ασυνείδητων μηνυμάτων σχετικά με το ποια έμφυλη συμπεριφορά θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή.

Για να αποφύγετε την έκφραση ετεροκανονικών αντιλήψεων, θα σας συμβουλεύαμε να μην εξάγετε αυθαίρετα συμπεράσματα για τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου των άλλων. Δεν είναι καθόλου απαραίτητο να εντοπίσουμε ποιες/ποιοι μαθήτριες/-θητές ενδέχεται να είναι ΛΟΑΤΙ, αλλά να σκεφτούμε τι χρειάζονται οι μαθήτριες/-θητές αυτές/-τοί από εσάς (π.χ. πρότυπα, διδασκαλία, στήριξη). Επιπλέον, όταν οι εκπαιδευτικοί έρχονται σε επαφή με μαθητές, γονείς ή συναδέλφους, κρίνεται σκόπιμο να μην υποθέτουν ότι όλοι/ες είναι ετεροφυλόφιλοι/ες και σιστζέντερ.

Η χρήση ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας είναι ένας από τους πιο απλούς και προνοητικούς τρόπους με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δείξουν ότι είναι σύμμαχοι των ΛΟΑΤΙ μαθητριών/-θητών. Το να έχετε επίγνωση της γλώσσας που χρησιμοποιείτε και του λεξιλογίου που επιλέγετε αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της διδασκαλίας. Είναι απολύτως φυσιολογικό να ζητήσετε από τις/τους συναδέλφους σας να σκεφτούν με ποιον τρόπο η έμφυλη γλώσσα που χρησιμοποιούν, τόσο στις καθημερινές συζητήσεις όσο και στη διάρκεια της διδασκαλίας, μεταδίδει συγκεκριμένα μηνύματα προς όλες/-ους τις/τους μαθήτριες/-θητές για την ισότητα και τη δύναμη. Επιπρόσθετα, όταν αναφέρεστε σε ένα πρόσωπο, προσπαθήστε να χρησιμοποιήσετε λέξεις, όπως «σύντροφος» αντί για «αγόρι/κορίτσι» ή «άνδρας/γυναίκα» και αντωνυμίες ουδέτερου γένους («αυτό», «αυτά») αντί αρσενικού ή θηλυκού γένους («αυτός», «αυτή»). Πέραν αυτού, μπορείτε να εμπλουτίσετε το λεξιλόγιο των μαθητών/-τριών σας με λέξεις, όπως «σύμμαχος», «σεβασμός», «διαφορετικότητα» κτλ.

Αν χρησιμοποιείτε περισσότερο συμπεριληπτική γλώσσα, αφενός βοηθάτε τις/τους μαθήτριες/-θητές να αναπτύξουν ένα λεξιλόγιο που αποπνέει σεβασμό και είναι απαλλαγμένο από διακρίσεις και αφετέρου οι ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές νιώθουν πιο άνετα να σας προσεγγίσουν και να δεχθούν τη στήριξή σας.

Η χρήση συγκεκριμένων λέξεων και χαρακτηρισμών για τα ΛΟΑΤΙ άτομα στο σχολικό περιβάλλον θέτει διάφορες προκλήσεις και συχνά δημιουργεί προβλήματα. Πολλές από τις λέξεις που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τα ΛΟΑΤΙ άτομα συχνά φέρουν αρνητικό σημασιολογικό φορτίο ή χρησιμοποιούνται με υποτιμητικό

τρόπο αποβλέποντας στην άσκηση εκφοβισμού. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να επιστήσετε την προσοχή σας στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν τις λέξεις αυτές οι μαθήτριες/-θητές σας. Τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά (μαθήτριες/-θητές δημοτικού σχολείου) πιθανότατα χρησιμοποιούν αυτές τις προσβλητικές εκφράσεις χωρίς να αντιλαμβάνονται πλήρως τη σημασία τους. Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να τους εξηγήσετε ότι οι λέξεις αυτές συνιστούν προσβολές και συγχρόνως να τα ενθαρρύνετε να χρησιμοποιούν τη γλώσσα με σεβασμό προς όλους τους ανθρώπους. Επίσης, μπορείτε να τους εξηγήσετε τη σημασία αυτών των λέξεων χρησιμοποιώντας απλούς, περιγραφικούς ορισμούς. Για παράδειγμα, λεσβία είναι «μία γυναίκα που αγαπά μία άλλη γυναίκα» ή τρανς παιδί είναι «ένα παιδί που δεν βιώνει το φύλο του σύμφωνα με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση». Σε περιπτώσεις που τα παιδιά απλώς «εκτοξεύουν» χαρακτηρισμούς μόνο και μόνο για να κοροϊδέψουν ή να προσβάλουν κάποια/-ον, αναπαράγοντας στερεότυπα, προκαταλήψεις και τον στιγματισμό προσώπων, θα πρέπει να τους τονίσετε ότι αυτού του είδους οι συμπεριφορές δεν είναι αποδεκτές στο σχολείο. Προσπαθήστε να τους υπενθυμίζετε τους σχολικούς κανόνες, καθώς και ότι το σχολείο σας στηρίζει πλήρως τον σεβασμό των συναισθημάτων όλων των μαθητριών/-τών ανεξαιρέτως. Κάθε παιδί στο περιβάλλον του σχολείου έχει το δικαίωμα να αισθάνεται, όπως αυτό επιθυμεί για τον εαυτό του, και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει για την επιλογή του αυτή να το επικρίνουν, να το γελοιοποιούν, να το κουτσομπολεύουν, να το περιθωριοποιούν ή να το παρενοχλούν. Όταν οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν ομαδικά μία κοινή στάση, με θετικότητα και επιμονή, τα παιδιά προσλαμβάνουν το μήνυμα ότι οι αρνητικές εκφράσεις/αντιδράσεις από μέρους τους δεν είναι ευπρόσδεκτες.

Η ομοφοβική και τρανσφοβική ρητορική στο σχολείο, είτε είναι εσκεμμένη είτε ακούσια, θα πρέπει να αμφισβητείται και να αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο και την ίδια σοβαρότητα που αντιμετωπίζεται η ρατσιστική ρητορική. Κάθε φορά που χρησιμοποιείται προσβλητική γλώσσα εναντίον ΛΟΑΤΙ ατόμων και δεν τιμωρείται ή αντιμετωπίζεται «ελαφρά τη καρδιά», οι ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές ή τα παιδιά από «οικογένειες ουράνιου τόξου» λαμβάνουν το μήνυμα ότι τις/τους/τα «ακυρώνουν» ως προσωπικότητες ή ότι «δεν αξίζουν» την προσοχή των άλλων. Στο πλαίσιο της πολιτικής μηδενικής ανοχής του σχολείου θα πρέπει να συμπεριληφθεί η μηδενική ανοχή απέναντι σε κάθε μορφής γλώσσα, χαρακτηρισμό ή προσδιορισμό ΛΟΑΤΙ ατόμου που χρησιμοποιείται με μειωτικό τρόπο τόσο από τα παιδιά όσο και από τους εκπαιδευτικούς ή τους γονείς. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να καταστεί σαφές στην εν λόγω πολιτική ότι η χρήση τέτοιας γλώσσας συνιστά **παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**.

Πρωθήστε ένα συμπεριληπτικό περιβάλλον.

Η σοβαρή αντιμετώπιση των αναγκών, των απόψεων και της διαφορετικότητας όλων των μαθητριών/-θητών αποτελεί την αφετηρία κάθε στρατηγικής που έχει ως στόχο την προώθηση ενός συμπεριληπτικού περιβάλλοντος μάθησης, στο οποίο η όσον αφορά το φύλο και τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό είναι καλοδεχούμενη. Αν αναπτύξετε μία σχολική ατμόσφαιρα εντός της οποίας αναγνωρίζεται η αξία της διαφορετικότητας, συμβάλλετε στη δημιουργία μίας περισσότερο δυναμικής και ποικιλόμορφης κοινότητας. Προσπαθήστε

να ενθαρρύνετε, να προωθείτε και να υποστηρίζετε την ορατότητα των ΛΟΑΤΙ ατόμων. Συχνά, λόγω άγνοιας, φόβου ή προκατάληψης, τείνουμε να αποφεύγουμε τη ρητή συμπερίληψη ή/και να απαγορεύουμε τη ΛΟΑΤΙ πτυχή της σχολικής ζωής. Ωστόσο, αυτού του είδους η «ουδετερότητα» συντελεί όχι μόνο στη διαμόρφωση αρνητικού κλίματος στο σχολείο αλλά και στον σχηματισμό αρνητικής αυτοεικόνας των παιδιών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Για τον λόγο αυτό, φροντίστε, ώστε οι ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές να αισθάνονται ασφαλείς εντός της σχολικής μονάδας.

Όταν οι εκπαιδευτικοί διαμορφώνουν ένα περιβάλλον στο οποίο τα παιδιά νιώθουν ασφαλή να συμμετέχουν σε ποικίλες συζητήσεις, συμβάλλουν στην άρση της παραπληροφόρησης, της σύγχυσης και των στερεοτύπων, γεγονός που οδηγεί με τη σειρά του στην καλύτερη κατανόηση της ποικιλόμορφης κουλτούρας των ομοφυλοφίλων και των λεσβιών. Σύμφωνα με τη Wolfe, ο στόχος της διδασκαλίας σε ζητήματα που σχετίζονται με το φύλο δεν είναι να επηρεάσει τις προτιμήσεις των παιδιών ως προς το φύλο ή τα ενδιαφέροντά τους, αλλά να διδάξει την αξία της ανεκτικότητας. Οι εκπαιδευτικοί μέσω της ανεκτικότητας και της αποδοχής μπορούν να διαμορφώσουν ένα περιβάλλον μάθησης που θα είναι απαλλαγμένο από κάθε είδους παρενοχλήσεις, ομοφοβικές αντιλήψεις και καταπίεση. Αν οι εκπαιδευτικοί καταφέρουν να δημιουργήσουν ένα τέτοιο κλίμα, τα παιδιά θα είναι καλύτερα προετοιμασμένα για να ζήσουν αρμονικά στους κόλπους μίας ποικιλόμορφης και πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Αναπτύξτε ειλικρινή διάλογο με τις/τους μαθήτριες/-θητές.

Η παραδοσιακή διδασκαλία συνήθως δεν προσφέρει ευκαιρίες για καλλιέργεια του διαλόγου μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών/-τριών. Η έννοια του διαλόγου συνεπάγεται ότι εσείς, από την πλευρά σας, ως μοναδική προσωπικότητα με όλα τα συναισθήματα και τις εμπειρίες που έχετε αποκτήσει, ανταλλάσσετε απόψεις με άλλα άτομα που έχουν εξίσου μοναδική προσωπικότητα και αντίστοιχες εμπειρίες. Η κάθε πλευρά έχει διαφορετικούς στόχους. Αναζητήστε τους κοινούς στόχους που έχετε σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σεβασμού κτλ. και εξετάστε με ποιον τρόπο μπορείτε να επικοινωνήσετε, ώστε να αποκτήσετε καλύτερη αντίληψη του κόσμου και των ανθρώπων και να βελτιώσετε τον κόσμο και τις ανθρωπίνες σχέσεις. Αυτή η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητριών/-θητών θεωρείται περισσότερο ως οριζόντια σχέση παρά ως παραδοσιακή μορφή διδασκαλίας. Ασφαλώς, ως εκπαιδευτικός ή εκπαιδευτής/-τρια, διαθέτετε μεγαλύτερη εμπειρία και δεν υπάρχει πρόβλημα αν τη μοιραστείτε με τις/τους μαθήτριες/-θητές σας.

Επιπλέον, θα σας συμβουλεύαμε να μη φοβηθείτε να μοιραστείτε τα συναισθήματά σας με τα παιδιά της τάξης ή του τμήματός σας. Προσπαθήστε να είστε όσο το δυνατόν πιο ειλικρινείς γίνεται σχετικά με τον εαυτό σας, ώστε να μπορείτε να λειτουργείτε ως πρότυπο για τις/τους μαθήτριες/-θητές σας, να τους θέτετε διάφορα ερωτήματα και να πραγματοποιείτε μαζί τους αυθεντικές συζητήσεις. Αν σας ενοχλούν τα σχόλια ορισμένων ανθρώπων, δεν υπάρχει λόγος να κρύψετε τη δυσαρέσκειά σας. Η «επαγγελματική ουδετερότητα» δεν σημαίνει ούτε ότι είστε υποχρεωμένη/-ος να εξοβελίζετε τα συναισθήματά σας κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ούτε ότι οφείλετε να αποκλείετε την πιθανότητα ανάπτυξης συναισθηματικών δεσμών με τις/τους μαθήτριες/-θητές σας. Αντίθετα, σημαίνει

ότι δεν επιτρέπετε στις παρορμήσεις σας να σας ωθήσουν να παρεκκλίνετε και να συμπεριφερθείτε με απρεπή και ακατάλληλο τρόπο απέναντι στα παιδιά. Με άλλα λόγια, δεν είναι σωστό να προσπαθείτε να επιβάλλετε τις προσωπικές σας απόψεις στις/στους μαθήτριες/-θητές σας. Αυτό ΔΕΝ σημαίνει ότι θα ξεχάσετε ποιοι είναι οι διδακτικοί στόχοι που έχετε ορίσει, όπως η προώθηση του σεβασμού και της θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς οι στόχοι αυτοί δεν πρέπει να τηρούνται μυστικοί. Όσες/-οι μαθήτριες/-θητές απορρίπτουν τους στόχους με επίκεντρο την θετική κοινωνική συμπεριφορά και τη συμμετοχή τους σε αυτή, αντιμετωπίζουν σοβαρό κοινωνικό και πιθανότατα ψυχολογικό πρόβλημα. Παρόλα αυτά, οφείλετε να μην απορρίψετε τα άτομα αυτά, αλλά να ενδιαφερθείτε για την περίπτωση τους. Προσπαθήστε να κάνετε ότι είναι εφικτό από παιδαγωγικής άποψης στην τάξη ή σε κατ' ιδίαν συζήτηση μαζί τους, αλλά αν η κατάσταση γίνει αφόρητη και αδιέξοδη, μη διστάσετε να απευθυνθείτε στη/στον σχολική/-ό σύμβουλο.

Ακόμη, με την πάροδο των μαθημάτων, μπορείτε να κάνετε όσο το δυνατόν περισσότερες ερωτήσεις στις/στους μαθήτριες/-θητές σας και παράλληλα να ενθαρρύνετε τον μεταξύ τους διάλογο και όχι αποκλειστικά τον διάλογο μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών/-τριών. Η υποβολή ερωτημάτων και ο διάλογος μεταξύ των παιδιών θα τα βοηθήσει να γίνουν δημιουργοί νοήματος, να γνωριστούν καλύτερα και να κατανοήσουν σε μεγαλύτερο βάθος το εκπαιδευτικό υλικό που παρουσιάζεται. Παρακινήστε τις/τους μαθήτριες/-θητές σας να εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Είναι πολύ πιθανό να μην γνωρίζετε τις απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις που σας θέτουν. Σε αυτή την περίπτωση, μπορείτε να πείτε χωρίς να νιώσετε αμηχανία: «Αν και δεν γνωρίζω την απάντηση σε αυτή την ερώτηση, θα ψάξω να τη βρω». Και μετά, μπορείτε να αναζητήσετε το κατάλληλο άτομο ή πηγή που θα σας δώσει τη σωστή απάντηση σε αυτό το ερώτημα. Μία άλλη ενδιαφέρουσα ιδέα είναι να παροτρύνετε την/τον μαθήτριά/-θητή που σας έκανε την ερώτηση να ερευνήσει μόνος του το εν λόγω ζήτημα για να βρει την απάντηση. Στη συνέχεια, μπορείτε να αφιερώσετε μία επιπλέον διδακτική ώρα για να εξετάσετε αν από την έρευνα της μαθήτριάς/-θητή προέκυψε ένα τεκμηριωμένο αποτέλεσμα. Επομένως, θα πρέπει να είστε σε θέση να της/του παράσχετε ακριβείς πληροφορίες.

Διαμορφώστε ένα συμπεριληπτικό αναλυτικό πρόγραμμα.

Ο διαχωρισμός λόγω φύλου στην εκπαίδευση, τα έμφυλα στερεότυπα, οι παρανοήσεις σχετικά με τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό ή/και την ταυτότητα φύλου καθώς και οι βαθιά ριζωμένες νόρμες που καλλιεργούν ετεροκανονικές αντιλήψεις δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την εκδήλωση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας. Συνεπώς, πρέπει να ληφθεί μέριμνα με στόχο την υιοθέτηση ευαισθητοποιημένων ως προς το φύλο και μη ετεροκανονικών πρακτικών σε όλες τις πτυχές της σχολικής ζωής, όπως η χρήση της γλώσσας, ο διάλογος, το αναλυτικό πρόγραμμα, τα σχολικά εγχειρίδια και οι καθημερινές συνήθειες.

Η μάθηση οφείλει να αντικατοπτρίζει τις εμπειρίες όλων των μαθητών/-τριών. Για τον λόγο αυτό, το αναλυτικό πρόγραμμα θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτικό γίνεται, ούτως ώστε οι μαθήτριες/-θητές να αισθάνονται ότι εκπροσωπούνται και ότι τις/τους εκτιμούν. Ακόμη και αν το εκπαιδευτικό υλικό

που έχετε στη διάθεσή σας δεν περιλαμβάνει θεματολογία σχετική με τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, μπορείτε να προσθέσετε στο προκαθορισμένο αναλυτικό πρόγραμμα δικές σας δραστηριότητες που θα παρουσιάζουν «διαφορετικά» πρότυπα και παραδείγματα που μπορείτε να βρείτε στα μέσα ενημέρωσης ή τη λογοτεχνία, ανεξαρτήτως του μαθήματος που διδάσκετε. Αν ενσωματώσετε τέτοια θέματα στο ήδη υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα και τα προσεγγίσετε με θετικό και μη παθολογικό τρόπο, θα δώσετε στις/στους μαθήτριες/-θητές τη δυνατότητα να εκφράσουν λεκτικά τις εμπειρίες τους και να βγουν από την απομόνωση, ενώ παράλληλα θα τις/τους βοηθήσετε να νιώσουν ότι έχουν μία θέση στην κοινωνία. Πέραν αυτού, η ενημέρωση όλων των μαθητών/-τριών γύρω από τα θέματα αυτά αποτελεί ένα μέρος της ευρύτερης προσπάθειας για την καταπολέμηση των διακρίσεων και την πρόληψη του εκφοβισμού. Δεδομένου ότι ορισμένα παιδιά εκδηλώνουν την τρανς ταυτότητά τους από την είσοδό τους στην προσχολική εκπαίδευση, είναι εύλογο να αρχίσετε να συζητάτε μαζί τους για αυτό το θέμα, να χρησιμοποιείτε κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό (Graham 2012, Kennedy 2013, Labelle 2013) και μετέπειτα, να συνεχίσετε τη συζήτηση σε τακτά χρονικά διαστήματα κατά τη διάρκεια της σχολικής τους εκπαίδευσης.

Η αντιμετώπιση και η πρόληψη της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας στο σχολικό περιβάλλον είναι ευθύνη όλων. Οι εκπαιδευτικοί έχοντας υψηλό αίσθημα ευθύνης και επαγγελματισμού θα πρέπει να ενδιαφέρονται όχι μόνο για την ευημερία των παιδιών και των εφήβων αλλά και για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που θα σέβεται τη διαφορετικότητα και θα προωθεί την ισότητα. Οι εκπαιδευτικοί προέρχονται από πολλά και διαφορετικά υπόβαθρα και όπως είναι φυσικό, έχουν διαφορετικές απόψεις σε θέματα, όπως για παράδειγμα ο ερωτικός/σεξουαλικός προσανατολισμός. Σε κάθε περίπτωση, όμως, οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να κατανοήσουν ότι προσωπικές απόψεις που ενδέχεται να βλάψουν ή να προκαλέσουν πόνο στις/στους μαθήτριες/-θητές ή να επηρεάσουν αρνητικά την εκπαίδευσή τους, δεν έχουν θέση στο σχολείο. Αυτού του είδους οι απόψεις αφορούν ομοφοβικές και μεροληπτικές αντιλήψεις που υπερβαίνουν τα όρια της επαγγελματικής ιδιότητας του/της εκπαιδευτικού.

Ένας τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός περισσότερο ασφαλούς περιβάλλοντος στο σχολείο είναι μέσω της διεξαγωγής μαθημάτων στα οποία θα αποφεύγεται η μετάδοση προκαταλήψεων και τα οποία θα περιλαμβάνουν θετικές απεικονίσεις των λεσβιών, των ομοφυλοφίλων, των αμφιφυλοφίλων, των τρανς και ίντερσεξ ατόμων, ιστορικές αναφορές και γεγονότα (π.χ. παρουσίαση μίας δημοφιλούς και εξέχουσας προσωπικότητας σε κάποιον τομέα που ανήκει στη ΛΟΑΤΙ κοινότητα). Οι ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές θα επωφεληθούν βλέποντας ότι εκπροσωπούνται στο αναλυτικό πρόγραμμα, ενώ οι μη ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές θα έχουν την ευκαιρία να μάθουν περισσότερα για τους ανθρώπους αυτούς και τις κοινότητες που υπάρχουν στην κοινωνία που ζουν.

Χρησιμοποιήστε τις στερεοτυπικές εκφράσεις αρρενωπότητας, θηλυκότητας, ομοφοβίας και σεξισμού, προκειμένου να ξεκινήσετε μία συζήτηση στην τάξη με σκοπό να αναδείξετε τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι εκφράζουν την ταυτότητα του φύλου τους (π.χ. μέσω των ρούχων ή των μαλλιών τους, του τρόπου βαδίσματος κτλ.). Στη συνέχεια, ορίστε την έννοια «ταυτότητα

φύλου» και διευκρινίστε ότι δεν αυτοπροσδιορίζονται όλοι οι άνθρωποι ως αγόρια ή κορίτσια. Συχνά οι μαθήτριες/-θητές δεν έχουν ακριβείς γνώσεις σε θέματα που αφορούν τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα και την έκφραση φύλου. Παρόλα αυτά, η μάθηση θα πρέπει να λειτουργεί σαν ένα παράθυρο στη γνώση για όλες/-λους τις/τους μαθήτριες/-θητές που θα τους δίνει τη δυνατότητα να προβληματίζονται και να θέτουν ερωτήματα γύρω από διάφορα ζητήματα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένες/-νοι.

Φροντίστε να στηρίζετε αυτού του είδους τις συζητήσεις αμφισβητώντας τα έμφυλα στερεότυπα εντός του ευρύτερου σχολικού περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, μπορείτε να ρωτήσετε στην τάξη τις/τους μαθήτριες/-θητές να σας πουν στερεοτυπικές αντιλήψεις που γνωρίζουν για τα αγόρια και τα κορίτσια και κατόπιν, να τονίσετε στο πλαίσιο της συζήτησης ότι δεν υπάρχει τυπική «αγορίστικη» και «κοριτσίστικη συμπεριφορά».

Παράλληλα, μπορείτε να οργανώσετε ομαδικές εργασίες και να δημιουργήσετε υποομάδες ανεξαρτήτως φύλου είτε στην τάξη (πχ. θα μπορούσατε να χωρίσετε τα παιδιά σε ομάδες ανάλογα με το αγαπημένο τους χρώμα, τον μήνα που γεννήθηκαν κ.α.) είτε στο πλαίσιο αθλητικών δραστηριοτήτων ή λοιπών εκδηλώσεων της σχολικής κοινότητας, με απώτερο σκοπό να τονίσετε ότι το φύλο ενός ατόμου δεν συνιστά το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του.

Βεβαιωθείτε ότι οι αναλογίες που χρησιμοποιείτε, όταν διδάσκετε, δεν στηρίζονται σε ετεροκανονικές αντιλήψεις ή έμφυλες νόρμες. Ετεροκανονική αντίληψη είναι εκείνη που θεωρεί την ετεροφυλοφιλία ως δεδομένο χωρίς να υπάρχουν άλλες εναλλακτικές δυνατότητες. Μία τέτοια αντίληψη αποβλέπει στην καλλιέργεια ιδεών που ενισχύουν το περιεχόμενό της. Για παράδειγμα, η υπόθεση που συχνά κάνουμε ότι ένα αγόρι, μόλις μεγαλώσει, θα παντρευτεί μία γυναίκα βασίζεται σε μία τέτοια αντίληψη. Από την άλλη πλευρά, οι έμφυλες νόρμες περιορίζουν αναγκαστικά τις επιλογές των παιδιών και των δύο φύλων μέσω της ενίσχυσης στερεοτυπικών προσδοκιών, όπως για παράδειγμα, ότι τα αγόρια προτιμούν να παίζουν με τουβλάκια, ενώ τα κορίτσια προτιμούν να παίζουν με τα κουζινικά τους. Για να αποφύγετε τις ετεροκανονικές αντιλήψεις και τις έμφυλες νόρμες κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, δημιουργήστε ευκαιρίες για τις/τους μαθήτριες/-θητές, ώστε να ερευνήσουν και να ανακαλύψουν υγιείς σχέσεις σε ποικίλα περιβάλλοντα.

Επιπρόσθετα, δώστε τη δυνατότητα στις/στους μαθήτριες/-θητές της τάξης σας να μαθαίνουν με τρόπο αμερόληπτο ως εξής:

- Αξιοποιήστε τη μη τυπική εκπαίδευση για να βοηθήσετε τα παιδιά να κατανοήσουν τις έννοιες του φύλου και της σεξουαλικότητας.
- Αμφισβητήστε τις μεροληπτικές αντιλήψεις και την αντίστοιχη συμπεριφορά (π.χ. ομοφοβική και τρανσφοβική γλώσσα)
- Προβάλλετε ταινίες και βίντεο για ΛΟΑΤΙ ζητήματα, όπου κρίνεται απαραίτητο. Συχνά τα βίντεο αυτά περιγράφουν περιστατικά που αφηγούνται μαθήτριες/-θητές, γονείς και εκπαιδευτικοί, αλλά και αποτελέσματα σχετικών ερευνών.

Όπως επιβεβαιώνεται από πληθώρα μελετών, οι μαθήτριες/-θητές που φοιτούν σε σχολεία με συμπεριληπτικό αναλυτικό πρόγραμμα για τους ΛΟΑΤΙ διαθέτουν υψηλότερο αίσθημα του «ανήκειν» στη σχολική κοινότητα, ακούν λιγότερα ομοφοβικά και τρανσφοβικά σχόλια και έχουν λιγότερες πιθανότητες να θυματοποιηθούν ή να νιώσουν ανασφάλεια στον χώρο του σχολείου σε σχέση με εκείνες/-νους που φοιτούν σε σχολεία με μη-συμπεριληπτικό αναλυτικό πρόγραμμα.

Τέλος, να θυμάστε ότι η αποφυγή επικοινωνίας με τις/τους μαθήτριες/-θητές σας συνιστά εξίσου μία πράξη επικοινωνίας. Όταν οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν στη διάθεσή τους συμπεριληπτικό εκπαιδευτικό υλικό ή σχέδια μαθήματος προς τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές, αναπόφευκτα τους στέλνουν ένα συγκεκριμένο μήνυμα.

4.6 Κατευθυντήριες γραμμές που θα καταστήσουν το σχολικό περιβάλλον έναν συμπεριληπτικό, ασφαλή χώρο για τις/τους ΛΟΑΚΤΙ μαθήτριες/-θητές

Όλα τα σχολεία στοχεύουν να είναι ασφαλή, δημοκρατικά, φιλικά προς τα παιδιά και μέρη όπου όλα τα παιδιά έχουν ενεργό συμμετοχή, έχουν λόγο, απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους, αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες και καλλιεργούν αξίες και στάσεις που θα τους οδηγήσουν στην πλήρη ανάπτυξη των δυνατοτήτων τους. Επίσης, η εκπαίδευση χρειάζεται να παρέχεται σε ένα ασφαλές περιβάλλον, όπου κανένα παιδί δεν παραγκωνίζεται, δεν περιθωριοποιείται, δε στιγματίζεται, δεν είναι θύμα διακρίσεων και δε βιώνει εκφοβισμό, κοινωνικό αποκλεισμό ή οποιαδήποτε μορφή διακριτικής ή εξευτελιστικής μεταχείρισης εξαιτίας οποιασδήποτε έκφρασης διαφορετικότητας, συμπεριλαμβανομένου του ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου.

1. Οι ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές χρειάζεται να **νιώθουν ότι εκπροσωπούνται επαρκώς και ότι «είναι παρόντες/ούσες»** στο σχολικό περιβάλλον, σε όλες τις πτυχές της σχολικής ζωής, είτε αυτό είναι το πρόγραμμα εκπαίδευσης, η γλώσσα, οι συζητήσεις, η επικοινωνία, οι δραστηριότητες, οι εργασίες, τα κοινωνικά δίκτυα, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις κλπ. Επιπλέον, οι μαθήτριες/-θητές με διαφορετική σεξουαλικότητα και φύλο χρειάζεται να έχουν το χώρο να εμπλακούν ελεύθερα στην έκφραση και την ανταλλαγή απόψεων και συναισθημάτων, μια απολύτως αναγκαία διαδικασία για την υγιή κοινωνικοποίηση των παιδιών. Αντιστοίχως, το πεδίο της προσωπικής ταυτότητας και των διαπροσωπικών σχέσεων είναι ένα πεδίο που απαιτεί ορατότητα, ελευθερία, αποδοχή και σεβασμό για να παράσχει το έδαφος σε κάθε άτομο να αναπτύξει και να καθορίσει την ταυτότητά του και να βρει το χώρο του μέσα στην κοινωνική του ομάδα και, επίσης, να αναπτύξει θετική αυτοεκτίμηση. Το δικαίωμα κάθε παιδιού στην ελεύθερη έκφραση και επιλογή πρέπει να διασφαλίζεται πλήρως.
2. Το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση και στην **προστασία από τις διακρίσεις και την κακοποίηση ισχύει τόσο για τις/τους εκπαιδευτικούς όσο και για τις/τους μαθήτριες/-θητές**. Η Οδηγία για τη Διαμόρφωση Γενικού Πλαισίου για την Ίση Μεταχείριση στην Απασχόληση και την Εργασία (2000/78) για τα

κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθιερώνει ένα γενικό πλαίσιο για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και προστατεύει τις/τους εργαζομένους/ες από τις διακρίσεις με βάση την ηλικία, τις ειδικές ανάγκες, τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό και τη θρησκεία ή τα πιστεύω στον εργασιακό χώρο.

3. Η αντιμετώπιση των παιδιών που έχουν εκφράσει αισθήματα για ένα άτομο του ίδιου φύλου ή που έχουν εκφράσει στοιχεία ρομαντικής αγάπης μεταξύ τους με διαχωρισμό και απομόνωση, αποτελεί άμεση μορφή διάκρισης. Συχνά, λόγω προκαταλήψεων, οι εκπαιδευτικοί φοβούνται ότι θα θεωρηθούν προσωπικά υπεύθυνοι/ες για την εμφάνιση ενός τέτοιου περιστατικού στο σχολικό περιβάλλον. Τέτοιοι φόβοι, ωστόσο, είναι αβάσιμοι. Αυτά τα περιστατικά πρέπει να **αντιμετωπίζονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που θα αντιμετωπίζονταν αντίστοιχες εκφράσεις οικειότητας μεταξύ ετεροφυλόφιλων συντρόφων στο σχολικό περιβάλλον**, σύμφωνα με τους κανόνες του σχολείου, χωρίς να εμπεριέχουν διακρίσεις.

4. **Οι αποκαλύψεις του ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου** πρέπει να αντιμετωπίζονται με κατανόηση, δεκτικότητα, ενεργητική ακρόαση, αποδοχή, ενσυναίσθηση και εχεμύθεια. Ένα παιδί δε χρειάζεται ειδική άδεια από τους γονείς του ή τη διοίκηση του σχολείου για να μιλήσει για την ταυτότητα φύλου ή το σεξουαλικό του προσανατολισμό. Αυτές οι γνωστοποιήσεις δεν έχουν 'νομικές επιπτώσεις' για τις/τους εκπαιδευτικούς που τις αντιμετωπίζουν με δεκτικότητα και αποδοχή. Αντιθέτως, τα δικαιώματα των παιδιών και οι αρχές της εκπαίδευσης συνεπάγονται τη συμπερίληψη, την αποδοχή και την προστασία.

i. Τα παιδιά που έχουν κάνει αυτές τις γνωστοποιήσεις πρέπει να νιώσουν την εμπιστοσύνη ότι θα είναι αποδεκτά και θα τους παρέχεται υποστήριξη. Αντιδράσεις της φύσης: «Το ήξερα!», «Είσαι σίγουρος/η; Μάλλον είναι μια φάση που θα περάσει», «Μην το πεις σε κανέναν/μία!», «Δεν το νομίζω! Αφού είχες σχέσεις με το άλλο φύλο», «Ίσως δεν έχεις βρει τον σωστό άνθρωπο (του άλλου φύλου) ακόμα» δεν είναι μόνο μη υποστηρικτικές, αλλά αναπαράγουν ομοφοβία και τρανσφοβία.

ii. Προσοχή πρέπει, επίσης, να δοθεί στην αποφυγή παροχής αυθαίρετων συμβουλών στο παιδί, ακόμη και αν αυτές οι συμβουλές έχουν 'καλή πρόθεση' και στοχεύουν στην προστασία του παιδιού. Συμβουλές αναφορικά με το πώς τα παιδιά με διαφορετικό ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό μπορούν να συμπεριφέρονται πιο "αντρικά"/"γυναικεία" ή πώς μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα στις κοινωνικές νόρμες για να αποφύγουν την παρενόχληση πρέπει να αποφεύγονται. Τέτοιες συμβουλές μπορεί να θεωρηθούν από το παιδί ακόμη και ως μια προσπάθεια «διόρθωσης» και αυτό είναι ανήθικο.

iii. Όταν μας δίνεται η ευκαιρία, είναι σημαντικό να ακούμε το αίτημα του παιδιού και ποιες είναι οι ανάγκες του και να του παρέχουμε επαρκή υποστήριξη προς αυτήν την κατεύθυνση. Η πρόθεσή μας πρέπει να είναι να ενδυναμώσουμε το παιδί, να το κάνουμε να νιώσει αποδεκτό και αναγνωρίσιμο και να μην το αμφισβητούμε ή το προκαλούμε.

Στην περίπτωση που κάποια/-ος εκπαιδευτικός, σχολική/-ός σύμβουλος ή ψυχολόγος παρατηρήσει συγκεκριμένες ενδείξεις σχετικά με την ταυτότητα φύλου και τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό ενός παιδιού, πρέπει να προσέξει και να δείξει ευαισθησία όσον αφορά την αποκάλυψη τέτοιων πληροφοριών στους γονείς. Σε καμία περίπτωση τέτοιες παρατηρήσεις δεν πρέπει να παρουσιαστούν ως ένα πρόβλημα, γιατί κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει σε μια δυσάρεστη και αρνητική κατάσταση για το παιδί, μέσα στην οικογένεια. Εάν το παιδί δε βιώνει προβλήματα στο σχολείο, εκπαιδευτικός, σχολική/-ός σύμβουλος ή ψυχολόγος πρέπει να αντιδράσει με τον ίδιο τρόπο που θα αντιδρούσε σε ένα παρόμοιο περιστατικό που θα περιλάμβανε τα υπόλοιπα παιδιά. Στην πραγματικότητα, η ταυτότητα φύλου και ο ερωτικός/σεξουαλικός προσανατολισμός αποτελούν προσωπικά θέματα και κάθε παιδί έχει δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή σε σχέση με αυτά. Τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν τις αναπτυξιακές δεξιότητες να πάρουν τις δικές τους αποφάσεις για το πώς θα διαχειριστούν την αποκάλυψη του ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού/ταυτότητας φύλου τους με τον τρόπο που πιστεύουν ότι είναι καλύτερος και πάντα με δική τους πρωτοβουλία.

Η μόνη περίπτωση που αυτή η αποκάλυψη είναι υποχρεωτική είναι αυτή του ενδεχόμενου φόβου αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμού, η παρουσία αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών ή/και κατάθλιψης. Τότε, επαγγελματική βοήθεια πρέπει να αναζητηθεί άμεσα, αλλά με τρόπο τέτοιο που δε θα χειροτερεύσει την κατάσταση για το παιδί, ειδικά στην περίπτωση που το οικογενειακό περιβάλλον δεν είναι υποστηρικτικό. Και το σημαντικότερο, η αναζήτηση βοήθειας από υπηρεσίες παιδικής ψυχικής υγείας πρέπει να γίνει με έναν τρόπο που θα προστατεύει την ασφάλεια του παιδιού και ποτέ υπό τη μορφή καταγγελίας ή απόπειρας «θεραπείας».

5. Δεν έχουν όλες οι **οικογένειες** τη συμβατική ετεροκανονική μορφή (με μία μητέρα και έναν πατέρα) και, συνεπώς, οι ποικίλες μορφές οικογένειας πρέπει να αντιμετωπίζονται με ενεργό σεβασμό και να συμπεριλαμβάνονται. Τα παιδιά από οικογένειες ουράνιου τόξου (ομόφυλα ζευγάρια, ΛΟΑΤΙ+ γονείς, τρανς γονείς κλπ.) συχνά δέχονται αρνητικά μηνύματα στην καθημερινή σχολική ζωή. Λόγω έλλειψης διαλόγου ή αναπαράστασης όλων των μορφών οικογένειας, τα παιδιά από οικογένειες ουράνιο τόξο μπορεί να λάβουν το μήνυμα ότι η οικογένειά τους αξίζει λιγότερο και συχνά τίθενται σε μία αντιφατική θέση όπου, οι ίδιες/-οι, πρέπει να εξηγήσουν τις «ιδιαιτερότητες» της οικογένειάς τους στους άλλους. Είναι πολύ σημαντικό το σχολείο να ενσωματώσει ένα συμπεριληπτικό διάλογο στη σχολική ζωή και να αποφύγει τη γλώσσα ή τις εκπαιδευτικές πολιτικές που παίρνουν ως δεδομένο ότι όλα τα παιδιά ζουν σε ετεροκανονικές πυρηνικές οικογένειες. Επιπλέον, τα σχολεία χρειάζεται να παρακινούν ενεργά τη συμπερίληψη των ΛΟΑΤΙ γονέων, που συχνά μένουν αποκλεισμένοι (ή και αποκλείουν τους εαυτούς τους) από τις σχολικές δραστηριότητες εξαιτίας των κοινωνικών κανόνων, των προκαταλήψεων και των διακρίσεων.
6. Η ομοφοβία και η τρανσοφοβία πρέπει να αντιμετωπίζεται με **μηδενική ανοχή και άμεση απόκριση**. Η έλλειψη γνώσης και σωστής αναγνώρισης

της έμφυλης βίας, η ομοφοβία και τρανσφοβία, η άρνηση, η εθελοτυφλία και η έλλειψη δεξιοτήτων/αυτοπεποίθησης για δράση, διακρίνουν εκφράσεις διακρίσεων, περιθωριοποίησης, εκφοβισμού και βίας. Εντούτοις, εάν τέτοιες αρνητικές εκφράσεις/συμπεριφορές αγνοούνται συχνά, μπορεί να περάσουν το μήνυμα της ανοχής και της αποδοχής τέτοιων συμπεριφορών. Το σχολείο πρέπει να έχει μια ξεκάθαρη πολιτική κατά του εκφοβισμού, με ξεκάθαρες οδηγίες πρόληψης και αντιμετώπισης όλων των μορφών εκφοβισμού.

Ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός εκφοβισμός πρέπει να αναφέρεται ρητά σε τέτοιες πολιτικές. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και σε πολύ σοβαρά περιστατικά εκφοβισμού (όπου έχουν υπάρξει αναφορές αυτοκτονικών τάσεων, έντονες μορφές βίας, στιγματισμός και στοχοποίηση στην τοπική κοινωνία ή μέσω των κοινωνικών δικτύων κλπ.) δεν υπάρχει ρητή αναφορά των ομοφοβικών ή τρανσφοβικών στοιχείων αυτών των περιστατικών λόγω των taboo, των προκαταλήψεων και της αίσθησης ντροπής. Λόγω της απουσίας δεκτικότητας και αποδοχής των ΛΟΑΤΙ ατόμων στη σχολική ζωή, πολλά σχολεία δεν περιλαμβάνουν ρητά και ξεκάθαρα τον ομοφοβικό και τρανσφοβικό εκφοβισμό στις πολιτικές και τις δράσεις που στοχεύουν στην ενσωμάτωση, τη συμπερίληψη και την πρόληψη της βίας (π.χ. πολιτικές/δράσεις κατά του ρατσισμού, των διακρίσεων και του εκφοβισμού· δράσεις που προωθούν την αποδοχή της διαφορετικότητας· πρακτικές που καλλιεργούν τη διαχείριση των συναισθημάτων κλπ.). Επομένως, η πολιτική χρειάζεται να περιλαμβάνει μία ξεκάθαρη, βήμα-προς-βήμα διαδικασία για τον τρόπο αναγνώρισης και αντιμετώπισης του αρνητικού λόγου, στάσεων, απόψεων και συμπεριφορών που συνιστούν ομοφοβικό και τρανσφοβικό εκφοβισμό. Όλοι/ες οι εκπαιδευτικοί, σχολικοί σύμβουλοι, ψυχολόγοι της εκπαίδευσης και άλλα άτομα που δουλεύουν για ή με παιδιά πρέπει να είναι επαρκώς εκπαιδευμένοι/ες και να έχουν αναπτύξει τις απαραίτητες δεξιότητες για να εφαρμόσουν αυτήν την πολιτική.

7. Όλα τα περιστατικά ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού πρέπει να **καταγράφονται κατάλληλα και να παρακολουθούνται**. Η καταγραφή τέτοιων περιστατικών θα παράσχει χρήσιμες στατιστικές για την παρακολούθηση της προόδου όσον αφορά τη διαμόρφωση των σχολείων σε πιο συμπεριληπτικούς και ασφαλείς χώρους για τα παιδιά. Επιπρόσθετα, η καταγραφή των λεπτομερειών για τον τρόπο εκδήλωσης του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού στη σχολική ζωή παρέχει χρήσιμη ανατροφοδότηση για την ενημέρωση και την εξατομικευμένη διαμόρφωση των υπαρχόντων πολιτικών και οδηγιών για την πρόληψη και καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας. Οι αρμόδιες υπηρεσίες και αρχές πρέπει να γνωστοποιούν τις στατιστικές που σχετίζονται με τα περιστατικά εκφοβισμού, αναφέροντας ρητά τα περιστατικά ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού.

Όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα σε μια **ολιστική σεξουαλική αγωγή** ώστε να αναπτύξουν τη γνώση και τις δεξιότητες να παίρνουν αποφάσεις για τη ζωή τους. Η ολιστική σεξουαλική αγωγή αντιμετωπίζει τη σεξουαλικότητα ολιστικά, από μία φυσική, προσωπική, κοινωνική, πολιτισμική και ψυχολογική οπτική. Περιλαμβάνει θέματα που σχετίζονται με τα συναισθήματα και τη διαχείριση

των συναισθημάτων, την αυτοεκτίμηση, την αυτοπεποίθηση, την εικόνα του σώματος, την έλξη, την επιθυμία, την αγάπη, τον πόθο, την ανάπτυξη υγιών σχέσεων, τη συναίνεση, τη θετική κοινωνική συμπεριφορά και τη θέσπιση ορίων, τη δέσμευση, το χωρισμό, την απώλεια και ούτω καθεξής. Η ταυτότητα φύλου, η έκφραση φύλου, ο ερωτικός/σεξουαλικός προσανατολισμός και η σεξουαλική ποικιλομορφία είναι, επίσης, ένα αναπόσπαστο κομμάτι της σεξουαλικής αγωγής και πρέπει να συμπεριλαμβάνονται οριζόντια στα μαθήματα του προγράμματος εκπαίδευσης. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν για την έκφραση φύλου, τις οικογένειες ίδιου φύλου και την έλξη από το ίδιο φύλο από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, με πληροφορίες που λαμβάνουν υπόψη την εξελικτική αναπτυξιακή τους ικανότητα και είναι ηλικιακά κατάλληλες. Στις μικρές ηλικίες η σεξουαλική αγωγή εστιάζει περισσότερο στη ψυχο-κοινωνική διάσταση αυτών των θεμάτων και στοχεύει κυρίως στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και στάσεων για την αποδοχή της διαφορετικότητας.

Στην περίπτωση που οι γονείς ή οι κηδεμόνες παρουσιάζουν προβληματισμούς ή αντίσταση σχετικά με την εφαρμογή ενός προγράμματος ολιστικής Σεξουαλικής Αγωγής, αυτοί πρέπει να γνωστοποιούνται και να αντιμετωπίζονται με σεβασμό, αλλά χωρίς να παραβιάζουν το δικαίωμα των παιδιών να λάβουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που θα τα βοηθήσουν να κάνουν ενημερωμένες και ελεύθερες επιλογές για τη ζωή τους. Πριν εφαρμοσθεί ένα πρόγραμμα Σεξουαλικής Αγωγής, είναι σημαντικό οι γονείς να είναι ενημερωμένοι και οι ερωτήσεις και οι προβληματισμοί τους να γίνονται γνωστοί. Τις περισσότερες φορές οι αντιρρήσεις τους βασίζονται στη λανθασμένη πληροφόρηση, στην έλλειψη γνώσης, στις κοινωνικές νόρμες, μύθους και στερεότυπα για την ταυτότητα φύλου και τον ερωτικό/ σεξουαλικό προσανατολισμό. Η σύμβαση του Lanzarote και η σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (που έχουν υπογραφεί και επικυρωθεί από τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες) διασφαλίζει το δικαίωμα των παιδιών για ολιστική σεξουαλική αγωγή, ως έναν τρόπο προώθησης της υγείας και ευημερίας των παιδιών και προστασίας τους από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση. Και οι δύο συνθήκες περιγράφουν, επίσης, τις ρητές υποχρεώσεις των κρατών μελών να παρέχουν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία.

Οι παραπάνω οδηγίες έχουν βασιστεί στις ακόλουθες δημοσιεύσεις:

- The publication of the Guide "Education free from homophobia, heteronormativity and gender-based violence", Shield Against Homophobia in Education, Cyprus (2013)
- The Policy Document of the Network on Preventing and Combating Homophobic and Transphobic Bullying in schools, Cyprus (2018)
- ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ για τη διαχείριση πρακτικών ζητημάτων που προκύπτουν στη Σχολική Ζωή, Πολύχρωμο Σχολείο (2017)
- "The IGLYO Teacher's Guide to Inclusive Education", www.glsen.org,
- The "Toolkit Working with Schools 1.0", www.gale.org

4.7 Ο Πίνακας αποτελεσματικών στοιχείων στις παρεμβάσεις κατά του εκφοβισμού του οργανισμού GALE

Αναπτύχθηκε από τον Peter Dankmeijer, τον Απρίλιο του 2018:

Οι παραδοσιακές ιδέες των παρεμβάσεων κατά του εκφοβισμού εστίαζαν στην παροχή πληροφοριών για τις αρνητικές εμπειρίες (γνωστικό επίπεδο) και στην ανάπτυξη ενσυναίσθησης για το θύμα (συγκινησιακό/συναισθηματικό επίπεδο), με στόχο τη διόρθωση των προκαταλήψεων και τη δημιουργία περισσότερης κατανόησης και, συνεπώς, πιο θετικής συμπεριφοράς των μαθητριών/-ητών και των εκπαιδευτικών. Ωστόσο, μερικές φορές αυτή η συλλογιστική αποδεικνύεται ως μη αποτελεσματική σε συγκεκριμένες καταστάσεις, λόγω του ότι:

- Η γνώση δεν οδηγεί αυτόματα σε ειλικρινή «κατανόηση» ή ενσυναίσθηση.
- Η ενσυναίσθηση δεν οδηγεί αυτόματα σε αλλαγή στάσης.
- Μία αλλαγή στάσης δεν οδηγεί αυτόματα σε αλλαγή συμπεριφοράς.
- Η εκπαίδευση, που παρέχεται ως μεμονωμένη παρέμβαση, έχει πολύ μικρή επιρροή.
- Οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις που έχουν επιρροή, συχνά συμπεριλαμβάνουν 40-60 ώρες επικοινωνίας και εστιάζουν στη 'μάθηση μέσα από την πράξη' και όχι στη μεταφορά της γνώσης ή στην αναστοχαστική συζήτηση.
- Πολλές από τις εκπαιδευτικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται συχνά, όπως οι μαρτυρίες και τα παιχνίδια με φράσεις για συζήτηση, έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά μόνο κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Μερικές φορές, μάλιστα, έχουν αποδειχθεί ως αντιπαραγωγικές.
- Άλλες μέθοδοι, ειδικά αυτές που περιλαμβάνουν διαδραστικές συμφωνίες από κοινού με τις/τους μαθήτριες/-ητές για την θετική κοινωνική συμπεριφορά, έχουν αποδειχθεί πολύ πιο αποτελεσματικές από την εκπαίδευση.

Επιστημονικά μιλώντας, υπάρχει μία ανάγκη να διερευνήσουμε ποιες μέθοδοι έχουν μεγαλύτερη επιρροή και πώς μπορούμε να τις συνδυάσουμε. Μια ενδιαφέρουσα ιδέα προς διερεύνηση είναι ποια στοιχεία είναι πιο αποτελεσματικά. Αυτά δεν ταυτίζονται με τις «μεθόδους» και τις «παρεμβάσεις». Ένα αποτελεσματικό στοιχείο είναι η αρχή λειτουργίας που κάνει μία συγκεκριμένη παρέμβαση να ασκεί επιρροή. Για παράδειγμα, το καλύτερα ελεγμένο πρόγραμμα κατά του εκφοβισμού στον κόσμο, το πρόγραμμα "KiVa", είναι μία μέθοδος/πρόγραμμα που αποτελείται από διάφορες παρεμβάσεις. Οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν μία εκπαίδευση εκπαιδευτικών, μία ανάλυση κοινωνικής τάξης, 10 μαθήματα, ένα διαδικτυακό παιχνίδι για μαθήτριες/-ητές και παιδαγωγικές προτάσεις για εκπαιδευτικούς. Καθεμία από αυτές τις παρεμβάσεις μπορεί να αποτελείται από διαφορετικές υπο-παρεμβάσεις, όπως ασκήσεις στην τάξη στο πλαίσιο των μαθημάτων ή εργασίες και παιχνίδια στο πλαίσιο των μεγαλύτερων διαδικτυακών παιχνιδιών. Το αποτελεσματικό στοιχείο στη μέθοδο KiVa φαίνεται να είναι ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν περισσότερη γνώση για τους μηχανισμούς του εκφοβισμού και του

αποκλεισμού και αποκτούν τα εργαλεία που τους επιτρέπουν να μοιραστούν αυτή τη γνώση με τις/τους μαθήτριες/-θητές, που επιτρέπουν τη δημιουργία υψηλότερων επιπέδων δέσμευσης ολόκληρης της ομάδας στην από κοινού καταπολέμηση των αρνητικών συμπεριφορών (π.χ. μια αποτελεσματική μέθοδο άσκησης επιρροής στις κοινωνικές νόρμες και τη συμπεριφορά)

Ο οργανισμός GALE ανέπτυξε έναν πίνακα για να καταγράψει ποια στοιχεία έχουν αποδειχθεί ως αποτελεσματικά. Αυτός ο πίνακας μπορεί να μας βοηθήσει να προχωρήσουμε πέρα από τις ξεκάθαρες παρεμβάσεις και να διερευνήσουμε γιατί οι μέθοδοι και οι παρεμβάσεις έχουν μεγάλη επιρροή. Σκεπτόμενοι τις/τους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-θητές, μπορεί να χρειαστεί να κάνουμε αυτές τις μεθόδους σαφέστερες και πιο ευαίσθητοποιημένες στην ποικιλομορφία γενικότερα και να συμπεριλάβουμε τη σεξουαλική ποικιλομορφία.

Αναποτελεσματικά	Αποδεδειγμένα Αποτελεσματικά Στοιχεία	Παρεμβάσεις
<p>Να αφήσουμε τη διαδικασία σχηματισμού ομάδας σε μια φυσική αναρχική εξέλιξη· το δικαίωμα του δυνατότερου θα επικρατήσει· Πιθανές θετικές και αρνητικές συνέπειες.</p>	<p>“Χρυσές εβδομάδες”: γνωριμία τις πρώτες εβδομάδες του σχολικού έτους (Bakker-De Jong & Mijland, 2010)</p>	<p>Διαδραστικές ασκήσεις ενεργοποίησης για τη γνωριμία και την ανάπτυξη εμπιστοσύνης μεταξύ των συμμετεχόντων/ουσών.</p>
<p>Ενημέρωση των μαθητριών/-θητών για τους κανόνες που καθιέρωσαν οι ενήλικες με ιεραρχικό τρόπο.</p>	<p>Οι μαθήτριες/-θητές διαμορφώνουν κοινωνικούς κανόνες και κάνουν συμφωνία να δεσμευτούν να τους ακολουθούν. Η έρευνα (Moosij και άλλοι, 2008) δείχνει ότι αυτό πρέπει να συμβεί τις πρώτες 6 εβδομάδες του σχολικού έτους.</p>	<p>Διάφοροι τύποι παιχνιδιών με σκοπό τον καταιγισμό ιδεών και συζήτηση για τους κανόνες συνύπαρξης.</p>

<p>Καμία προσοχή στις διαδικασίες της ομάδας, ad hoc τιμωρία των μαθητριών/-θητών που παραβιάζουν ανοιχτά τους κανόνες ή την τάξη.</p>	<p>Ομαδική διάγνωση μιας τάξης μετά τη διαδικασία σχηματισμού ομάδας και χρήση αυτής για τη δημιουργία ομαδικής ευθύνης στη διαδικασία λειτουργίας της ομάδας και για τη βελτίωση της αλληλεπίδρασης της ομάδας (KiVa).</p>	<p>Η ανάλυση της ομάδας μπορεί να είναι ένα πολύ απλό κοινωνιογραμμαμικό διάγραμμα (ποιος/α συμπαθεί ποιον/α) ή πιο λεπτομερή διαδικτυακά εργαλεία και/ή έρευνες. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να λάβουν πιο στοχοποιημένη δράση ή να μοιραστούν το κοινωνιόγραμμα με τις/τους μαθήτριες/-θητές, να συζητήσουν τις διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού και τον τρόπο να διορθωθούν από κοινού.</p>
<p>Τιμωρία, ειδικά χωρίς παιδαγωγική εξήγηση. Η έρευνα δείχνει ότι η τιμωρία γενικά οδηγεί στην αποφυγή των αρνητικών συμπεριφορών όταν είναι παρόντες/ούσες οι ενήλικοι, και τις μεταφέρει σε άλλες περιοχές, ενώ δε βελτιώνει τη συμπεριφορά.</p>	<p>Η επιβράβευση της θετικής συμπεριφοράς και η αγνόηση της αρνητικής συμπεριφοράς (η προσοχή είναι ένα είδος επιβράβευσης).</p>	<p>Αυθεντικοί έπαινοι, θερμό ενδιαφέρον και προσοχή.</p>
<p>Κατηγορία και αποδοκιμασία των δραστών ως «κακών» και έλλειψη παροχής ξεκάθαρων επιλογών για τη βελτίωση της συμπεριφοράς τους.</p>	<p>Αποφυγή επίρριψης ευθυνών και ντροπής και εστίαση σε «αποκαταστατικές» στρατηγικές.</p>	<p>Μη-κατηγορητικές παρεμβάσεις, όπως η συνεργασία για την εύρεση λύσεων, ομάδες μαθητριών/-θητών για την επίλυση προβλημάτων (μυστικές ομάδες: Williams, 2010), εμπλοκή του δράστη και της οικογένειάς του για την εύρεση λύσεων (αποκαταστατική δικαιοσύνη: Morrison, 2002; Minnesota, 2012).</p>

<p>Οι εκπαιδευτικοί και οι διευθύντριες/-θύντες δρουν μόνοι τους, βασισμένες/-οι σε προσωπικές προτιμήσεις και ερμηνείες των κανόνων. Δημιουργούν οι ίδιοι τους κανόνες, και βρίσκονται πάνω από αυτούς.</p>	<p>Οι εκπαιδευτικοί και οι διευθύντριες/-θύντες δρουν δίκαια και αντιμετωπίζουν δίκαια τις/τους μαθήτριες/-θητές.</p>	<p>Ξεκάθαροι κανόνες που είναι ίδιοι για τους ενήλικες και τις/τους μαθήτριες/-θητές, συνεπής και ίση εφαρμογή για όλες/-λους και από όλες/-λους.</p>
<p>Οι μαθήτριες/-θητές πρέπει να κάθονται στη σειρά και να ακούν το/τη δάσκαλο/α. Δεν μπορούν να αλλάξουν τίποτα στην τάξη. Τιμωρούνται όταν περιφέρονται ή όταν βρωμίζουν. Δεν μπορούν να πάνε στην τουαλέτα χωρίς άδεια.</p>	<p>Διαχείριση της τάξης από κοινού: οι μαθήτριες/-θητές είναι συνυπεύθυνες/-οι για την τάξη τους. Αυτό δημιουργεί συνεργασία και κοινή ευθύνη, που με τη σειρά τους προωθούν την θετική κοινωνικά αλληλεπίδραση και την εξάσκηση θετικών κοινωνικών δεξιοτήτων.</p>	<p>Ο/Η δάσκαλος/α συμφωνεί με τις/τους μαθήτριες/-θητές για το σχεδιασμό, τη διακόσμηση και τη διατήρηση της σχολικής αίθουσας. Οι μαθήτριες/-θητές περιποιούνται τα φυτά, καθαρίζουν το χώρο και φτιάχνουν τσάι ο/η ένας/μία για τον/την άλλον/η.</p>
<p>Τα σχολεία αντιμετωπίζονται ως υπεύθυνα μόνο για τη διδασκαλία, την οποία θεωρούν περισσότερο ως μία τεχνική μετάδοσης γνώσης και επαγγελματικών δεξιοτήτων.</p>	<p>Τα σχολεία έχουν ξεκάθαρο όραμα για την ασφάλεια και την ισότητα του σχολείου, με τη δέσμευση ολόκληρης της σχολικής κοινότητας.</p>	<p>Το όραμα γίνεται κοινό, γιατί έχει αναπτυχθεί από κοινού, γίνεται γνωστό κάθε χρόνο, συζητείται και επικυρώνεται από το νέο προσωπικό, τις/τους μαθήτριες/-θητές και τους γονείς, το όραμα είναι μέρος των αξιών και των κανόνων και διαφαίνεται στη συμπεριφορά.</p>

<p>Αναμένεται από τις/τους μαθήτριες/-θητές να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τους κανόνες, τιμωρούνται όταν τους παραβιάζουν ανεξάρτητα από το πλαίσιο ή το λόγο.</p>	<p>Εξάσκηση της θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς και δεξιοτήτων, οι μαθήτριες/-θητές μαθαίνουν να τα χρησιμοποιούν σε ένα πλαίσιο.</p>	<p>Ασκήσεις δεξιοτήτων για το πώς να αλληλεπιδρούν θετικά. Αυτό περιλαμβάνει: να ακούν, να συλλέγουν δεδομένα, να γνωρίζουν πώς να διακρίνουν γεγονότα και απόψεις, να αναγνωρίζουν προσωπικά συναισθήματα και προκαταλήψεις, να διαμορφώνουν και να διατυπώνουν απόψεις, να εμπλέκονται σε διάλογο, να συζητούν, να κάνουν ντιμπέιτ, να επιλύουν συγκρούσεις, να διαπραγματεύονται.</p>
<p>Οι εκπαιδευτικοί και το υπόλοιπο προσωπικό συμπεριφέρονται σύμφωνα με προσωπικά στάνταρ και ακολουθούν τους κανόνες όταν ταιριάζουν με το γούστο τους. Ενδέχεται να προβάλλουν μία μη κοινωνική συμπεριφορά με σκοπό την ενδυνάμωση μιας 'μοναδικής' ταυτότητας, τον τονισμό του εξουσιαστικού τους στάτους και την πειθαρχία.</p>	<p>Πρότυπα προς μίμηση: οι εκπαιδευτικοί και το υπόλοιπο προσωπικό συμπεριφέρεται με έναν θετικό κοινωνικό τρόπο και αν είναι σκόπιμο, εξηγούν γιατί συμπεριφέρονται με αυτόν τον τρόπο. Το κάνουν αυτό ως ομάδα.</p>	<p>Ομαδικές συζητήσεις για την επαγγελματική στάση και συμπεριφορά, κοινό παιδαγωγικό όραμα, συμφωνία για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων περιστατικών.</p>

<p>Καμία επιρροή των μαθητριών/-θητών στα σχολικά ζητήματα. Το σχολικό συμβούλιο, που αποτελεί μοντέλο δημοκρατίας, δεν αναδεικνύεται με σοβαρές εκλογές ή δεν συμμετέχει στις αποφάσεις για σχολικά ζητήματα.</p>	<p>Συμμετοχή των μαθητριών/-θητών στη λήψη αποφάσεων στη σχολική κοινότητα/ δημοκρατία. Αυτό δίνει στις/στους μαθήτριες/-θητές την αίσθηση ότι λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και οδηγεί σε συνυπευθυνότητα για τα θέματα του σχολείου.</p>	<p>Συμβούλιο μαθητριών/-θητών που έχει εκλεχθεί με σοβαρές/όχι-ψεύτικες εκλογές και μηχανισμοί ανατροφής ανάμεσα στις/στους εκλεγμένες/-ους μαθήτριες/-θητές και του σώματος των μαθητών. Διαφανείς μηχανισμοί λήψης απόφασης, στους οποίους έχουν λόγο οι μαθήτριες/-θητές. Θέματα που είναι σχετικά με τις/τους μαθήτριες/-θητές διατυπώνονται για να πάρουν οι μαθήτριες/-θητές αποφάσεις και να δώσουν συμβουλές.</p>
<p>Οι μαθήτριες/-θητές ακολουθούν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο οποίο δε μπορούν να ασκήσουν επιρροή και το οποίο ενδέχεται να μην έχει κανένα ενδιαφέρον και να μην είναι σχετικό με αυτούς/-ές.</p>	<p>Οι μαθήτριες/-θητές επιλέγουν και συντονίζουν το μαθησιακό τους μονοπάτι. Αυτό δημιουργεί περισσότερα κίνητρα, ενδιαφέρον και υπευθυνότητα για τη μαθησιακή διαδικασία και έχει καλύτερα αποτελέσματα.</p>	<p>Σχολικές μέθοδοι Montessori, μέθοδοι Dalton, ελεύθερο σχολείο του Steiner.</p>
<p>Το σύστημα φροντίδας των μαθητριών/-θητών εστιάζει στη βραχυπρόθεσμη διόρθωση επεισοδίων που σχετίζονται με την πειθαρχία και αποτυχίες στη διαδικασία μάθησης. Τα πειθαρχικά επεισόδια καλύπτονται με διορθωτικό λόγο, τιμωρία ή προσωρινή/μόνιμη αποβολή από το σχολείο. Οι αποτυχίες στη διαδικασία μάθησης τείνουν να καλύπτονται από προσωρινή ατομική επανορθωτική διδασκαλία.</p>	<p>Φροντίδα και συμβουλευτική των μαθητριών/-θητών: θερμή και συνεχής ανάπτυξη όλων των μαθητριών/-θητών.</p>	<p>Το σχολείο έχει ένα σύστημα παρακολούθησης της θετικής κοινωνικής ανάπτυξης όλων των μαθητριών/-θητών. Το σύστημα επιτρέπει τον καθορισμό (μία ταξινομία) στόχων βήμα-προς-βήμα, και τη μετάφραση αυτών σε συμφωνίες με τις/τους μαθήτριες/-θητές, άλλες/-λους μαθήτριες/-θητές, και άλλους/ες ενηλίκους, όπως τους γονείς· η πρόοδος παρακολουθείται και οι εξελίξεις λαμβάνονται υπόψη στο μελλοντικό σχεδιασμό.</p>

<p>Οι ατομικές δυσκολίες δεν παρατηρούνται ή αγνοούνται. Οι μαθήτριες/-ητές που παραβιάζουν τους κανόνες τιμωρούνται ή παραγκωνίζονται.</p>	<p>Εξατομικευμένη προσοχή για τις ικανότητες αντιμετώπισης: η έρευνα δείχνει ότι κάποιες/-οι «προβληματικές/κοι» μαθήτριες/-ητές δεν έχουν θετική κοινωνική συμπεριφορά επειδή έχουν έλλειψη ικανοτήτων αντιμετώπισης. Τέτοιες δεξιότητες μπορεί να είναι αναπτυξιακές (π.χ. αυτισμός), γνωστικές (δε γνωρίζουν τον τρόπο) και συναισθηματικές (πολύ αναστατωμένοι/ες για να το κάνουν).</p>	<p>Η μέθοδος Υποστήριξης Θετικής Συμπεριφοράς (Crone & Horner, 2003) περιγράφει λεπτομερείς παρεμβάσεις για την ανάλυση και συζήτηση εξατομικευμένων παρεμβάσεων για «προβληματικές/-κούς» μαθήτριες/-ητές.</p>
<p>Τα παράπονα γίνονται αντιληπτά ως απειλές για την εικόνα του σχολείου και/ή το στάτους αυτού/ής που κατηγορείται. Δεν υπάρχει ξεκάθαρη διαδικασία ή άτομο επικοινωνίας. Το άτομο που κάνει το παράπονο δεν υποστηρίζεται. Η διαχείριση των παραπόνων γίνεται από τη/τον διευθύντρια/-θунτή βάσει προσωπικής εκτίμησης. Δεν υπάρχει προσφυγή ή «έφεση» στην κρίση της/του διευθύντριας/-θунτή.</p>	<p>Τα παράπονα λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, εισακούονται και αν χρειάζεται, προχωράμε σε απολογία, επανόρθωση ή αποκατάσταση της άδικης μεταχείρισης. Τα παράπονα χρησιμοποιούνται, επίσης, ως διαδικασία μάθησης για το σχολείο. Το αποτελεσματικό στοιχείο σε αυτό είναι η αίσθηση ασφάλειας για την έκφραση παραπόνων και η αίσθηση δικαιοσύνης.</p>	<p>Μια καλή διαδικασία έκφρασης παραπόνων περιγράφει που μπορεί κάποιος/-οι να καταθέσει ένα παράπονο και για ποια είδη παραπόνων γίνονται δεκτά. Προτείνει, επίσης, πώς να διατυπώσεις ένα παράπονο. Περιγράφει τα βήματα της διαδικασίας και ορίζει προθεσμίες. Παρέχει έναν διαφανή τρόπο λήψης αποφάσεων. Ένας ανεξάρτητος σύμβουλος καθορίζεται για την υποστήριξη του παραπόνου. Παρέχει την ευκαιρία προσφυγής. Προστατεύει το άτομο που καταθέτει το παράπονο και παρέχει μια διαδικασία αποκατάστασης για όσες/-ους κατηγορήθηκαν άδικα.</p>

4.8 Η μη ενοχοποιητική προσέγγιση (No Blame Approach) του εκφοβισμού

Με δεδομένο ότι ο εκφοβισμός είναι μία αλληλεπίδραση που καθορίζει την ταυτότητα της ομάδας, τις σχέσεις εξουσίας και την επιβολή ορισμένων ατόμων σε βάρος άλλων, ο μόνος τρόπος με τον οποίο είναι πιθανό το άτομο που εκφοβίζει να εγκαταλείψει αυτού του είδους τη συμπεριφορά και να συμπεριφερθεί διαφορετικά σε ένα κοινωνικό περιβάλλον είναι μέσω της καλλιέργειας «υψηλών αξιών», όπως η ενσυναίσθηση, ο σεβασμός και η ανιδιοτέλεια (Maines & Robinson, 1994). Η μη ενοχοποιητική προσέγγιση (No Blame approach) του εκφοβισμού αποτελείται από επτά (7) βήματα που έχουν ως απώτερο σκοπό την αντιμετώπιση του εκφοβισμού μέσω της συμμετοχής συνομηλίκων σε μία διαδικασία επίλυσης προβλημάτων. Βασικός της στόχος είναι να αυξηθούν οι αντιδράσεις ενσυναίσθησης των υπόλοιπων μελών της ομάδας, οι οποίες με τη σειρά τους θα επηρεάσουν τη συμπεριφορά του ατόμου που ασκεί εκφοβισμό, καθώς δεν θα έχει πλέον τη συγκατάθεση της ομάδας για να εκφοβίζει. Εκτός από αυτό, το άτομο που εκφοβίζει συμμετέχει σε μία διαδικασία υποστήριξης συνομηλίκων προκειμένου να ενισχυθεί το ενδιαφέρον και η κατανόησή του απέναντι στα άλλα παιδιά και κατά συνέπεια, να επέλθει μία ριζική αλλαγή στη συμπεριφορά του (Tyler, 1998).

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο της μη ενοχοποιητικής προσέγγισης είναι η ανάγκη να γίνει κατανοητό εκ μέρους των εκπαιδευτικών ότι ο εκφοβισμός είναι ένα «φυσιολογικό» γεγονός. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να αποδεχθούν ότι ο εκφοβισμός είναι ένα φαινόμενο που «εκδηλώνεται» στις μέρες μας και δεν είναι κάτι «μη φυσιολογικό». Επομένως, καλό θα ήταν να αποβάλουν τα συναισθήματα θυμού, απέχθειας και απόδοσης ευθύνης που τρέφουν για αυτό.

Η μη ενοχοποιητική προσέγγιση μπορεί να αποτελέσει μία αυτόνομη διαδικασία και συνήθως κρίνεται ιδιαίτερα αποτελεσματική στη διακοπή της εκφοβιστικής συμπεριφοράς, διότι βοηθά το άτομο που την ασκεί να αναστοχαστεί και να αλλάξει συμπεριφορά. Βέβαια, σε ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εκφοβισμός δεν σταματά ή έχει πιο σύνθετη μορφή, η εν λόγω προσέγγιση μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά σε άλλες παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται για να ενισχύσει την αποτελεσματικότητά τους. Παραδείγματα τέτοιων παρεμβάσεων είναι η διαμεσολάβηση, οι επανορθωτικές πρακτικές και διάφορες άλλες, οι οποίες, όμως, παράλληλα λαμβάνουν υπόψη ότι τόσο το άτομο που εκφοβίζει όσο και το θύμα εκφοβισμού μπορούν να είναι και να αισθάνονται ασφαλείς παρουσία του άλλου.

Τα επτά (7) βήματα (Maines, B & Robinson, G., 1994):

Η μη ενοχοποιητική προσέγγιση χωρίς να επιρρίπτει ευθύνες σε κανέναν, αρχικά, υιοθετεί τη μέθοδο επίλυσης προβλημάτων κάνοντας την ομάδα να συνειδητοποιήσει τον αντίκτυπο που έχει ο εκφοβισμός στο θύμα και έπειτα, εξετάζει τις προτάσεις των μελών της που στόχο έχουν να κάνουν το άτομο αυτό να νιώσει καλύτερα. Στη συνέχεια, οι ενέργειες που προτείνει η ομάδα ελέγχονται στο πλαίσιο μίας επόμενης συνάντησης, όπου τα μέλη της ομάδας αξιολογούν την υλοποίηση των ενεργειών αυτών και τον βαθμό της επιτυχίας τους. Το άτομο που έπεσε θύμα εκφοβισμού καλείται εκ νέου για συνέντευξη προκειμένου να διαπιστωθεί εάν έχει σταματήσει ο εκφοβισμός σε βάρος του ή όχι.

- **1ο Βήμα:** Συζητήστε πρώτα με το θύμα εκφοβισμού και ανακαλύψτε τα συναισθήματά του.

Θα πρέπει να αρχίσετε τη συζήτηση ρωτώντας το θύμα τι συνέβη και πώς νιώθει για αυτό. Αν θέλετε, μπορείτε επίσης, να ζητήσετε από το θύμα να γράψει ή να ζωγραφίσει κάτι που εκφράζει τα συναισθήματά του για την κατάσταση που βιώνει. Μην ξεχνάτε ότι δεν σας ενδιαφέρει απλώς να συγκεντρώσετε πληροφορίες, αλλά να διερευνήσετε τις αρνητικές συνέπειες ή τον αντίκτυπο της εκφοβιστικής συμπεριφοράς στο θύμα. Κατόπιν, εξηγήστε στο θύμα τον τρόπο με τον οποίο θα χειριστείτε την κατάσταση αυτή (τα 7 βήματα) και καθησυχάστε τον φόβο του ότι τα πράγματα μπορεί να χειροτερέψουν. Ακόμη, πείτε του ότι μπορεί να σας εμπιστευθεί και παράλληλα διευκρινίστε ότι η πρόθεσή σας δεν είναι να τιμωρήσετε τους δράστες αλλά να τους βοηθήσετε να αλλάξουν συμπεριφορά. Προτού προχωρήσετε στο 2ο Βήμα, ζητήστε από το θύμα να σας προτείνει κάποιους συμμαθητές/τριες του που θα μπορούσαν να το βοηθήσουν να ξεπεράσει το πρόβλημα που αντιμετωπίζει. Αν το θύμα είναι ένα άτομο περιθωριοποιημένο, ζητήστε του να σας αναφέρει ποιους/ες συμμαθητές/τριες του θα ήθελε να είναι φίλοι/ες του. Συνεχίστε με τη δημιουργία της ομάδας υποστήριξης/παρέμβασης. Η ομάδα αυτή θα πρέπει να αποτελείται από ίσο αριθμό εκφοβιστών, παρατηρητών και φίλων του θύματος. Μία άλλη καλή ιδέα θα ήταν να συμμετάσχουν στην εν λόγω ομάδα μαθητές/τριες που είναι δημοφιλείς και μπορούν να επηρεάσουν θετικά τη συμπεριφορά των άλλων. Ο ιδανικός αριθμός συμμετεχόντων/-χουσών σε αυτή την ομάδα είναι 6-8 άτομα.

- **2ο Βήμα:** Προγραμματίστε μία συνάντηση με όλα τα εμπλεκόμενα άτομα (πχ. ομάδα υποστήριξης/παρέμβασης).

Αν είναι εφικτό, μπορείτε να οργανώσετε μία συνάντηση με τα άτομα που θα συμμετάσχουν στην ομάδα την ίδια ημέρα ή όσο το δυνατόν πιο σύντομα γίνεται. Καλό θα ήταν να πραγματοποιήσετε τη συνάντηση σε έναν χώρο στον οποίο τα παιδιά θα αισθάνονται άνετα, ώστε να μπορούν να μιλήσουν με ειλικρίνεια και εμπιστευτικότητα.

- **3ο Βήμα:** Εξηγήστε το πρόβλημα στην ομάδα.

Εξηγήστε στα μέλη της ομάδας ότι ένας/μία μαθητής/-θήτρια σας βρήκε και σας είπε ότι νιώθει πολύ άσχημα για μία κατάσταση που βιώνει το τελευταίο χρονικό διάστημα. Σε αυτό το σημείο, να αναφέρετε αναλυτικά τα συναισθήματα του θύματος εκφοβισμού και αν έχετε την άδεια του, μπορείτε να δείξετε στην ομάδα το γραπτό ή το σχέδιό του. Δεν χρειάζεται να υπεισέλθετε σε συγκεκριμένες λεπτομέρειες που αφορούν το περιστατικό και κυρίως θα πρέπει να μην αποδώσετε ευθύνες ούτε στο δράστη ούτε στο θύμα.

- **4ο Βήμα:** Μοιραστείτε την ευθύνη.

Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα μετά την περιγραφή του περιστατικού, τα παιδιά της ομάδας να νιώσουν ενοχές και ίσως φόβο ότι θα τιμωρηθούν.

Για τον λόγο αυτό, αποσαφηνίστε ότι ο στόχος σας δεν είναι να τιμωρήσετε κάποιον, αλλά να βρείτε όλοι/ες μαζί ως ομάδα μία λύση σε αυτό το πρόβλημα. Συνεχίζοντας, τονίστε ότι έχετε απόλυτη εμπιστοσύνη στα παιδιά αυτά ως ομάδα και ότι τα θεωρείτε άτομα υπεύθυνα που μπορούν να κάνουν κάτι για να αλλάξει αυτή η κατάσταση προς το καλύτερο. Το εν λόγω βήμα έχει ως στόχο να διασκορπίσει τη δύναμη που ασκεί το άτομο που εκφοβίζει και να τη μετατοπίσει στην ομάδα.

- **5ο Βήμα:** Ζητήστε από τα μέλη της ομάδας να εκφράσουν τις απόψεις τους.

Όλα τα μέλη της ομάδας, συμπεριλαμβανομένου και του ατόμου που άσκησε εκφοβισμό, εκφράζουν τις απόψεις τους σχετικά με τους τρόπους που θα μπορούσαν να βοηθήσουν το θύμα να νιώσει χαρά και ασφάλεια. Προσπαθήστε να ενθαρρύνετε την ομάδα σας να προτείνει ιδέες που θα αποτελούν λύσεις σχηματίζοντας προτάσεις σε α' ενικό πρόσωπο. Με αυτό τον τρόπο, θα φαίνεται πώς μπορεί καθένα από τα παιδιά να βοηθήσει το θύμα, π.χ. «Θα έρθω μαζί σου στο σχολείο.» ή «Θα καθίσω δίπλα σου στο θρανίο.» κτλ. Σε κάθε περίπτωση, μην παραλείψετε να δείξετε ότι εκτιμάτε όλες τις προτάσεις που ακούστηκαν με στόχο να βοηθήσουν το θύμα ανεξαρτήτως πόσο «μικρή» ή «μεγάλη» βοήθεια που μπορούν να του προσφέρουν.

- **6ο Βήμα:** Αφήστε το πάνω τους.

Πείτε στα άτομα που απαρτίζουν την ομάδα ότι από εδώ και στο εξής εξαρτάται αποκλειστικά από εκείνα αν θα προβούν ή όχι στις ενέργειες που πρότειναν και ότι είστε σίγουρος/-η ότι θα καταφέρουν να λύσουν το πρόβλημα αυτό. Προγραμματίστε την επόμενη σας συνάντηση στη διάρκεια της οποίας θα ανακεφαλαιώσετε τα πεπραγμένα και την εξέλιξη της υπόθεσης.

- **7ο Βήμα:** Προγραμματίστε μία συνάντηση αξιολόγησης.

Ύστερα από περίπου μία βδομάδα ή δέκα (10) ημέρες, να συζητήσετε με όλους τους/τις μαθητές/τριες και με το άτομο που υπέστη εκφοβισμό την εξέλιξη της υπόθεσης αυτής. Οι συναντήσεις αυτές θα είναι διμερείς, με ένα μέλος της ομάδας κάθε φορά, ούτως ώστε καθένας χωριστά να μιλήσει για τη συμβολή του στην επίλυση αυτού του προβλήματος χωρίς, όμως, να δημιουργήσει ανταγωνιστική ατμόσφαιρα. Δεν έχει σημασία αν κράτησαν όλοι τον λόγο τους, από τη στιγμή που ο θύτης έχει πάψει να εκφοβίζει το θύμα του. Επίσης, σε αυτό το σημείο θα ήταν χρήσιμο να συζητήσετε κατ'ιδίαν με το άτομο που ασκεί εκφοβισμό σχετικά με τη συμπεριφορά του και να εξετάσετε από κοινού πώς θα μπορούσε να την αλλάξει περαιτέρω υιοθετώντας μία υγιή θετική κοινωνική συμπεριφορά.

4.9 Ασκήσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην τάξη για μαθήτριες/-θητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Υπάρχουν πολλές δραστηριότητες για παιδιά και εφήβους που παρουσιάζουν τα ζητήματα της σεξουαλικής ποικιλομορφίας και της διαφορετικότητας των φύλων και προσφέρονται για συζήτηση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητριών/-θητών. Όταν οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευκαιρία να συζητήσουν εκ των προτερων με τους/τις συναδέλφους τους ή άλλους/ες ενηλίκους μία δραστηριότητα για την τάξη, πολύ συχνά μια τέτοια συζήτηση τους προετοιμάζει να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά ποικίλες προκλήσεις και αντιρρήσεις.

Ενότητα 2. Δημιουργία ενός σχολικού περιβάλλοντος χωρίς αποκλεισμούς Δραστηριότητες για μαθήτριες/-θητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

1. «Ας μοιράσουμε ρόλους»
2. «Απλώς αστεευόμουν!»
3. «Αντιμετωπίζοντας τις διακρίσεις»

1. «Ας μοιράσουμε ρόλους»

Εκπαιδευτρια/-δευτής: Μία/Ένας ή περισσότεροι εκπαιδευτικοί

Ομάδα-στόχου: Μαθήτριες/-θητές ηλικίας 13 ετών και άνω

Διάρκεια: 60 – 90 λεπτά

Καθορισμός απαιτήσεων χώρου και υλικοτεχνικού εξοπλισμού: -

Σημείωση: Προετοιμαστείτε για αυτή τη δραστηριότητα γράφοντας ή πληκτρολογώντας το κείμενο του Παιχνιδιού Ρόλων #1 και του Παιχνιδιού Ρόλων #2 (βλέπε Αναλυτικές οδηγίες για τη δραστηριότητα, 2) σε ξεχωριστά φύλλα χαρτιού, τα οποία θα διανεμηθούν σε μικρές ομάδες στην τάξη.

Διδακτικοί στόχοι:

- Ενεργοποίηση της κριτικής σκέψης των μαθητριών/-θητών ως προς τις έμφυλες νόρμες που εμφανίζονται στο κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον
- Ευαισθητοποίηση των μαθητριών/-θητών ως προς τους δεσμούς μεταξύ των έμφυλων νορμών, του ερωτικού/σεξουαλικού εκφοβισμού και του εκφοβισμού λόγω φύλου, συμπεριλαμβανομένης της ομοφοβίας/τρανσφοβίας
- Ενθάρρυνση των μαθητριών/-θητών να αναλάβουν δράση όσον αφορά τον εκφοβισμό λόγω ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

Αναλυτικές οδηγίες για τη δραστηριότητα:

1ο Μέρος (20 λεπτά)

1. Εξηγήστε τον σκοπό της άσκησης χρησιμοποιώντας απλές οδηγίες, όπως οι εξής: «Κατά τη διάρκεια αυτής της δραστηριότητας, θα παίξουμε διάφορα παιχνίδια ρόλων που θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε πώς ένας νέος άνθρωπος μπορεί να υποστεί διακρίσεις (ή να αντιμετωπιστεί άδικα) λόγω της εμφάνισης ή της συμπεριφοράς του. Θα συζητήσουμε, επίσης, πώς αυτό το είδος διακρίσεων σχετίζεται με τις διακρίσεις που γίνονται με βάση τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό ενός ατόμου. Τέλος, θα μελετήσουμε τους κατάλληλους και τους άκατάλληλους τρόπους ανταπόκρισης σε καταστάσεις, όπως τα παιχνίδια ρόλων που θα παίξουμε».
2. Χωρίστε την τάξη σε μικρές ομάδες που θα αποτελούνται από περίπου 5 μαθητές/-τριες. Δώστε σε κάθε μικρή ομάδα ένα από τα ακόλουθα σενάρια:

Παιχνίδι ρόλων #1

Οι μαθήτριες/-θητές ενός σχολείου βλέπουν ένα κορίτσι με αρκετά αρρενωπή εμφάνιση να κρατιέται χεράκι-χεράκι με ένα άλλο κορίτσι κατά τη διάρκεια του διαλλείματος. Μόλις το κορίτσι αντιλαμβάνεται ότι την παρακολουθεί μία ομάδα συμμαθητριών/-θητών, αφήνει αμέσως το χέρι της συντρόφου της. Αρχίζουν να το κοροϊδεύουν κατά την επιστροφή τους στην τάξη.

Χαρακτήρες: κορίτσι με αρκετά αρρενωπή εμφάνιση, η σύντροφός της και οι μαθήτριες/-θητές που το κοροϊδεύουν.

Παιχνίδι ρόλων #2

Ένας νέος μαθητής έχει έρθει στο σχολείο σας. Η εμφάνισή του διαφέρει από την εμφάνιση των άλλων αγοριών στο σχολείο σας (π.χ. ο τρόπος ντυσίματος, ομιλίας κλπ.). Κατά τη διάρκεια του μαθήματος ένας από τους καθηγητές σχολιάζει την εμφάνιση του νέου μαθητή μπροστά σε όλες/-λους τις/τους συμμαθήτριες/-θητές του. Εκτός από αυτό, ο καθηγητής ζητά επιβεβαίωση από τις/τους συμμαθήτριες/-θητές του και όλοι/ες φαίνεται να εγκρίνουν, με εξαίρεση έναν μαθητή που υποστηρίζει ότι είναι το δικαίωμα κάθε μαθητή/-τριας να επιλέγει τον τρόπο εμφάνισής του. Ο ίδιος μαθητής διαμαρτύρεται και λέει ότι ποτέ στο παρελθόν δεν είχε παρουσιαστεί ανάλογο πρόβλημα.

Χαρακτήρες: ο μαθητής με εμφάνιση διαφορετική από τη συνηθισμένη, ο καθηγητής, συμμαθήτριες/-θητές που αποδοκιμάζουν και ο συμμαθητής που εκφράζει διαφορετική άποψη.

Σημείωση: Μπορείτε, αν το επιθυμείτε, να επινοήσετε άλλα σενάρια, τα οποία θα είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες του σχολείου σας.

3. Δώστε σε κάθε ομάδα το πολύ 10 λεπτά για να προετοιμάσει το παιχνίδι ρόλων σύμφωνα με το σενάριο που έλαβε. Οι μαθήτριες/-θητές θα πρέπει να αποφασίσουν ποιος/α θα αναλάβει να ενσαρκώσει κάθε ρόλο και θα επιλέξουν ονόματα για τους χαρακτήρες που θα διαφέρουν από τα δικά τους ονόματα ή από ονόματα άλλων μαθητών/-τριών της τάξης (για να αποφευχθεί οποιαδήποτε σύγχυση μεταξύ

πραγματικών καταστάσεων και παιχνιδιού ρόλων, διότι διαφορετικά μερικοί μαθητές/-τριες μπορεί να νιώσουν άσχημα κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ρόλων).

2ο Μέρος (40 λεπτά)

4. Ανάλογα με το μέγεθος της τάξης σας, μπορείτε να δημιουργήσετε ζεύγη ομάδων και να τους ζητήσετε να παίξουν τα δύο παιχνίδια ρόλων και κατόπιν, να συζητήσετε για αυτά (έως 10 λεπτά για κάθε παιχνίδι ρόλων). Στη συνέχεια, ζητήστε από δυο ομάδες εθελοντών να παρουσιάσουν τα παιχνίδια ρόλων τους (ένα για κάθε σενάριο) και να συζητήσουν το καθένα ενώπιον όλης της τάξης.

5. Μόλις οι ομάδες ολοκληρώσουν το παιχνίδι ρόλων, ρωτήστε τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες πώς ένιωσαν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ρόλων, ξεκινώντας από τις/τους μαθήτριες/-θητές που έπαιξαν τους ρόλους των μαθητριών/-θητών που έπεσαν θύματα εκφοβισμού από τις/τους συμμαθήτριες/-θητές τους.

Σημείωση: Θα πρέπει να αναφερθείτε στους χαρακτήρες και όχι στους μαθητές/-τριες, όταν κάνετε τον απολογισμό των παιχνιδιών ρόλων για να καταστήσετε σαφές ότι πρόκειται για μυθοπλασία.

3ο Μέρος (30 λεπτά)

6. Ξεκινήστε μια συζήτηση θέτοντας τις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Είναι πρόβλημα για ένα κορίτσι να δείχνει αρρενωπό στο σχολείο μας/στην κοινότητά μας/στη χώρα μας; Γιατί; Ή γιατί όχι;
- Είναι πρόβλημα για ένα αγόρι να έχει «διαφορετική» εμφάνιση στο σχολείο μας/στην κοινότητά μας/στη χώρα μας; Γιατί; Ή γιατί όχι;
- Τι εμφάνιση και συμπεριφορά υποτίθεται ότι πρέπει να έχουν τα κορίτσια; Γιατί;
- Τι εμφάνιση και συμπεριφορά υποτίθεται ότι πρέπει να έχουν τα αγόρια; Γιατί;
- Οι αντιλήψεις αυτές ήταν ίδιες και στο παρελθόν;
- Είναι σωστό να προσβάλλεις κάποια/-ποιον λόγω της εμφάνισής της/του; Γιατί; Ή γιατί όχι;
- Πώς θα ένιωθες αν κάποια/-ποιος σε προσέβαλλε ή σε χτυπούσε λόγω της εμφάνισής σου;
- Ποια μέτρα μπορούν να ληφθούν στο σχολείο αν μία/ένας μαθήτρια/-θητής πέσει θύμα εκφοβισμού λόγω της εμφάνισής της/του;
- Γνωρίζεις τι σημαίνουν οι λέξεις «ομοφυλόφιλος», «λεσβία», «αμφιφυλόφιλος», «τρανς» και «ετεροφυλόφιλος»; Μπορείς να εξηγήσεις το περιεχόμενο αυτών των όρων;
- Ένα κορίτσι/Μία γυναίκα που είναι λεσβία ή είναι αμφιφυλόφιλο/-η έχει πάντοτε ανδροπρεπή εμφάνιση και συμπεριφορά αγοριού/ανδρός;
- Ένα αγόρι/Ένας άνδρας που είναι ομοφυλόφιλο/-ος ή αμφιφυλόφιλο/-ος έχει πάντοτε θηλυπρεπή εμφάνιση και συμπεριφορά κοριτσιού/γυναίκας;

Σημείωση: Αν θεωρείτε ότι ο χρόνος σας είναι περιορισμένος για αυτή την ενότητα, προσπαθήστε τουλάχιστον να κάνετε μερικές ερωτήσεις στα παιδιά σχετικά με τους ομοφυλόφιλους, τις λεσβίες, τα αμφιφυλόφιλους, τα intersex και τα τρανς άτομα.

4ο Μέρος (15-30 λεπτά)

7. Διευκρινίστε στις/στους μαθήτριες/-θητές τα εξής:

- Ο τρόπος με τον οποίο υποτίθεται ότι πρέπει να ντύνονται/συμπεριφέρονται τα αγόρια/οι άνδρες και τα κορίτσια/οι γυναίκες επηρεάζεται εξ ολοκλήρου από την κοινωνία στην οποία ζούμε. Αυτός ο τρόπος ντυσίματος/συμπεριφοράς έχει αλλάξει σε σχέση με το παρελθόν και θα συνεχίσει να αλλάζει.
- Όλοι μας ντυνόμαστε και συμπεριφερόμαστε με τρόπο διαφορετικό.
- Επειδή ένα αγόρι/ένας άνδρας μοιάζει με κορίτσι/γυναίκα και συμπεριφέρεται σαν κορίτσι/γυναίκα, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είναι ομοφυλόφιλο(ς) ή αμφιφυλόφιλο(ς).
- Επειδή ένα κορίτσι/μία γυναίκα συμπεριφέρεται σαν αγόρι/άνδρας, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είναι λεσβία ή αμφιφυλόφιλο/-η.
- Ακόμη και αν όντως είναι, δεν είναι κάτι που το επέλεξαν.
- Δεν υπάρχει κανένας λόγος για τον οποίο θα πρέπει να εκφοβίζονται με βάση τι είναι ή τι υποθέτουμε ότι είναι.
- Είναι απαράδεκτο οι εκπαιδευτικοί και οι μαθήτριες/-θητές να εκφοβίζουν (να προσβάλλουν, να ασκούν βία κ.α.) ή να αποκλείουν άλλες/-λους μαθήτριες/-θητές, επειδή απλώς έχουν εμφάνιση/συμπεριφορά που διαφέρει από αυτή/αυτόν που υποτίθεται ότι πρέπει να έχουν.

<https://www.umass.edu/stonewall/>

2. «Απλώς αστειεύομαι!»

Περίληψη: Οι μαθήτριες/-θητές καλούνται να εξετάσουν τη διαφορά μεταξύ καλοπροαίρετων πειραγμάτων και εκφοβισμού μέσω συζήτησης πάνω σε φανταστικά σενάρια και αναστοχασμού σχετικά με καταστάσεις της πραγματικής ζωής. Η/Ο εκπαιδευτικός τους διανέμει συγκεκριμένες οδηγίες που τους βοηθούν να κατανοήσουν πότε τα αβλαβή αστεία υπερβαίνουν τα όρια της πλάκας και μετατρέπονται σε ασέβεια ή κακία.

Διδακτικοί στόχοι:

- Οι μαθήτριες/-θητές θα είναι σε θέση να εξηγήσουν τη διαφορά μεταξύ ακίνδυνου πειράγματος και λεκτικού εκφοβισμού.
- Οι μαθήτριες/-θητές θα εφαρμόσουν τις γνώσεις τους σχετικά με το πείραγμα και το λεκτικό εκφοβισμό σε πραγματικές καταστάσεις.

Ηλικία:

Διάρκεια: 45 λεπτά

Καθορισμός απαιτήσεων χώρου και υλικοτεχνικού εξοπλισμού: πίνακας, μαρκαδόροι, στίλο, φυλλάδια: «Απλώς αστειεύομαι» και «Πείραγμα ή Εκφοβισμός»

Αναλυτικές οδηγίες για τη δραστηριότητα:

1ο Μέρος — Παρουσίαση της δραστηριότητας (10 λεπτά)

Γράψτε τις παρακάτω φράσεις στον πίνακα:

- Απλώς αστειευόμουν!
- Δεν εννοούσα κάτι συγκεκριμένο.
- Δεν σηκώνεις ούτε ένα αστείο;

Ζητήστε από τις/τους μαθήτριες/-θητές να σας πουν εάν ποτέ τις/τους έχουν πληγώσει ή τους έχουν μιλήσει με αγένεια μόνο και μόνο για να ακούσουν μία από τις παραπάνω εκφράσεις ως απάντηση στην αποδοκιμασία τους. Ζητήστε από δύο εθελοντές/-ντριες να μοιραστούν ένα περιστατικό που τους συνέβη και να περιγράψουν πώς αισθάνθηκαν. Ρωτήστε αν, εκ των υστέρων, ήταν υπερβολικά ευαίσθητοι/-ες ή αν τα σχόλια «ξεπέρασαν τα όρια». Ζητήστε τους να σας εξηγήσουν πώς καταλαβαίνουν τότε ένα σχόλιο είναι κακόβουλο ή προσβλητικό και σε καμία περίπτωση αστείο. Καταγράψτε αυτά τα κριτήρια σε ένα φύλλο χαρτί και συζητήστε για λίγα λεπτά.

2ο Μέρος — Ενδεικτικά σενάρια (15 λεπτά)

Μοιράστε το φυλλάδιο «Απλώς αστειευόμουν!». Ζητήστε από τις/τους μαθήτριες/-θητές να συνεργαστούν με μία/έναν συμμαθήτριά/-θητή τους για να διαβάσουν κάθε σενάριο και να συζητήσουν εάν το περιστατικό που περιγράφεται είναι ένα «άκακο» ή «κακόβουλο» πείραγμα ή να εντοπίσουν τις πρόσθετες πληροφορίες που απαιτούνται για τη λήψη μίας απόφασης. Οι μαθήτριες/-θητές θα πρέπει να είναι συγκεκριμένοι/-ες καθώς καταγράφουν τις αιτίες και να διατυπώνουν σαφή κριτήρια για την αξιολόγηση κάθε περιστατικού. Όταν οι μαθήτριες/-θητές έχουν απαντήσει και στα τρία σενάρια, συζητήστε τα συμπεράσματά τους στην τάξη και προσθέστε τις βασικές ιδέες στη λίστα που ξεκινήσατε στο 1ο Μέρος του μαθήματος. Ζητήστε από τις/τους μαθήτριες/-θητές να μοιραστούν τις απαντήσεις τους στην τελευταία ερώτηση στο φυλλάδιο: «Το πείραγμα έχει υπερβεί τα όρια της πλάκας και γίνεται κακόβουλο, όταν ...»

3ο Μέρος — Αξιολόγηση των οδηγιών (10 λεπτά)

Μοιράστε το φυλλάδιο, «Πείραγμα ή Εκφοβισμός», το οποίο παρέχει πολύ συγκεκριμένες οδηγίες σχετικά με τις μορφές πειράγματος που είναι «εκτός ορίων». Μελετήστε τις πληροφορίες αυτές με τις/τους μαθήτριες/-θητές για να ενισχύσετε την κατανόησή τους σχετικά με τη διαφορά μεταξύ καλοπροαίρετου πειράγματος και λεκτικής επίθεσης.

«Απλώς αστειεύομαι!»

Όταν το πείραγμα ή οι ύβρεις οδηγούν σε δυσάρεστα συναισθήματα ή συνέπειες, μία απάντηση που συνηθίζεται να δίνεται είναι: «Απλώς αστειεύομαι!» Οι περισσότεροι άνθρωποι απολαμβάνουν τα καλοπροαίρετα πειράγματα που γίνονται στο πλαίσιο της πλάκας. Βέβαια, υπάρχουν και ορισμένοι άνθρωποι που δεν ξέρουν πώς να αντιμετωπίσουν ένα αστείο, σωστά; Πώς μπορούμε να καταλάβουμε ότι ξεπεράσαμε τα όρια του αστείου και ότι η συμπεριφορά μας είναι κακοπροαίρετη;

Διαβάστε τα σενάρια που ακολουθούν. Με μία/έναν συμμαθήτρια/-θητή ή σε μια μικρή ομάδα, συζητήστε αν κάθε σενάριο αποτελεί παράδειγμα αβλαβούς πειράγματος ή επιβλαβούς λεκτικής επίθεσης. Εξηγήστε πώς καταλήξατε σε αυτά τα συμπεράσματα ή ποιες πρόσθετες πληροφορίες χρειάζεστε για να συναγάγετε ένα ανάλογο συμπέρασμα.

Η Σόνια μετακόμισε πρόσφατα στο Lincoln Heights και ολοκλήρωσε την πρώτη εβδομάδα μαθημάτων στο τοπικό γυμνάσιο. Με ύψος 1,76 , ήταν η ψηλότερη από τους/τις περισσότερους/ες μαθητές/-τριες στην Α' Γυμνασίου. Ενώ αναζητούσε ένα μέρος για να καθίσει κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού, μία άλλη μαθήτρια της είπε: «Γεια σου, κοντούλα, έλα να κάτσεις εδώ!» Η Σόνια ταράχτηκε για λίγο και μία άλλη κοπέλα από την ομάδα της έκανε νεύμα να μην της δίνει σημασία. Μετά της είπε: «Αυτός είναι απλώς ο τρόπος που μιλάμε η μία στην άλλη. Με φωνάζουν Αϊνστάιν, επειδή πήρα 12 σε όλα τα μαθήματα την τελευταία φορά που πήραμε βαθμούς». Πρόκειται για ένα άκακο πείραγμα ή για γλώσσα που πληγώνει; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Εδώ και χρόνια, ο Άγγελος κάνει πλάκα στον καλύτερο του φίλο Ντέιβ για την εμμονή του με το φιστικοβούτυρο. Για παράδειγμα, του λέει: «Πάω στοίχημα ότι θα έτρωγες και τις αθλητικές μου κάλτσες μετά από προπόνηση, αν ήταν βουτηγμένη στο φιστικοβούτυρο». Μία άλλη ημέρα στο εργαστήριο φυσικών επιστημών, οι μαθητές σχεδίασαν λαβυρίνθους για να ελέγξουν τη νοημοσύνη των λευκών ποντικών. Όταν ο εκπαιδευτικός είπε στην τάξη ότι θα δούλευαν τους λαβυρίνθους χρησιμοποιώντας φιστικοβούτυρο, ο Άγγελος φώναξε: «Καλύτερα να είστε προσεκτικοί - ο Ντέιβ μπορεί να φτάσει στο τέλος του λαβυρίνθου πριν από τα ποντίκια!» Οι υπόλοιποι/ες μαθητές/-τριες ξεκαρδίστηκαν στα γέλια.

Πρόκειται για ένα άκακο πείραγμα ή για γλώσσα που πληγώνει; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Το απόγευμα της Δευτέρας, ο Ρόμπ αξιοποίησε τον ελεύθερο χρόνο του για να κρεμάσει αφίσες προεκλογικής εκστρατείας γύρω από το σχολείο, οι οποίες έγραφαν: «Ψηφίστε τον Ρόμπ για Πρόεδρο του Μαθητικού Συμβουλίου». Την Τρίτη το πρωί, ο Ρόμπ βρήκε μία από τις αφίσες του στην τάξη κολλημένη στον πίνακα. Κάποιος είχε διαγράψει τη λέξη «Πρόεδρος» και την αντικατέστησε με τη φράση «Πρώτη Κυρία». Τότε, ένας από τους συμμαθητές του Ρόμπ έδειξε ένα κορίτσι στην πρώτη σειρά, υποδεικνύοντας ότι η Μαρία είχε αλλάξει τη λέξη στην αφίσα. Ο Ρόμπ την αγριοκοίταξε, καθώς κατέστρεφε την αφίσα. «Είναι απλώς ένα αστείο», είπε γελώντας η Μαρία. Τέλος, συμπλήρωσε: «Χαλάρωσε - θα σε ψηφίσω».

Πρόκειται για ένα άκακο πείραγμα ή για γλώσσα που πληγώνει; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μετά την ολοκλήρωση της συζήτησης, να συμπληρώσετε την παρακάτω πρόταση με τρεις διαφορετικές φράσεις.

«Το πείραγμα έχει υπερβεί τα όρια της πλάκας και γίνεται κακόβουλο, όταν ...»

- 1.
- 2.
- 3.

.....

«Πείραγμα ή Εκφοβισμός»

Οι περισσότεροι άνθρωποι απολαμβάνουν το πείραγμα που γίνεται στο πλαίσιο της πλάκας. Μερικές φορές, όμως, τα αστεία μας είναι κάπως τραβηγμένα. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να είμαστε περισσότερο προσεκτικοί/ές σε θέματα και συμπεριφορές που δεν θεωρούνται αστεία από άλλα άτομα. Χρησιμοποιήστε τις παρακάτω πληροφορίες για να αξιολογήσετε πότε το πείραγμα είναι καλοπροαίρετο και πότε έχει υπερβεί τα όρια του αστείου. Να θυμάστε ότι όλοι/ες έχουν το δικαίωμα να αισθάνονται ασφαλείς και να μη τους κοροϊδεύουν.

Το καλοπροαίρετο πείραγμα...

1. ...περιλαμβάνει ένα παιχνιδιάρικο «πάρε-δώσε» μεταξύ των δύο πλευρών.
2. ...συνοδεύεται από φιλικό τόνο φωνής και γέλιου.
3. ...συνοδεύεται από στοργικές χειρονομίες ή εκφράσεις.
4. ...φέρνει τους ανθρώπους πιο κοντά και ενισχύει τις φιλίες.
5. ...μερικές φορές βοηθά στην αποφυγή μίας τεταμένης ή έκρυθμης κατάστασης
6. ...δεν οδηγεί σε σωματικές επιθέσεις.

Το κακοπροαίρετο πείραγμα ή εκφοβισμός...

1. ...μπορεί να συνοδεύεται από θυμωμένο τόνο φωνής.
2. ...μπορεί να συνοδεύεται από την ανάλογη γλώσσα του σώματος, όπως σφιγμένες γροθιές, θυμωμένο πρόσωπο, τεντωμένο σώμα κ.α..
3. ...συνεχίζεται ακόμη και όταν ο αποδέκτης πειραγμάτων/το θύμα δείχνει δυσφορία.
4. ...συνεχίζεται ακόμα και όταν το πρόσωπο που πειράζει/εκφοβίζει γνωρίζει ότι το θέμα αυτό προκαλεί αναστάτωση στους/στις άλλους/ες.
5. ...μερικές φορές συνοδεύεται από επίδειξη μπροστά σε άλλα άτομα.

.....

ΣΚΕΨΟΥ ΠΡΩΤΑ! Προβληματιστείτε ως προς τους τρεις παρακάτω άξονες, προτού συμμετάσχετε σε ένα υποτιθέμενο καλοπροαίρετο πείραγμα. Αν απαντήσετε σε κάποιες από τις ερωτήσεις που ακολουθούν «ναι», τότε μάλλον υπερβαίνετε τα όρια του καλοπροαίρετου αστείου.

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ:

1. Γνωρίζετε αν το άτομο αυτό δεν έχει δεχθεί πείραγμα στο παρελθόν;
2. Γνωρίζετε αν ορισμένα θέματα το ενοχλούν;
3. Γνωρίζετε κάποιο στοιχείο της ζωής του ατόμου αυτού που μπορεί να το καταστήσει ιδιαίτερα ευαίσθητο στο πείραγμα;

Η ΣΧΕΣΗ ΠΟΥ ΕΧΕΤΕ ΜΕ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΑΥΤΟ:

1. Πρόκειται για κάποιον/α ξένο ή κάποιον/α που δεν γνωρίζετε πολύ καλά;
2. Έχετε προηγούμενα με το άτομο αυτό;
3. Είναι πιθανό να παρερμηνεύσει τις προθέσεις σας ή την αίσθηση του χιούμορ σας;
4. Είστε πιο μεγαλόσωμη/-ος ή/και μεγαλύτερη/-ος σε ηλικία από το άτομο αυτό;
5. Υπάρχουν μεταξύ σας διαφορές σε θέματα φύλου, φυλής κτλ. που μπορεί να κάνουν κάποια θέματα προς συζήτηση ακατάλληλα;

Η ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΓΜΑΤΟΣ:

1. Το πείραγμα σχετίζεται με την ταυτότητα του άλλου ατόμου (π.χ. φυλή, εθνικότητα, θρησκεία, σεξουαλικό προσανατολισμό, φύλο);
2. Το πείραγμα σχετίζεται με την εμφάνιση του άλλου ατόμου (π.χ. μέγεθος σώματος/σωματότυπος, χροιά φωνής, ρούχα, ελκυστικότητα);
3. Το πείραγμα σχετίζεται με τις ικανότητες του άλλου ατόμου (π.χ. νοημοσύνη, σωματική δύναμη ή δεξιότητες);
4. Το πείραγμα σχετίζεται με την κοινωνική κατάσταση του άλλου ατόμου (π.χ. φίλοι, οικογένεια, κοινωνική τάξη);
5. Το πείραγμα στηρίζεται στην προσβλητική σύγκριση ενός ατόμου με ένα αντικείμενο ή ζώο;

<https://www.glsen.org/>

3. «Αντιμετωπίζοντας τις Διακρίσεις»

Διδακτικοί στόχοι:

- Να κατανοήσουν οι μαθήτριες/-θητες πώς νιώθει ένα άτομο που υφίσταται διακρίσεις και να εντοπίσουν στρατηγικές για την καταπολέμησή τους.
- Καθορισμός απαιτήσεων χώρου και υλικοτεχνικού εξοπλισμού: πίνακας και μαρκαδόροι, χαρτοταινία, φυλλάδιο «Σταματήστε την παρενόχληση στα πρώτα της βήματα.»
- Διάρκεια: 65 λεπτά ή δύο μαθήματα διάρκειας 40 λεπτών
- Προετοιμασία: Πριν τη διεξαγωγή του μαθήματος, γράψτε τις παρακάτω ερωτήσεις (για χρήση στο 2ο Βήμα) στον πίνακα:
- Έχεις, εσύ ή κάποιο άτομο για το οποίο νοιάζεσαι, υποστεί ποτέ διακρίσεις; Αν ναι, τι ακριβώς συνέβη;
- Σε βοήθησε κανείς; Αν ναι, με ποιον τρόπο;
- Αν όχι, πώς θα ήθελες να σε βοηθήσουν;

Αναλυτικές οδηγίες για τη δραστηριότητα:

1. Υπενθυμίστε σε όλους/ες ότι οι διακρίσεις μπορούν να λάβουν πολλές μορφές. Ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να σκεφτούν παραδείγματα διακρίσεων. Καταγράψτε τις απαντήσεις τους στον πίνακα. Μην παραλείψετε να προσθέσετε οποιαδήποτε πληροφορία από τις παρακάτω που οι συμμετέχοντες/ουσες ξεχνούν να αναφέρουν:

- Πείραγμα , ύβρεις ή χρήση προσβλητικών χαρακτηρισμών για τη φυλή/την εθνικότητα, τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό ή το φύλο ενός ατόμου
- Αποκλεισμός ενός ατόμου από δραστηριότητες, αγνοώντας ή απορρίπτοντας τα αιτήματά του λόγω φυλής/ εθνικότητας, φύλου, ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου
- Σωματική ή λεκτική επίθεση σε ένα άτομο (ιδίως με τις «αρχές» να αγνοούν, να επιδοκιμάζουν ή ακόμα και να ενθαρρύνουν αυτή τη συμπεριφορά)
- Άνιση μεταχείριση ενός ατόμου στον χώρο εργασίας, σε δημόσιους χώρους ή σε εκπαιδευτικά ιδρύματα (π.χ. άρνηση να δοθεί εργασία ή αύξηση μισθού σε ένα άτομο λόγω φυλής/ εθνικότητας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή ηλικίας), το

2. Ζητήστε από τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες να σκεφτούν μια εποχή κατά το οποίο αντιμετωπίστηκε άδικα ή άνισα επειδή ήταν μέλος μίας συγκεκριμένης ομάδας. Ζητήστε από εθελοντές/-ντριες να μοιραστούν αυτές τις εμπειρίες ενώπιον όλων και χρησιμοποιήστε τις ερωτήσεις που γράψατε πριν την έναρξη του μαθήματος (δες Προετοιμασία).

3. Καταγράψτε την κύρια ιδέα κάθε εμπειρίας σε ένα φύλλο χαρτί. (Θα χρησιμοποιήσετε αυτές τις ιδέες αργότερα.) Εάν οι συμμετέχουσες/-χοντες

διστάσουν να μιλήσουν, ξεκινήστε τη συζήτηση περιγράφοντας ένα περιστατικό στο οποίο ήσαστε εσείς μάρτυρας ή που συνέβη σε εσάς ή σε ένα άτομο για το οποίο ενδιαφέρεστε. Ζητήστε από τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες να προσδιορίσουν ποιο πράγμα θα μπορούσε να βοηθήσει στην προκειμένη περίπτωση. Στη συνέχεια, να ενθαρρύνετε και άλλες/-λους να μοιραστούν τις ιστορίες τους με την υπόλοιπη ομάδα.

4. Ρωτήστε τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες ποιες στρατηγικές και τεχνικές ενδεχομένως θα χρησιμοποιούσαν για την αντιμετώπιση και την καταπολέμηση τέτοιων ή παρόμοιων διακρίσεων. Βοηθήστε τους να εντοπίσουν αποτελεσματικές τεχνικές. Καταγράψτε τις ιδέες τους στον πίνακα. Μερικές ιδέες θα μπορούσαν να είναι οι εξής: να ζητούν επίμονα από το άτομο που παρενοχλεί να σταματήσει, να υπερασπίζονται το άτομο που υφίσταται διακρίσεις, να αποσπούν την προσοχή των άλλων με χιούμορ, να απευθύνονται σε ένα άτομο που έχει εξουσία κτλ.

5. Μοιράστε το φυλλάδιο «Σταματήστε την παρενόχληση στα πρώτα της βήματα.» και ζητήστε από τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες να το μελετήσουν. Ρωτήστε τις/τους αν πιστεύουν ότι τα πέντε βήματα για να σταματήσουν την παρενόχληση θα λειτουργήσουν αποτελεσματικά.

6. Εξηγήστε ότι θα δώσετε στην ομάδα λίγα λεπτά για να εφαρμόσετε τη νέα τεχνική χρησιμοποιώντας τα πέντε βήματα. Διαχωρίστε τις/τους συμμετέχουσες/-χοντες σε ομάδες των τεσσάρων ή των πέντε ατόμων και έπειτα, αναθέστε σε κάθε ομάδα μία από τις περιπτώσεις διακρίσεων που αναφέρθηκαν νωρίτερα στο μάθημα. Εάν είναι απαραίτητο, προσθέστε περισσότερες τέτοιες περιπτώσεις στη λίστα.

7. Πείτε στις/στους συμμετέχουσες/-χοντες ότι θα έχουν στη διάθεσή τους 15 λεπτά για το επόμενο μέρος. Δώστε τους τις παρακάτω οδηγίες:

- Αποφασίστε ως ομάδα εάν τα πέντε βήματα για τη διακοπή της παρενόχλησης θα λειτουργούσαν αποτελεσματικά στην περίπτωση που παρουσιάστηκε στην ομάδα. Εάν ναι, δημιουργήστε ένα παιχνίδι ρόλων για να δείξετε πώς θα χρησιμοποιήσετε την τεχνική. Εάν η ομάδα δεν πιστεύει ότι τα βήματα θα λειτουργήσουν, επινοήστε ένα άλλο παιχνίδι ρόλων για μία άλλη τεχνική που κρίνει η ομάδα σας ότι μπορεί να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά.
- Δοκιμάστε να παίξετε παιχνίδι ρόλων για την παραπάνω περίπτωση.
- Προετοιμαστείτε να παρουσιάσετε το παιχνίδι ρόλων στις υπόλοιπες ομάδες.
- Μόλις όλες οι ομάδες έχουν ολοκληρώσει, αφήστε τις να παρουσιάσουν τα παιχνίδια ρόλων που προετοίμασαν. Ζητήστε από τις/τους υπόλοιπες/-πους συμμετέχουσες/-οντες να κάνουν συμπληρωματικές προτάσεις για την αντιμετώπιση και την καταπολέμηση του εκφοβισμού.

8. Ανακεφαλαιώστε τη δραστηριότητα με τις παρακάτω ερωτήσεις για συζήτηση.

Ερωτήσεις για συζήτηση:

1. Είναι εύκολο ή δύσκολο να υπερασπιστείτε ένα άτομο εναντίον του οποίου οι φίλοι σας ασκούν διάκριση, ενώ είστε παρόντες; Γιατί;
2. Τι θα σας βοηθήσει να αντιμετωπίσετε τις διακρίσεις;
3. Υπάρχουν φορές που έχετε τη δύναμη να σταματήσετε την παρενόχληση και τις διακρίσεις στο ξεκίνημά της. Να θυμάστε ότι οι ομοφοβικές και τρανσφοβικές λέξεις και πράξεις πληγώνουν. Πληγώνουν το άτομο που στοχοποιείται, τους μάρτυρες και τον νταή. Υπάρχουν πέντε βήματα που μπορείτε να ακολουθήσετε για να σταματήσετε την παρενόχληση, όταν είστε παρούσες/-ρόντες.

«Σταματήστε την παρενόχληση στα πρώτα της βήματα.» (Φυλλάδιο)

1. Εκτίμησε εάν είσαι σωματικά ασφαλής.

- Μερικές φορές δεν είναι ασφαλές να παρεμβαίνετε, όταν είστε μάρτυρας περιστατικών διάκρισης ή παρενόχλησης. Εάν φοβάστε για τη σωματική σας ασφάλεια, απευθυνθείτε αμέσως σε έναν/μία ενήλικα που μπορεί να σας βοηθήσει.
- Εάν αισθάνεστε ότι δεν κινδυνεύετε σωματικά, προχωρήστε στο 2ο βήμα.

2. Αντιμετωπίστε την παρενόχληση.

- Σταματήστε την αλληλεπίδραση.
- Πείτε, για παράδειγμα: «Σταμάτα να ενοχλείς τον Γιάννη, είναι φίλος μου!» ή «Άφησέ τον ήσυχο!» Τα άτομα που παρενοχλούν, συνήθως υποχωρούν, όταν κάποιος/α τους επαναφέρει στην τάξη.

3. Εστιάστε στον εκφοβιστή («νταή»).

- Πείτε, για παράδειγμα: «Μόλις απογοήτευσε τον Γιάννη. Τι ντροπή!»
- Επικεντρωθείτε στη συμπεριφορά του ατόμου που εκφοβίζει. ΜΗΝ πείτε τίποτα που να υπονοεί ότι το άτομο που παρενοχλείται ανήκει στην ομάδα που κατονομάζει το άτομο που εκφοβίζει.

4. Προσδιορίστε την παρενόχληση και τις συνέπειές της.

- Ορίστε την έννοια της προσβολής και τις συνέπειές της: «Είναι αγένεια να βρίζεις.» ή «Δεν είναι σωστό να σπρώχνεις τους άλλους.»

5. Αρνηθείτε να παραμείνετε αμέτοχοι/ες.

- Πείτε, για παράδειγμα: «Με το να σπρώχνεις τον Γιάννη γίνεσαι βίαιος. Μη μου ζητάς να μείνω αμέτοχη/-ος. Είσαι απαράδεκτος!» ή «Μην περιμένεις να μη μιλήσω για τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεσαι.»
- Προσεγγίστε με διακριτικότητα το άτομο που έπεσε θύμα παρενόχλησης: «Είσαι καλά;» ή «Μήπως θες να μου μιλήσεις;»

Προσαρμόστηκε και ανατυπώθηκε με την άδεια του GLSEN Colorado από το άρθρο "How to Address Harassment in the Hallways in 3 Minutes": <http://www.glsenco.org>

Δραστηριότητες για μαθήτριες/-θητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Χρονοδιάγραμμα:

Διάρκεια	Δραστηριότητα	Εκπαιδευτικό υλικό
30 λεπτά	«Η Έρημος»	Κάρτες παιχνιδιού
40 λεπτά	«Είμαστε ίδιοι, αλλά διαφορετικοί και όλοι συνεπιβάτες στο ίδιο τρένο»	Μαρκαδόροι, χαρτί-ρολό
30 λεπτά	«Η Καρέκλα της Συνειδητοποίησης»	Προβολέας βίντεο

Τίτλος Δραστηριότητας: «Η Έρημος»

Περίληψη: Πρόκειται για ένα παιχνίδι στο οποίο οι μαθήτριες/-θητές καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τα ίδια χαρακτηριστικά, τις ίδιες ικανότητες ή δεξιότητες. Η διαφορετικότητα πλουτίζει την ανθρώπινη εμπειρία, δεν την απειλεί.

Ομάδα-στόχου: Μαθήτριες/-θητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Μέγεθος ομάδας: 10-30 άτομα

Διάρκεια: 30 λεπτά

Διδακτικοί στόχοι:

- Συνειδητοποίηση εκ μέρους των μαθητριών/-θητών ότι οι ατομικές δεξιότητες και διαφορές συμβάλλουν στην κατάκτηση ενός ομαδικού στόχου
- Κατανόηση εκ μέρους των μαθητριών/-θητών ότι η διαφορετικότητα πλουτίζει την ανθρώπινη εμπειρία
- Κατανόηση εκ μέρους των μαθητριών/-θητών ότι η διαφορετικότητα δεν συνιστά απειλή για τον άνθρωπο.

Καθορισμός απαιτήσεων χώρου και υλικοτεχνικού εξοπλισμού: Θα χρειαστούν τραπέζια για ομάδες των πέντε (5) ατόμων και οι κάρτες του παιχνιδιού (πέντε κάρτες για κάθε ομάδα πέντε μαθητών).

Προετοιμασία: Βεβαιωθείτε ότι οι μαθήτριες/-θητές έχουν χωριστεί σε ομάδες των πέντε ατόμων. Στη συνέχεια, ζητήστε από τα μέλη κάθε ομάδας να καθίσουν γύρω από ένα τραπέζι. Ύστερα, προετοιμάστε τις πέντε κάρτες παιχνιδιού για κάθε ομάδα.

Αναλυτικές οδηγίες για τη δραστηριότητα:

Στην αρχή, χωρίστε τις/τους μαθητές μαθήτριες/-θητές σε ομάδες των πέντε (5) ατόμων. Αμέσως μετά, προετοιμάστε ένα σύνολο καρτών για κάθε ομάδα στις οποίες θα έχετε γράψει ένα επάγγελμα, π.χ. μαγείρισσα/μάγειρας, νοσοκόμα/-κόμος, ηθοποιός, στρατιώτης, μηχανικός. Έπειτα ζητήστε από κάθε μαθητή/-τρια της ομάδας να επιλέξει στην τύχη μία κάρτα.

Συνεχίζοντας, εξηγήστε ότι είστε μια ομάδα ανθρώπων που κέρδισαν σε έναν διαγωνισμό και έλαβαν το πρώτο βραβείο. Το βραβείο είναι μια ημέρα στην έρημο. Την ημέρα της εκδρομής είστε όλοι ενθουσιασμένοι. Ωστόσο, λίγες ώρες αργότερα ο οδηγός σας παθαίνει καρδιακή προσβολή και πέφτει αναίσθητος. Δεν γνωρίζετε τον τρόπο επιστροφής και το GPS, όπως και οι υπόλοιπες φορητές συσκευές που έχετε μαζί σας, δεν έχουν σήμα. Εργαστείτε με την ομάδα σας, χρησιμοποιήστε τις ατομικές σας δεξιότητες και προσπαθήστε να βρείτε μια λύση για να επιστρέψετε με ασφάλεια στη βάση σας.

Ακολουθεί συζήτηση μετά την ολοκλήρωση της δραστηριότητας.

Οι ομάδες, μόλις ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα, παρουσιάζουν τις λύσεις που σκέφτηκαν. Αφού εκφράσουν όλες οι ομάδες τις απόψεις τους, ανοίξτε συζήτηση για την ατομικότητα και τη συνεργασία. Μερικές πιθανές ερωτήσεις θα μπορούσαν να είναι οι εξής:

- Πώς χρησιμοποιούν οι ομάδες τις ατομικές δεξιότητες των μελών τους για να επιβιώσουν;
 - Τι θα γινόταν αν όλοι/ες ασκούσαν το ίδιο επάγγελμα;
 - Θα ήταν πιο εύκολο ή πιο δύσκολο;
 - Ποιο ήταν το σημαντικότερο στοιχείο για την επιβίωση της ομάδας;
 - Τι είναι η «διαφορετικότητα»;
 - Με ποιους τρόπους διαφέρουν οι άνθρωποι μεταξύ τους;
-

Τίτλος Δραστηριότητας: «Είμαστε ίδιοι, αλλά διαφορετικοί και όλοι συνεπιβάτες στο ίδιο τρένο»

Περίληψη: Σε αυτή τη δραστηριότητα, οι μαθήτριες/-θητές καλούνται να κατανοήσουν ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν συγχρόνως κοινά και διαφορετικά χαρακτηριστικά. Οι μεταξύ τους διαφορές θα πρέπει να γίνονται αποδεκτές και να αντιμετωπίζονται με σεβασμό.

Ομάδα-στόχου: Μαθήτριες/-θητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Μέγεθος ομάδας: 10-30 άτομα

Διάρκεια: 40 λεπτά

Διδακτικοί στόχοι:

- Συνειδητοποίηση εκ μέρους των μαθητριών/-θητών ότι μοιραζόμαστε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά ως ανθρώπινα όντα
- Κατανόηση εκ μέρους των μαθητριών/-θητών ότι παράλληλα οι άνθρωποι μπορεί να εμφανίζουν ορισμένα διαφορετικά χαρακτηριστικά
- Σεβασμός και αποδοχή της διαφορετικότητας

Καθορισμός απαιτήσεων χώρου και υλικοτεχνικού εξοπλισμού: Θα χρειαστεί μία ευρύχωρη αίθουσα στην οποία ομάδες 5-6 ατόμων θα εργαστούν γύρω από ένα ρολό χαρτιού με μέγεθος όσο το σώμα ενός ανθρώπου.

Προετοιμασία: Χωρίστε τις/τους μαθήτριες/-θητές σε ομάδες των 5-6 ατόμων και στη συνέχεια, δώστε σε κάθε ομάδα μαρκαδόρους και ένα ρολό χαρτιού αρκετά μεγάλο για να σχεδιάσουν ένα κανονικού μεγέθους παιδικό σώμα.

Αναλυτικές οδηγίες για τη δραστηριότητα:

Στην αρχή, χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε ομάδες των 5-6 ατόμων. Στη συνέχεια, μοιράστε σε κάθε ομάδα μαρκαδόρους και χαρτί. Ύστερα, ζητήστε τους να σχεδιάσουν το περίγραμμα ενός ανθρώπινου σώματος. Ένας από τους μαθητές/-τριες θα μπορούσε να αναλάβει τον ρόλο του μοντέλου για τους σκοπούς της άσκησης.

Ξεκινήστε από το κεφάλι και ζητήστε από τους μαθητές/-τριες να συζητήσουν ποια χαρακτηριστικά υπάρχουν στο κεφάλι του ανθρώπου, π.χ. αυτιά, μάτια, δόντια και ούτω καθεξής. Μετά, ζητήστε από τις/τους μαθήτριες/-θητές να σχεδιάσουν αυτά τα χαρακτηριστικά στο χαρτί.

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να τονίσετε ότι αν και τα μάτια, για παράδειγμα, είναι ένα από τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου, δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τα ίδια μάτια.

Προσπαθήστε να ενθαρρύνετε τις/τους μαθήτριες/-θητές να προχωρήσουν και σε άλλα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου σώματος, επισημαίνοντας και πάλι την πτυχή της διαφορετικότητας. Μερικοί άνθρωποι έχουν πόδια, αλλά δεν μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν ή άλλοι άνθρωποι έχουν προσθετικά μέλη και ούτω καθεξής.

Παράλληλα, μπορείτε να χρησιμοποιούμε τη δραστηριότητα αυτή για να συζητήσετε ζητήματα φύλου καθώς και επιλογές σχετικά με τα χρώματα, τα ρούχα, τα αξεσουάρ κλπ.

Σκοπός σας είναι οι μαθήτριες/-θητές να μην αντικατοπτρίζουν τις στερεοτυπικές προσδοκίες και να συνειδητοποιήσουν τις διαφορές που έχουν οι άνθρωποι μεταξύ τους στην εμφάνιση ή τις επιλογές τους.

Όταν όλες οι ομάδες έχουν ολοκληρώσει το σχέδιο και έχουν συζητήσει για τη διαφορετικότητα που παρατηρείται στην εμφάνιση και τις επιλογές των ανθρώπων, ζητήστε από τους μαθητές/-τριες να καθίσουν σε σχήμα κύκλου.

Τοποθετήστε στη μέση του κύκλου ένα νέο, καθαρό κομμάτι χαρτιού. Πείτε στα παιδιά ότι στη Χώρα της Χαράς υπάρχει ένα τρένο, το τρένο του σεβασμού. Συζητήστε με συντομία για το θέμα του σεβασμού με τις/τους μαθήτριες/-θητές. Συζητήστε, επίσης, για τον σεβασμό προς την ιδιωτική ζωή. Παρακινήστε τις/τους να σας αναφέρουν μερικές από τις πτυχές του σεβασμού, π.χ. κατανόηση, ευγένεια, ειλικρίνεια κλπ.

Η/Ο εκπαιδευτικός σχεδιάζει το πρώτο βαγόνι ενός τρένου και γράφει τη λέξη «ΣΕΒΑΣΜΟΣ». Κατόπιν, παροτρύνει τις/τους μαθήτριες/-θητές να σχεδιάσουν τα υπόλοιπα βαγόνια του τρένου. Κάθε μαθήτρια/-θητής μπορεί να συζητήσει μία

συμπεριφορά που δείχνει σεβασμό προς τους συμμαθητές της/του. Γράφουμε τις συμπεριφορές αυτές σε κάθε βαγόνι, π.χ. «πρέπει να είμαστε ευγενικοί ο ένας απέναντι στον άλλο», «πρέπει να θυμόμαστε ότι δεν μας αρέσουν τα ίδια πράγματα» κλπ.

.....

Τίτλος Δραστηριότητας: «Η Καρέκλα της Συνείδησης»

Περίληψη: Η δραστηριότητα αυτή έχει ως στόχο την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης των μαθητριών/-θητών και την κατανόηση μίας «διαφορετικής» εμπειρίας.

Ομάδα-στόχου: Μαθήτριες/-θητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Μέγεθος ομάδας: 10-30 άτομα

Διάρκεια: 30 λεπτά

Διδακτικοί στόχοι:

- Συνειδητοποίηση εκ μέρους των μαθητριών/-θητών ότι μοιραζόμαστε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά ως ανθρώπινα όντα
- Κατανόηση εκ μέρους των μαθητριών/-θητών ότι παράλληλα οι άνθρωποι μπορεί να εμφανίζουν ορισμένα διαφορετικά χαρακτηριστικά
- Σεβασμός και αποδοχή της διαφορετικότητας

Καθορισμός απαιτήσεων χώρου και υλικοτεχνικού εξοπλισμού: Θα χρειαστεί ένας προβολέας βίντεο και μία ευρύχωρη αίθουσα στην οποία οι μαθήτριες/-θητές σε καρέκλες σχηματίζουντας έναν κύκλο.

Αναλυτικές οδηγίες για τη δραστηριότητα:

Καλέστε τις/τους μαθήτριες/-θητές να παρακολουθήσουν ένα βίντεο σύντομης διάρκειας. Θα μπορούσε να είναι οποιοδήποτε κατάλληλο βίντεο που παρουσιάζει «διαφορετικές» εμπειρίες. Για παράδειγμα, μπορείτε να προβάλλετε στην τάξη ένα από τα παρακάτω βίντεο: <https://www.youtube.com/watch?v=9iFWyihDvCE> ή <https://www.youtube.com/watch?v=cRhbtOjAv0c>

Όταν τελειώσει η ταινία, ζητήστε από τις/τους μαθήτριες/-θητές να σχηματίσουν ένα ημικύκλιο. Έπειτα, τοποθετήστε μία καρέκλα στο κοίλο μέρος του ημικυκλίου και πείτε ότι αυτή είναι η Καρέκλα της Συνείδησης.

Μετά, ζητήστε από μία/έναν εθελόντρια/-λонтή μαθήτρια/-θητή να καθίσει σε αυτή την καρέκλα.

Η/Ο μαθήτρια/-θητής αυτή/-τός είναι μία/έννας από τις/τους πρωταγωνίστριες/-νιστές του βίντεο που μόλις παρακολουθήσατε. Έπειτα, πείτε στις/στους μαθήτριες/-θητές ότι από εδώ και στο εξής, η ομάδα μπορεί να κάνει ερωτήσεις στην/στον πρωταγωνίστρια/-νιστή. Για παράδειγμα, οι μαθήτριες/-θητές μπορούν να ρωτήσουν τους πρωταγωνιστές ερωτήσεις σχετικά με το πώς αισθάνθηκαν, τι είδους σκέψεις έκαναν υπό αυτές τις συνθήκες κτλ.

Η δραστηριότητα αυτή βοηθά τις/τους μαθήτριες/-θητές να συζητήσουν και να κατανοήσουν καλύτερα έννοιες, όπως η ενσυναίσθηση και η αλληλεγγύη.

.....

flombat

Funded by the European Union's
Rights, Equality and Citizenship
Programme (2014-2020)